

EYYÜP LEYMUN

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

FIKIHTA RENK, KOKU, TAT
VE SESLERİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

EYYÜP LEYMUN

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

FIKIHTA RENK, KOKU, TAT
VE SESLERİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EYYÜP LEYMUN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MUSTAFA HARUN KIYLIK

VAN-2024

KABUL VE ONAY

EYYÜP LEYMUN tarafından hazırlanan “Fıkıhta Renk, Koku, Tat ve Seslerin Hükümlere Etkisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Mustafa Harun KIYLIK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Prof. Dr. Mehmet Selim ASLAN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Doç. Dr. Mustafa Harun KIYLIK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mahsum ASLAN Hakkari Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	12/06/2024
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (12/06/2024)**

Eyyüp LEYMUN

Yüksek Lisans Tezi

Eyyüp LEYMUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2024

FIKIHTA RENK, KOKU, TAT VE SESLERİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

ÖZET

Bu çalışmamızın amacı varlıkları birbirinden ayırmak ve var olanları anlamlandırmak için yaratılmış olan temel unsurların başında gelen renk, koku, tat ve sesleri incelemektir. İnceleme konusu salt olarak renk, koku, tat ve seslerin kendileri olmayıp bunların klasik veya modern dönemde var olan şer'î hükümlerde olumlu ya da olumsuz yönden meydana getirdikleri etkileri olacaktır. Kimi zaman bu unsurlar farz olan ibadetlerde olması elzem olan bir şartken, bazen de yapılan bir satışta var olan muhayyerlik hakkını elde etmeyi sağlayan bir alâmet, bazen de işlenen bir suçun ispatında delil olabilmektedir.

Araştırmaya konu olan renk, koku, tat ve ses unsurlarının tümü İslâm hukukunda var olan ibâdât, muâmelât ve ukûbât ekseninde dört mezhebe göre incelenmiştir. Her bir unsur müstakil birer bölüm olarak ele alınmış olup her bölümde de söz konusu unsurların ilgili alanlardaki hükümlere tesirinin bulunup bulunmadığı, hükümlerde meydana getirmiş oldukları olumlu veya olumsuz etkilerinin olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: İslâm Hukuku, Renk, Koku, Tat, Ses, Hüküm.

Sayfa Sayısı: XII+106

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Harun KIYLIK

Master's Thesis

Eyyüp LEYMUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2024

**THE EFFECT OF COLOR, SMELL, TASTE
AND SOUNDS ON JUDGMENTS IN FIQH**

ABSTRACT

The aim of this study is to examine colors, smells, tastes and sounds, which are the basic elements created to distinguish beings from each other and to give meaning to existing things. The subject of examination will not only be the colors, smells, tastes and sounds themselves, but the positive or negative effects they have on the religious rules existing in the classical or modern periods. Sometimes these elements are an essential condition for mandatory worship, sometimes they can be a sign that enables the right of choice in a sale, and sometimes they can be evidence in proving a crime committed.

All the elements of color, smell, taste and sound, which are the subject of the research, were examined according to four sects on the axis of worship, muâmelât and ukûbât existing in Islamic law. Each element has been considered as an independent section, and in each section, an attempt has been made to examine whether the elements in question have an impact on the provisions in the relevant fields and whether they have positive or negative effects on the provisions.

Key words: Islamic Law, Color, Smell, Taste, Sound, Ruling.

Number of Pages: XII+106

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Mustafa Harun KIYLIK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	X
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	1
B. Araştırmanın Sınırı.....	2
C. Araştırmanın Yöntemi	2
D. Araştırmanın Kaynakları	2
1. FIKHİ MESELELERDE RENGİN HÜKÜMLERE ETKİSİ	5
1.1. Renk.....	5
1.2. İbadetle İlgili Meselelerde Renklerin Hükümlere Etkisi	6
1.2.1. Sular	6
1.2.2. Tenâsül Uzvundan Gelen Sıvılar	9
1.2.2.1. Hayız, Nifas ve İstihâze	9
1.2.2.1.1. <i>Haneî Mezhebi</i>	9
1.2.2.1.2. <i>Mâlikî Mezhebi</i>	10
1.2.2.1.3. <i>Şâfiî Mezhebi</i>	11
1.2.2.1.4. <i>Hanbelî Mezhebi</i>	12
1.2.2.2. Menî, Mezî ve Vedit.....	13
1.2.3. İbadetlere Manî Olan Necasetler	14

1.2.4. Güneşin Doğuşu ve Batışı.....	17
1.2.5. İhram	21
1.2.6. Diğer Fıkhi Meselelerde Rengin Hükümlere Etkisi.....	22
1.3. Muâmelâtta Renklerin Hükümlere Etkisi	26
1.3.1. Mehir.....	27
1.3.2. Köle Azadı	28
1.3.3. Sarf Akdi	29
1.3.4. Bey‘/Satım Akdi	29
1.4. Ukûbâtta Renklerin Hükümlere Etkisi	32
1.4.1. Nesep İddiası.....	32
1.4.2. Kasem	33
1.4.3. Gasp	34
1.4.4. Hırsızlık.....	36
1.4.5. Darp.....	37
1.4.6. Zina	38
1.4.7. Diğer Fıkhi Meselelerde Rengin Hükümlere Etkisi.....	40
2. FIKHİ MESELELERDE KOKUNUN HÜKÜMLERE ETKİSİ	42
2.1. Koku	42
2.2. İbadetlerde Kokunun Hükümlere Etkisi	43
2.2.1. Sular	43
2.2.2. Necasetler.....	44
2.2.3. Abdest	45
2.2.4. Mescit/Câmi Adabı	47
2.2.5. Oruç.....	49

2.2.6. İhram	50
2.2.7. Cenaze	53
2.2.8. Kadın	55
2.2.9. Diğer Fıkhi Meselelerde Kokunun Hükümlere Etkisi	57
2.3. Muâmelâtta Kokunun Hükümlere Etkisi	60
2.3.1. Yemin	60
2.3.2. Muhayyerlik	61
2.4. Ukûbâtta Kokunun Hükümlere Etkisi	61
2.4.1. İçki İçme	62
2.4.2. Hırsızlık	63
2.4.3. Darp Etmek	64
3. FIKHİ MESELELERDE TADIN HÜKÜMLERE ETKİSİ	65
3.1. Tat	65
3.2. İbadetlerde Tadın Hükümlere Etkisi	65
3.2.1. Sular	66
3.2.2. Oruç	67
3.2.3. Diğer Fıkhi Meselelerde Tadın Hükümlere Etkisi	68
3.3. Muâmelâtta Tadın Hükümlere Etkisi	69
3.3.1. Yemin	69
3.3.2. Muhayyerlik	70
3.4. Ukûbâtta Tadın Hükümlere Etkisi	71
3.4.1. İçki İçme	71
4. FIKHİ MESELELERDE SESİN HÜKÜMLERE ETKİSİ	73
4.1. Ses	73

4.2. İbadetlerde Sesin Hükümlere Etkisi	73
4.2.1. Ezan.....	73
4.2.2. Namaz	76
4.2.3. Cenaze	79
4.2.4. Kadının Sesi	81
4.2.5. Mescit/ Cami Adabı	82
4.2.6. Diğer Fıkhi Meselelerde Sesin Hükümlere Etkisi	84
4.3. Muâmelâtta Sesin Hükümlere Etkisi	87
4.3.1. Nikâh.....	87
4.3.2. İhyâü'l-Mevât/ Ölü Arazi	88
4.3.3. Lukata	89
4.4. Ukûbâtta Sesin Hükümlere Etkisi.....	92
4.4.1. Âmânın Şehâdeti/ Tanıklığı	92
4.4.2. Edebü'l Kâdî	94
4.4.3. Kasâme.....	94
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ	
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

a.s.

Aleyhisselam

c.c

Celle Celâluhu

r.a

Radiyallâhu anhu anh/anha

(s.a.v)

Sallallâhu Aleyhi Vesellem

T.D.V.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Hız.

Hazreti

trc.

Tercüme eden

nşr.

Neşreden

thk.

Tahkik eden

vb.

Ve benzeri

b.

Bin

y.y.

Yüzyıl

b.y.

Beyrut

ö.

Ölüm

ÖNSÖZ

Tüm hamdüsena göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların yaratıcısı olan Allah Teala'yadır. Salât ve selam kendisinden sonra hiçbir Peygamberin gelmeyeceği; Hâtemü'l-enbiyâ olan Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) onun âline, ashabına ve kıyamet gününe kadar hidayet yoluna tabi olanlara olsun. Kendisi için her şey yaratılmış olan insan, kendisinin de yaratıcısı olan Allah'a hakkıyla kulluk yapmak için yaratılmıştır. İnsan yer yüzünde başı boş bırakılmamış, dünya ve ahiret hayatını kazanması için Allah Teala tarafında uyması gereken bir yol, yöntem ve yaşam biçimi belirlenmiştir. İnsanın dünya hayatında hak ve sorumluluklarının bilincinde olması kaçınılmazdır. Bu hak ve hukuka taalluk eden birçok unsur vardır. Bu unsurlardan birkaçı ise renk, koku, tat ve seslerdir. Bu unsurların insanın yapmakla mükellef olduğu ibadetlerde etkileri, günlük hayatta yapılan muamelelerde aktifliği ve cezalandırma hususundaki aktif rolünün var olduğunu görmekteyiz. Bu çalışma söz konusu durumu dikkatlere sunmaya çalışacaktır.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, renklerin ibâdât, muâmelât ve ukûbât alanlarındaki hükümlere etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. İkinci bölümde, aynı minvalde kokular ele alınmıştır. Üçüncü bölümde tatların hükümlere etkileri incelenmiş olup dördüncü bölümde ise seslerin hükümlere etkisinin olup olmadığı, olumlu veya olumsuz yönleri incelenmiştir.

Çalışmam süresince desteklerini bizden esirgemeyen, akademik alanda ilk semerem olan bu tezimin olgunlaşması için tavsiyelerde bulunan ve ilmi birikiminden ve tecrübelerinden çokça istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Harun KIYLIK'a, süreç içerisinde desteklerini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Muhammed Emin GÜLAÇTI'ya ve her zaman bana güvenen, beni destekleyen ve benim arkamda duran kıymetli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Sa'y-u gayret bizden, tevfiik ve hidayet Cenâb-ı Hak olan Allah'tandır.

Eyyüp LEYMUN

Van-2024

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Varlıkları birbirinden ayıran ve onların tanınmalarını sağlayan unsurlar vardır. İnsan, bu temel unsurlarla dünyada var olan eşyayı algılayabilir ve anlamlandırabilir. Bu temel unsurların başında kuşkusuz renkler gelir. Zira herhangi bir çaba olmaksızın dünyada bulunan eşya, hayvan ve hatta insanların kendilerine has renklere sahip oldukları görülür. Bunun yanı sıra var olan şeylerin tamamını kapsamasa da büyük bir kısmını diğerlerinden ayırıt edilip algılanmasında etkin rol oynayan başka unsurlar da vardır. Bu unsurların başında ses, tat ve koku gelmektedir. İnsanın bazı şeyleri tatmadan o şeyin hakikatini anlamlandırmakta zorluk yaşayacağı aşikardır. İnsan, bu algı ve ayırt etmeyi tatma eylemiyle gerçekleştirmiş olur. Bir diğer husus ise insan var olan eşya vb. unsurları kimi zaman kokusundan ayırt edebilir. Her varlığın belli bir kokusunun olduğu bilinen bir durumdur. Bu koku kimi zaman belli bir çaba olmaksızın anlaşılabilirken, kimi zaman ise belli bir çabanın sonucunda algılanabilmektedir. Bazen de insan fitratının gereği kendisinde bu hassasiyet incelik olmadığı için algılayamayabilir.

Bir diğer temel ve önemli unsur ise varlıkları birini diğerinden ayırt eden sestir. Zira her canlının sahip olduğu, onu diğerlerinden ayıran ve o cinse has olan bir sesi vardır. Kuş, aslan, köpek, ceylan vb. hayvanlar nasıl bir sese sahipse rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsünün de bir sesi vardır. İşte bu ses sayesinde insan var olan canlıları ve diğer varlıkları birbirlerinden ayırır ve onları belli bir tasnife tabi tutabilir. İnsan, duyduğu sese göre de farklı durumlar yaşayıp ve farklı tepkiler de verebilir. Öten kuşun, akan suyun ve esen rüzgârın sesi insana huzur ve mutluluk verirken, kükreyen aslanın, havlayan köpeğin, çakan şimşegin ve gök gürültüsünün sesinden ürkebilir. Aynı zamanda insan, ses vasıtasıyla çıkan sözcük ve kelimelerle iletişime geçip anlaşabilmektedir.

Bu unsurların insan hayatındaki etkisi aşikardır. Merak edilen bir diğer husus insan hayatında bu kadar etkili olan bu unsurların din alanındaki konumu ve etkisidir. Zira din, insan hayatının her alanına yön ve şekil vermektedir. Bu unsurlar, insanın yapmakla mükellef olduğu ibadetlere bir etkisi var mı? varsa nasıl bir etkiye sahiptir.

Aynı etkiler muâmelât ve ukubât alanında da geçerli mi? gibi hususlar insanın merakını celbetmektedir. Bundan dolayı bu unsurların dini hükümlere etkileri bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Araştırmamızda bu temel unsurların; renk, koku, tat ve sesleri farklı bir zaviyeden ele almayı amaçladık. Bu unsurların dini boyutta meydana getirecekleri etkilerin ne olabileceğini, var olup olmamaları ile ibâdât, muâmelât ve ukûbât ile ilgili hükümlere ne gibi etkilerinin olabileceğini inceledik.

B. Araştırmanın Sınırı

Araştırmada meşhur dört fıkhi mezhep esas alınmıştır. Öncelikle renk, koku, tat ve sesler ibadetler açısından ele alınmış, daha sonra sırasıyla muâmelât ve ukûbât alanları incelemeye tabi tutulmuştur. Modern dönemde bu unsurların dini hükümlere yaptıkları etkilerin neler olabileceği de özellikle necis olan bir şeyin istihâle yoluyla özellik ve isim değişimiyle vb. durumların temiz olup olmayacağı gibi hususlara da değinilmeye çalışılmıştır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konusu yaptığımız dört temel unsur hakkında hem klasik dönemde hem de modern dönemde müstakil olarak herhangi bir eser yazılmamıştır. Bu konularla ilgili hüküm ve olayları genel olarak hem klasik dönemde hem de modern dönemde daha çok satır aralarında geçmektedir. Mevzu kısmen de istihale konusu ile ilişkilendirilerek işlenip belli bir sonuca varmaya çalıştık. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup veri toplama aracı ise genel olarak eserlerden elde edilen bulgulardan oluşmuştur.

D. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmamızda istifade ettiğimiz eserler başta genel olarak dört mezhep tarafından muteber kabul edilen eserler olmuştur. Hanefî mezhebi ile ilgili başta Şemsü'l-Eimme Serahsî'nin (ö. 483/1090) *el-Mebsût*'u; Kâsânî'nin (ö. 587/1191) *Bedâ'i'u's-sanâ'i'si*; Mevsilî'nin (ö. 683/1284) *el-İhtiyâr li-ta'lîl-Muhtâr*; İbn

Âbidîn'in (ö. 1252/1836) *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* olmuştur. Şâfiî mezhebinde istifade edilen temel kaynaklar ise İmam Nevevî (ö. 676/1277) *el-Mecmû ve Ravdatu't-tâlibîn*; Hatib Şirbînî (ö. 977/1570) *Muğni'l-muhtâc* olmuştur. Mâlikî ve Hanbelî mezheplerindeki eserler ise İbn Rüşd (ö. 520/1126) *Bidâyetü'l-müctehid*; İbn Kudâme (ö. 620/1223) *el-Muğni*; Karâfî (ö. 1008/1600) *ez-Zahîre*; el-Merdâvî, (ö. 885/1480) *el-İnşâf* eserleri olmuştur. Ayrıca dört mezhebe göre ise Abdurrahman el-Cezîrî (1882-1941) *el-Fıkh ala'l-mezâhibi'l-erba'a* ve Vehbe ez-Zühaylî (ö. 1436/2015) *el-Fıkhü'l-İslamî* eserlerinin yanı sıra Muhammed ez-Zühaylî *el-Mu'temed*; Mustafa el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî* eserlerinden ve bunların dışında modern dönemde yazılmış olan bazı kitap ve makalelerden istifade edilmiştir.

Yaptığımızı incelemeler sonucunda konumuzla doğrudan irtibatlı olup sadece renk unsurunu ele almış Tuba Hacer Korkmaz "*Renk ve Fıkhî Hükümlere Tesiri*" adlı makalesi var. Ayrıca Mehmet Selim Aslan'ın "*İslam Hukukuna Göre İstihâle ve İstihlâkın Necis Katkı Maddesi İçeren Gıda, İlaç, Kozmetik ve Temizlik Malzemelerinin Hükümüne Etkisi*" makalesinde konuları daha çok dolaylı yönden ele almaya çalışmıştır. Söz konusu makaleler konuyu daha çok parçacı bir şekilde ele almış ve fazla detaya inmemişler. Biz bahsi geçen eserlerden ayrı olarak bu unsurların tamamını müstakil olarak ele alıp ibâdât, muâmelât ve ukûbât başlıkları altında incelemeye çalıştık. Bu yönüyle de tezimiz söz konusu eserlerden ayrılmaktadır.

1. FIKHİ MESELELERDE RENGİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

1.1. Renk

Renk, aslı itibariyle (رنگ) kelimesinden gelmekte olup Farsçadır. Bu kelimenin Arapça'daki karşılığı ise levn / لون (çoğulu elvân ألوان)'dır. Renkler Arapça'da isimler için kullanıldığında genellikle “*ef'al*” kalıbında müzekker olarak kullanılırken, müennes olarak ta “*fa'lâ*” kalıbında kullanılmaktadır.¹ Arapça'da renkler genellikle sıfat kabul edilir. Gramerde ise tevâbi' dediğimiz asli olmayan yani; gramerde başka bir kelimeye bağlı olarak kullanılan kelime grubunda değerlendirilmektedir. Bununla beraber Arapça'da bazı renklerin, zamanla bağımsız birer isim haline geldiğini de görmekteyiz. Mesela “ahyel” (ala) bir tür kargaya isim olması bir nesnenin ayırt edici özelliğiyle isimlendirmesi bu konuda bir örnek teşkil etmektedir. Genel olarak renk, cisimlerin yaydığı veya yansıttığı ışığın gözle görülüp algılanmasını sağlayan veya ışığın eşya üzerinde yayılma ve kırılma çeşitliliğinden meydana gelen görselini duyum olarak ifade edilir.²

Rengin bilimsel tanımı ise ışığa bağlı algı olup görme olayı ile doğrudan ilgili bir kavramdır. Renk, ışık kaynaklarından doğrudan gelen ya da nesnelere çarpıp gözümüze yansıyan ışığın gözümüzde bıraktığı etki olarak tanımlanabilir. Cisimlere çarpan ışığın bir kısmı soğurulurken bir kısmı yansıtılır. Gözümüzün fizyolojik yapısında bulunan foto reseptör (ışık algılayıcısı) olan koni hücreleri, gözümüze yansıyan ışığın dalga boylarını renk olarak algılar. Işığın dalga boyu bize rengi verir.³

¹ Soner Gündüzöz, “Renk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/571.

² Gündüzöz, “Renk”, 34/571.

³ Devabil Kara, “Görme Biçimleri” (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2020), 3; Seçil Aras Özcan, *Renk Üzerine Yapılan Bilimsel Araştırmaların Resim Sanatına Etkisinin Yapıtlar Üzerinden Analizi* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 18.

1.2. İbadetle İlgili Meselelerde Renklerin Hükümlere Etkisi

Allah Teala, mahlukatın en şereflişi olarak insanı yaratmıştır.⁴ İnsan, mahlukatın en şereflişi olmakla beraber Allah Teala tarafından kendisine birtakım sorumluluklar da yüklenmiştir. Bu sorumlulukların başında da hiç şüphesiz ibadetler gelmektedir. Bu ibadetlerin geçerlilik kazanması için birtakım durumların ve şartların yerine gelmesi gerekir. Bu şartlara da etki eden durum ve etkenlerin varlığı da malum olan bir durumdur. Biz de bu bölümde ibadetlere etki edip etmemesi açısından, varlık alemindeki eşyayı kendisiyle ayırt edebildiğimiz renkleri ibadetler açısından ele almaya çalıştık. Farz olan ibadetlerin yapılması için gerekli olan birtakım şartlar vardır. Bu şartların başında da temizlik gelmektedir. Amaçlanan temizliğin sağlanması da ancak temiz olan su ile mümkündür. Bundan dolayı bizde suların hükümleriyle ilgili renklerin ne gibi bir etkiye sahip olduğu hususuyla başlayacağız.

1.2.1. Sular

İslâm dini hem maddi hem de manevi temizliğe büyük bir ihtimam göstermiştir. Allah Teala temizliği öncelikle akıl baliğ olan her Müslümanın kılmakla mükellef olduğu namazın ve birtakım ibadetlerin geçerlilik kazanması için ön şartı saymıştır. Fıkıhta tahâret ibaresi terim olarak abdest ve gusül gibi hükmî necaset durumundan temizlenmeyi ifade ettiği gibi, vücutta, elbiselerde ve çevrede var olan maddî necasetlerden temizlenmeyi de ifade etmektedir. Gerek hükmî temizlikte olsun gerekse maddî temizlikte olsun temizliğin en temel aracı kuşkusuz sudur. Suların fıkıh kitaplarında farklı tasnifleri yapılmakla beraber en belirgin ayırımın mutlak ve mukayyed su olduğu anlaşılmaktadır.⁵

Mutlak su: Tabii halinde var olan tadı, rengi ve kokusu herhangi bir şekilde değişmemiş sudur. Bu tür sular dört mezhebe göre mutlak su olarak isimlendirilmektedir. Herhangi bir durum ve şeklide başka bir isim ve vasıfla tesmiye

⁴ Hayrettin Karaman, vd. *Kur'an Yolu Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), İsrâ 17/70.

⁵ Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb* (b.y.: y.y., ts.), 1/101-103; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Kahire: Mektebetü Kahire, 1968), 1/13-19; Hacı Mehmet Günay, "Su", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/432.

edilmediği müddetçe su denildiğinde mutlak olan su anlaşılmaktadır. Maddî ve hükmî temizlikler bu tür suyla yapılmaktadır. Yeryüzünde var olan pınar, göl, ırmak, yağmur, dolu ve kuyu suları mutlak su hükmünde kabul edilmektedir.⁶

Mukayyet su: İçine temiz olan bir maddenin düşmesiyle akıcılığını kaybeden sulara denilmektedir. Bir başka ifadeyle suyun tabii halleri olan tadı, rengi ve kokusundan birinin değişikliğe uğramasıyla tabii halini kaybetmiş olan sulardır.⁷ Bu tür sular içinde gül, üzüm suları ve diğer meyvelerden elde edilen meyve suları, doğal olarak yapılan turşu suları vb. helâl içecek çeşitleri sayıldığı gibi nohut, mercimek vb. hububatların pişirilmesiyle tabii hali bozulan sularda sayılmaktadır. Ayrıca sirke gibi bir maddenin karışmasıyla tabii hallerini kaybeden veya içine karpuz ve süt girmiş olan sular da bu tür sulardan sayılmaktadır. Fıkıhçılar mukayyet olan sularla hükmî temizliğin yapılmayacağı konusunda görüş birliği içindedirler. Çünkü suyun tabii özellikleri olan renk, koku ve tadında bariz bir şekilde değişim meydana gelmiştir.⁸

Bir diğer ayırım ise temiz ve necis olan sulardır. Temiz su, Allah Teala'nın yaratmış olduğu tat, renk ve koku vasıflarını koruyan mutlak sudur. Necis olan su ise içine bir şeyin düşmesi sonucunda necis olan sudur. Necis denen sular iki kısımda değerlendirilir. Necis suyun birinci kısmı, iki kulle'den az olan sulardır. İçine düşen necaset miktarı az olup suyun kokusunda, renginde veya tadında herhangi bir değişiklik meydana getirmese bile necis sayılan sulardır. İkinci kısım olan su ise iki kulle veya daha fazla olan sulardır. Bu su, içine düşen necasetten dolayı mutlak surette necis olmaz. Fakat içine düşen necaset, onun renk, koku ve tadından herhangi birinde bir değişiklik meydana getirirse necis olmuş olur. Bu tür suyun necis olmasının delili ise icmâ'dır.⁹

Necis sularla ilgili bir diğer konu ise atık sulardır. Bu konu klasik dönemde bulunmayan güncel bir meseledir. Klasik eserlerde müstakil olarak ele alınmadığı için

⁶ Ebû İshâk İbrâhîm b. 'Alî eş-Şîrâzî, *el-Muhezzeb fî Fıkhî'l-İmâm eş-Şâfi'î* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 1/19; Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *el-Vasîf fî'l-mezheb*, thk. Ahmed Maḥmûd İbrâhîm, Muhammed Muhammed Tâmr (Kahire: Dâru's-Selâm, 1417), 1/168; Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/102

⁷ el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/1/32; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/15-18.

⁸ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme es-Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, thk. Halîl Muhyiddîn el-Meyyis (Beyrut: Dâru'l-Fikr li't-Tabâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî'i, 1421), 1/92.

⁹ Abdurrahman b. Muhammed el-Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 1/29-31.

modern dönem fıkıhçıları bu konuyu klasik dönemde örnekleri olan istihâle¹⁰ kapsamında ele almışlardır. Özellikle içmek ve kullanmak için yeteri miktarda temiz su kaynaklarının tedarikinde zorlanan bazı ülkeler, günümüz teknoloji aletlerini kullanmak suretiyle necis olan kanalizasyon sularını arıtarak kullanıma sunmaktadırlar. Arıtıldıktan sonra bu tür suların şer'î hükmü tartışma konusu olmuştur. Arıtılan su artık şer'î bakımdan hem temiz ve temizleyici mi? bu suların kullanılması ve içilmesi caiz mi? gibi birtakım sorular gündeme gelmektedir.¹¹

Birtakım çağdaş İslâm hukukçuları konuyu istihâle doğrultusunda ele almaktadır. Necis olan kanalizasyon suyu arıtma suretiyle bir istihâle geçirerek necasetle ilişkili olan renk, koku ve tadında herhangi bir eser kalmayacağı zaman gerçek bir dönüşüme uğrayıp yeni bir özelliğe ve isme sahip olarak başka bir su haline geçmiş olur. Geçirdiği bu değişiklikler sayesinde su temiz ve temizleyici olup günlük temel ihtiyaçlar için kullanılmasında, içilmesinde, namaz gibi ibadetleri yapmak için kendisiyle abdest alınmasında ve başka alanlarda kullanılmasında; maddi ve manevî kirleri temizlemesinde şer'î bakımdan herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.¹²

Su tedarikinde zorluk yaşayan devletler arıtma yoluyla necis olan kanalizasyon sularını; içinde bulunan maddeleri ayırarak, mikropları izale ederek, klorla suyu dezenfekte edip ve havalandırmak suretiyle dört aşamalı bir şekilde necaseti ortadan kaldırma işlemi yapmaktadırlar. Her ne kadar necasetle ilişkili olan renk, koku ve tadında bir izolasyona gidilmişse de ve şer'î olarak da kullanımında herhangi bir sakınca bulunmasa bile bu tür suların kullanımında ihtiyatlı davranmak gerekir. İnsan sağlığına zararlı olup olmaması durumunun da göz önünde bulundurulmasının gerekli olup ilgili incelemeleri de uzmanlar tarafından yapılması gerekir.¹³

¹⁰ **İstihâle:** “Dinen pis (necis) sayılan bir maddenin uğradığı değişimden sonra temiz (tâhir) hale gelmesi” anlamında kullanılır. Bir diğer ifadeyle “İstihâle, herhangi bir maddenin yapısının (hakikatinin) ve sıfatlarının değişmesiyle kendisinden tamamen farklı olan başka bir maddeye dönüşmesine denilir.” Ali Muhyeddîn el-Karadâğî ve el-Muhammedî Ali Yusuf, *Fıkhü'l-kadâya et-tıbbiyye el mu'âsıra* (Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-İslamiyye, 2011), 204.

¹¹ Mehmet Selim Aslan, “İslam Hukukuna Göre İstihâle ve İstihlâkın Necis Katkı Maddesi İçeren Gıda, İlaç, Kozmetik ve Temizlik Malzemelerinin Hükmüne Etkisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* IX/43 (2016), 2337.

¹² Nezîh Hammâd, *el-Mevâddu'l-muharrame ve'n-necîse fi'l-ğizâ ve'd-devâ beyne'n-nazariyye ve't-tatbîk* (Dımaşk: Dârü'l-kalem, 2004), 83.

¹³ Aslan, “İstihâle ve İstihlâk”, 2338.

1.2.2. Tenâsül Uzvundan Gelen Sıvılar

Tenâsül uzvundan gelen her bir sıvının kendisine has bir hükmü ve bir diğerlerinden ayıran özelliği vardır. Hayız, istihâze, nifâs, menî, mezî ve vedî gibi sıvıların birbirinden ayırt edilmesinde renklerin önemli bir yerinin varlığı aşikârdır.

1.2.2.1. Hayız, Nifas ve İstihâze

Terim olarak hayız; “Evsafî muayyen bir kan sebebiyle husule gelen ve bu kanın belirli süresince devam edip vücûb ve edâ ehliyetine müessir olmayan sadece bir kısım dinî ve ailevî vazifelerin, tasarrufların icrasını tehire uğratan avâız-ı semâviyyeden şerî bir manidir.”¹⁴

Nifâs: Doğum sebebiyle kadının döl yolundan gelen kanı ve doğum sonrasında kadının bazı özel hükümlere tâbi olmasını ifade eden bir terimdir.¹⁵

İstihâze ise; “Kadınlardan bir hastalık sebebiyle zuhur eden ve rahminden başka bir yerden gelip cinsel organ yoluyla dışarı akan kırmızı vb. kandır. Kendisinden böyle bir kan gelen kadın müstehâza” denir.¹⁶ Meşhur olan dört mezhep alimleri hayız ve istihâze kanları hakkında farklı görüşler belirtmişler. Biz de konuyla ilgili mezheplerin görüşlerini ayrı ayrı ele almaya çalışacağız.

1.2.2.1.1. Hanefî Mezhebi

Hanefiler hayız kanı olarak tanımlarken bu kanın; kırmızı, bulanık, yeşil, sarı, siyah ve hâkî renklerinden biriyle renklenmiş olmasının normal bir durum olduğunu söylemektedirler. Bir kadının rahminden bu altı renkten birine bürünmüş olarak akan sıvı, hayız kanı olarak kabul edilir. Yalnız akan bu kanın, tenâsül organının dışına çıkmış olması şarttır. Hanefiler hayız, gebe olmayan bir kadının rahminden çıkan bir kan olarak tanımlamışlardır. Hayız kanı akan kadının, çok küçük yaştaki kız

¹⁴ Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravdatu't-Tâlibîn ve 'Umdetu'l-Muftîn*, thk. Zuheyr eş-Şâvîş (Beyrut; Dimaşk; Amman: el-Mektebu'l-İslâmî, 1412), 1/134; Ebu'l-Hasen 'Alî b. Ebûbekr el-Fergânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, thk. Tâllâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, ts.), 1/32-35; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar, 2010), 188.

¹⁵ Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, 1/35; Hacı Mehmet Günay, “Nifas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/33/79.

¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/250; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 264.

olamaması gerektiği gibi, âdetten kesilmiş büyük ve yaşlıca bir kadın da olmaması gerekir. Nifas doğum sebebiyle kadının rahminden gelen kırmızı kandır.¹⁷

İstihâze ise hayız ve nifas durumlarının dışında, bir hastalık sebebiyle gelen kandır. Bu kan rahimden değil, bir damardan gelip tenasül organı yoluyla dışarı çıkan kokusuz bir kandır. İstihâze kanı genel olarak hayız müddetinin en alt sınır olan üç günden daha az ve en üst sınırı olan on günden fazla günde gelen kan diye tanımlamaktadırlar. İstihâzeli olan bir kadının hükmü; idrarını tutmakta zorlanan hasta, sürekli ishal, kurumayan ve burnu kanayanlar gibi olup her bir vakit için ayrı bir abdest alırlar.¹⁸

1.2.2.1.2. Mâlikî Mezhebi

Mâlikîlere göre hayız, bülûğ çağına ulaşmış bir kızın/kadının tenâsül organından hiçbir hastalık olmadan akan bir kandır. Bu kan, o kadından bir defa gelse dahi yine o kadın hayızlı sayılır. Tarifte mutlak olarak geçen kandan maksat rengi kırmızı olan sıvıdır. Bu kan asıl itibariyle kırmızı olmasının yanında gelen kan sarı ve beyazla siyah arasında bulanık bir renk almış sıvılar da kan gibi kabul edilmekte ve bu renkten bir kan veya sıvı gören kadında hayız hükmünde kabul edilir. Bu durumda hayız, üç çeşit kan ile gerçekleşmiş olacaktır. Her ne kadar gerçekte kanın kırmızı renkte olması gerekiyorsa da Mâlikî mezhebinin meşhur görüşüne göre sarı ve bulanık renkteki sıvılar da kan hükmüne girmektedir. Mesela hayız görme çağındaki bir kadının tenasül organından sarı veya bulanık renkteki bir sıvı akacak olursa bu, hayızlı kadın hükmüne girer ve tıpkı kırmızı renkteki kanı görmüş gibi kabul edilir. Nifas ise doğum sebebiyle kadının rahminden gelen kırmızı kandır.¹⁹

İstihâze kanı ise nifas ve hayız vakitlerinin dışında kalan bir zamanda kadının rahminden hastalıktan dolayı akan kandır. Bu tür kanamalar içinde hayız süresini geçmiş olan kanamalarla beraber hayız süresinden az olan kanamalar, hayız yaşına

¹⁷ Ebu'l-Faḍl 'Abdullâh b. Maḥmûd el-Hanefî el-Mevṣilî, *el-İḥtiyâr li-ta'lîl-i-Muḥtâr*, thk. 'Abdullaṭîf Muḥammed 'Abdurrahmân (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426), 1/26-27; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/114-116; Yunus Vehbi Yavuz, "Hayız", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/51.

¹⁸ 'Abdülḡanî b. Tâlib b. Ḥammâde b. İbrâhîm el-Ġuneymî ed-Dımaşkî el-Meydânî, *el-Lübâb fî şerḥi'l-Kitâb*, thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd (Beyrut: Mektebetu'l-İlmiyye, 1429), 1/68.

¹⁹ Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. İdrîs el-Ķarâfî, *ez-Zaḥîre*, thk. Muḥammed Ḥaccî (Beyrut: Dâru'l-Ķarbi'l-İslâmî, 1994), 1/371-375.

gelmemiş küçük yaşlarda görülen kanamalardır. Gelen kanın istihâze kanı olabilmesi için temizlenmenin en alt süresi olan on beş günden sonra gelmiş olması gerekmektedir. Bundan aşağı gelen kan istihâze kanı değil hayız kanı olarak kabul edilir. İstihâze durumdaki kadınların, hayızlı olan kadınların yapamayacağı şeyleri yapabilirler.²⁰

1.2.2.1.3. Şâfiî Mezhebi

Hayız, kan akmasını gerekli kılan hastalıklardan salim bulunan, yaşı da dokuza varan ya da daha büyük yaşta olan bir kadının, doğumdan dolayı olmadan tenâsül organından akan kandır.²¹ Tanımda geçen kandan maksat dört renkten birine bürünmüş olarak akan kandır.

“Bu beş renk şunlardır:

- Siyah: Kanın en kuvvetli rengi Şâfiîlere göre bu renktir.
- Kırmızı: Buda ton bakımından siyahtan sonra gelen bir renktir.
- Bulanık: Siyahla beyaz rengin karışımından meydana gelen bir renktir.
- Sarı: Bu da bulanıklığa yakın bir renktir.”²²

Sarılık, bulanıklıktan daha güçlü ve daha net bir renktir. Bu renklerden biriyle akan kan hayız kanı denmektedir. Şafilere göre hayız kanı kadının rahminin derinliğindeki bir damardan akmaktadır. Onlara göre kadın gebe olsa da olmasa da hüküm bakımından herhangi bir değişiklik söz konusu olamaz. Şâfiîler Mâlikîler gibi gebe durumunda olan bir kadının hayız görebileceği görüşündedirler. Hanefî ve Hanbelîler ise gebe olan bir kadının hayız kanı göremeyeceği görüşündedirler. Gebeyken hayız gören kadının hayız müddeti, gebe değilken geçirdiği âdet müddetine göre değerlendirilir.²³

İstihâze, bu kan hastalık kanı olarak adlandırılır. Rahmin en altından bulunan bir damardan ortaya çıkmaktadır. Bu damar ise âzil olarak isimlendirilmiştir. İstihâze kanı geldiği vakit abdesti bozulmakla beraber guslü gerekli kılmaz. Bu sebepten ötürü

²⁰ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/114.

²¹ Şems ed-Dîn Muhammed b. Aḥmed eş-Şâfi'î el-Ḥaṭîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994), 1/170; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/116.

²² Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/116.

²³ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/116.

istihâze kanı gören bir kadın, o kanı yıkamalı ve kanının geldiği mahali de bağlayıp her farz namaz için ayrı ayrı abdest alarak namaz kılmalıdır.²⁴

Hiz. Peygamber, istihâze kanı gören Fatıma b. Ebî Hubeş'e şöyle demişti:

*“Hayız kanının rengi siyahtır. Bu siyah kanı gördüğün zaman namazlardan uzak dur, kılma. Bunun dışında gelen kan ise hastalıktan dolayı gelen bir kanıdır; bu hastalıktan dolayı gelen kan gördüğün zaman abdestini al ve namazını kıl.”*²⁵

Başka bir rivayette Fatıma b. Ebî Hubeş, Hiz. Peygamber'e gelip: *“Ey Allah'ın Resulü, ben sürekli istihâze kanı görüyorum namazı terk edeyim mi?”* deyince, Hiz. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdular: *“Hayır terk etme o gelen kan hayızdan dolayı gelen kan değil, sadece hastalıktan dolayı gelen kanıdır. Hayız gördüğün zaman namazdan uzaklaş kılma, kan kesildiği zaman da onun zamanını takdir et bir şekilde belirle, daha sonra da gelen kanı yıka ve namazını kıl.”*²⁶

1.2.2.1.4. Hanbelî Mezhebi

Hanbelî mezhebine göre hayız, sıhhatli iken ve gebe durumu olmadığında kadından gelen tabiî bir kandır. Ayrıca bu kan belirli zamanlarda doğum gibi bir sebebe de dayanmaksızın kadının rahminin derinliklerinden gelen bir kan olmalıdır. Tanımda geçen kandan maksat çoğunlukla kırmızı, siyah veya bulanık akan bir kandır.²⁷

İstihâze, hayız ve nifas zamanlarının haricinde kadının rahminin derinliklerinde bulunan bir damardan gelen kandır. İstihâze kanı, hayız süresini aşmış veya bu süreden daha az sürede gelen kanlar, henüz küçük yaştayken gelen kanların olduğu söylenmektedir. Gelen kanın istihâze kanı olduğunu söylemek için temizlenmenin en üst süresi olan on beş günden sonra gelmiş olması gerekir. Bu durumdaki kadınlar hayızlı olan kadınların yapamayacakları şeyleri yapabilirler.²⁸

Tenâsül organından gelen sıvılardan birinin de kadınların özel durumlarından biri olan hayız kanı olduğunu görmekteyiz. Hayız kanı, asıl itibariyle hadiste de geçtiği

²⁴ el-Hin, vd., *el-Fıkhu'l-menhecî*, 1/1/79.

²⁵ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 82.

²⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), “Hayız”, 8.

²⁷ Cezîrî, *el-Fıkhu 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/117.

²⁸ Cezîrî, *el-Fıkhu 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/117.

üzere siyah renkte olan kandır. Ancak mezheplerin görüşleri incelendiğinde hayız kanının farklı renk ve tonlarla da gelebileceğinin mümkün olduğunu görmekteyiz. Görülen kanın renginin mezheplerin belirlediği bir renkte olması durumunda kişinin hayız sayılıp belli durumlardan ve fiillerden uzak durması gerekir.

1.2.2.2. Menî, Mezî ve Vedit

Menî; “Şehvetin en üst seviyede olduğun bir zamanda ve hızla gelen, gelmesiyle en üst seviyeye çıkan şehvetin kırıldığı beyaz bir sudur.”²⁹ Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: “O atılan bir sudan yaratıldı.”³⁰ Menî’nin kendisine has bir koku ve rengi vardır. Kokusu yaş olduğunda daha çok hurmanın tomurcuğundan gelen koku gibiyken, kuruduğu zamansa yumurtanın akının kokusuna benzer.³¹ Menî hem erkek hem de kadından gelen bir sıvıdır. Erkeklerden gelen menî beyazken, kadınlardan gelen ise ince sarımsı, bazen de beyaz olan sıvıdır. Bu sıvı erkek ve kadından gelmesi sonucunda kişinin gusül farz olur.³² Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre menî temizdir.³³ Bu mezheplere göre meninin temiz olduğuna dair delilleri ise şu hadislerdir: Hz. Âişe (r.a.) (ö. 58/678) anlatıyor: “Ben Rasûlullah’ın (s.a.v.) elbisesine bulaşmış olan meniye yıkardım. O, (Hz. Peygamber) elbisesinde ıslak kalmış kısmı (kurumamış) olduğu halde namaza giderdi.”³⁴

Mezî, cinsel ilişkiye girilmeden önce yapılan oynaşma veya tehâyül etmekle ya da hanımıyla şakalaşma sonunda duyulan hazdan dolayı tenâsül uzvundan gelen ince, yapışkan, şeffaf ve kaygan olmakla beraber meninin özelliklerini bulundurmayan sıvıdır.³⁵

Mezî, necis olup bulaştığı yerin yıkanması gerekir. Necis olduğunun delili şu hadistir: Mikdâd b. el- Esved’den rivayet edildiğine göre, Hz. Ali ona şöyle buyurmuştur: Ben Hz. Peygamberin (s.a.v) damadıyım. Bundan dolayı ben kendilerinden utanıyorum sen ona bir kişinin hanım ile oynaşırken veya şakalaşırken

²⁹ Abdulganîb. Talib el-Meydanî, *el-Lubab fi Şerh’il Kitab* (İstanbul: Şifa Yayınları, ts.), 1/16.

³⁰ Tarık 86/6.

³¹ Zuhaylî, *el Mutemed fi Fıkhil Şâfiî* (Dimaşk: Dârü’l Kalem, ts.), 1/132.

³² Hâfîb eş-Şirbînî, *Muğnî’l-muhtâc*, 1/117-118; Zuhaylî, *el-Mutemed*, 1/132.

³³ Hâfîb eş-Şirbînî, *Muğnî’l-muhtâc*, 1/118.

³⁴ Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi’u’s-şâhîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), “Tahâret” 288.

³⁵ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 1/132.

idrar yolundan mezî gelmesi durumunda ne yapması gerektiğini sorsana. Mikdâd ise ben bu durumu Hz. Peygambere sordum kendileri bana şöyle buyurdular: “*Herhangi birinizin tenâsül uzvunda bu şekilde mezî gelirse, avret yerini yıkasın ve namazı kılmak için de ayrıca abdest alsın.*”³⁶

Mezîden dolayı gusûl alınmaz ancak abdest bozulur ve bulaşılan yerin de yıkanması gereklidir. Çünkü mezî necis olup bulaştığı elbiseyle namaz kılınamaz.³⁷

Vedî ise genel olarak idrar yapıldıktan sonra ya da ağır bir şey kaldırmaktan dolayı erkeğin tenâsül organından herhangi bir şehvî duygu olmadan gelen, biraz kalınca yapışkan ve beyaz olup yoğunluğundan dolayı meniye benzeyen bir sıvıdır. Vedî’nin belli bir kokusu yoktur. Gusûl gerektirmeyen bir durum olmakla beraber abdesti gerekli kılar.³⁸

Daha çok erkeklerin tenâsül uzvundan gelen bir sıvı olan menî, mezî ve vedî’yi birbirinden ayıran en temel etkenlerin başında renk bulunduğunu görmekteyiz. Gelen sıvının rengine göre verilen hüküm de değişmektedir. Gelen sıvının beyaz olması durumunda bu sıvı ya menî ya da vedî’dir. Bu durumda menî gusûl gerektirirken vedî, her ne kadar renk olarak meniye benzese de gusûl gerektirmez ama abdesti gerekli kılar. Mezî ise ince ve şeffaf olup gusûl gerektirmeyen ama abdesti gerekli kılan yapışkan bir sıvıdır.

1.2.3. İbadetlere Manî Olan Necasetler

Şâfiîler, hakiki necis şeyler belli bir cisme sahip olmanın yanında onu tadı, kokusu ve rengi olan şeyler diye tanımlamışlardır. Hükmî necasette ise bu tür şartlar aranmaz³⁹

Şâfiî mezhebine göre, kan aslı itibariyle necis olarak kabul edilir. Ancak, bazı kan türleri bu hükmün istisnası olarak değerlendirilmiştir. Bu kanlardan ilki, yenilmesi helal olan hayvanlardan kan renginde çıkmış olan süttür. Bir diğer kan ise normal yolla gelen ama kan renginde olan menidir. Diğerleri ise temiz olan bir hayvandan olması

³⁶ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta’a*, nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf (Kahire: y.y., 1382/1962). “Tahâret”, 53.

³⁷ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 1/132.

³⁸ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 1/132-133.

³⁹ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 1/21.

şartıyla pıhtılaşmış kan ve kuluçkaya uygun hale gelmiş kan rengini almış olan yumurtadır. Bu kanları normal kanların dışında temiz kabul etmişler. Bir diğer durum ise yaralardan akan su ve sıvıların irin ve cerâhat hariç şayet rengi ve kokusu normal olmayıp kana yakınsa bunlar da necis hükmünde kabul edilir. Şayet renk ve kokusundan bir anormallik yoksa ter gibi tâhir olarak kabul edilir. Bir diğer konu ise uyuyan kişinin ağzından gelen suyun rengi şayet sarı olup kokusu kötüyse necis hükmünde kabul edilir.⁴⁰

Mâlikî mezhebine göre kan, irin, cerâhat ve kusmuk necistir. Ayrıca mideden gelen suyun rengi sarıya yakın olup kötü kokuyorsa bu su da necaset hususunda kusuntunun hükmüne tabi edilir. Çürük yumurta ise kötü kokan ve rengi maviye dönüşendir. Renginde ve kokusunda meydana gelen değişiklikten dolayı artık necis hükmündedir.⁴¹

Necasetin bulaşmış olduğu bir elbise şayet tek yıkamada necasetten temizlenirse tâhir olarak kabul edilir. Fakat bu elbise necis boyayla boyanırsa o elbise necis olur, temizlenmesi için su berrak bir hal alana kadar üzerine su dökülmelidir. Su berraklaşınca, saf olana kadar dökülür, şayet hâlâ necasete dair bir iz olsa dahi artık o necasetin izine, rengine itibar edilmez temiz olduğuna hükmedilir. Necis bir kına ile boyanmak da böyledir.⁴²

Hayız, istihâze, nifas gibi sebeplerden dolayı gelen kanların temizliğinden sonra kalan kan izinin temizlik açısından bir sakıncası yoktur. Konuyla ilgili hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: Rivayet edildiğine göre Havle binti Yesâr Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şöyle bir soru sormuştur: *"Ey Allah'ın Resûlü, benim giyebileceğim bir tek elbisem var ve onda hayız oluyorum."* Hz. Peygamber şöyle cevap verir: *"Temizlendiğin zaman (hayız kanı kesildikten sonra) kanın bulaştığı yeri yıka ve onunla namaz kıl."* Havle dedi ki: *"Ya Rasûlullah ya izi kalırsa?"* Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurdu: *"Su sana yeter, kanın eseri ise zarar vermez."*⁴³

⁴⁰ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/23.

⁴¹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/29.

⁴² Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/29-30.

⁴³ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî (Beyrut: y.y., 1405/1985), 2/364.

Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere, kanın yıkanmasının ardında bir iz kalsa da yapılacak olan ibadete herhangi bir sakıncası olmaz.

Bir diğer husus ise necaset şayet görülebilen bir türdense bu necasetin katı veya sıvı olmasında bir farklılık olmaksızın, renk bu necasetin ortaya çıkmasında, varlığının fark edilmesinde önemli bir alâmettir. İbadet edecek olan kişinin bedeninde, elbisesinde veya bir mekanda necasetin varlığı tespit edilirse o necasetin izale edilmesi gerekir. Bu, alimler arasında fikir birliği edilmiş bir husustur.⁴⁴

Bir diğer husus ise abdest ve guslû gerekli kılan durumlarda oje, saç boyaları ve geçici dövmelelerde kullanılan renkli boya maddeleri, suyun vücuda tam olarak nüfuz etmesine engel olduğundan dolayı amaçlanan temizlik gerçekleşmiş olmaz. Buna engel olan alâmet ise renkle beraber madde de bulunan cisim olmaktadır. Şayet aza üzerindeki madde sadece renk veriyorsa bu rengin kalmasında bir sıkıntı olmaz ve temizliğe de bir engel teşkil etmez.⁴⁵

Daha önce izah edildiği gibi necasetlerden biri de kandır. Kanın ölçüsü az ve çok olarak takdir edilmektedir. Az denilen kanın miktarı, Hanbelî mezhebine göre sınırı kişinin kalben fazla olarak görmediği kandır. Ancak Hanefî mezhebine göre ise az denilen kanın sınırı çıktığı yerden akmasıdır. Kan çıktığı yerden akması durumunda fahiş olarak görülür. Ama Hanbelî mezhebine göre fazla ve abartılı sayılan kan ikişinin kalben fazla ve fahiş olarak gördüğü miktardır. Bunun dinen belli bir ölçüsü olmadığından dolayı bunu belirleyen daha çok yaşanan toplumun örfüdür bu hususta örfe müracaat edilir. Kanın dışında kalan ama kandan kaynaklanan sarı su, irin ve bunlara benzer diğer sıvılar da kanın hükmüne tabi olmakla beraber bunlar daha kolay temizlenmektedir. Kandan çıkan bu sıvılar mazur ölçüden daha fazla miktarda olması durumunda necis sayılmaktadır. Çünkü fahiş bir ölçüye ulaşması içindeki kan miktarının fazla olmasından dolayıdır. Bu hususta herhangi bir nas yoktur. Ancak kendisinde bulunan necaset sabit olur. Çünkü necis olma haline gelmeden önce bunlar

⁴⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/44.

⁴⁵ Tuba Hacer Korkmaz, “Renk ve Fıkhî Hükümlere Tesiri”, *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, (2015), 308.

kandan ayrı olan sıvılardı, kan rengini almalarından dolayı artık onlar da kanın hükmüne tabi edilmişlerdir.⁴⁶

1.2.4. Güneşin Doğuşu ve Batışı

Müslümanlara farz kılınan ibadetlerin sahih olabilmesi için belli şartları vardır. Bu şartlardan biride vakittir. Herhangi bir ibadet, vakti gelmeden veya vakti çıktıktan sonra eda edilemez. Yapılacak olan ibadetin geçerli olması için, o ibadete belli bir vakit tayin edilmesi gerekir. Zaman kavramı varlık aleminde bulunan birtakım şeyler ile tanımlanır. Zira Allah Teala Güneşin ve Ayın yaratılış sebeplerinden biri olarak zaman mefhumuna dikkat çekmektedir. Bu hususta Allah Teala şöyle buyurur: *“Güneşi aydınlatıcı, Ay’ı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (Ay’a)birtakım menziller takdir eden O’dur.”*⁴⁷

Yapılacak birtakım ibadetlerin belirlemede Güneşin doğuşu ve batışı esnasında gökyüzünde oluşan renklere göre ve fecir esnasındaki beyazlığa göre belirlendiğini görmekteyiz. Bu konuda Allah (cc) şöyle buyurur: *“Fecrin beyaz ipi siyah ipinden sizin için ayırt edilir hale gelinceye kadar yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın.”*⁴⁸

Bu ayette oruca başlama zamanı ve iftar vaktinin tayini hususunda nazil olmuştur. Adiyy b. Hâtim (r.a) bu ayet hakkında başından geçen hadiseyi şöyle ifade etmektedir: *“Bu ayet nazil olunca bende siyah ve beyaz renkte iki ip alıp yastığımın altına koydum sonra uyudum. Gece boyunca her uyandığımda bu iplere baktım, ancak bu ipleri bir türlü birbirinden ayıramadım. Sabah uyanınca Peygamber’in (s.a.v) yanına gidip geceleyin yaptıklarımı anlattım.”*

Resulullah (s.a.v) bana şöyle buyurdular: *“Senin yastığın ne kadar da büyükmüş! Ayette geçen siyah ve beyaz iplerden maksat, gündüzün beyazlığı ile gecenin siyahlığıdır. Nasıl olur da bunları tek bir yastığın altına sığdırırsın”*⁴⁹

⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/58-59.

⁴⁷ Yûnus 10/5.

⁴⁸ el-Bakara 2/187.

⁴⁹ Buhârî, “Savm”, 16.

Adiyy b. Hâtim, ayetin zahiri manasıyla anlayıp olduğu gibi pratiğe aktarmaya çalışmış, ancak ayette geçen mefhum buna dair olmadığından dolayı bir sorun yaşamıştır. Yastığın altına bırakmış olduğu iplere fecir vakti geldiğinde bakmış, fakat ipleri gecenin karanlığından dolayı olmalı ki ayırt edebilmesi mümkün olmamıştır. Ayetin hakiki mefhumunu öğrenmek için hemen Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gidip başvurmuştur. Çünkü Allah Resûlü (s.a.v) Kur’ân-ı Kerîm’i en iyi bilen, anlayan ve hayatına tatbik etmek suretiyle Müslümanlara öğreten bir örnektir.⁵⁰ Devamında ise Rasûlullah (s.a.v) bana şöyle dedi: *“Bu ayetten geçen siyah iplikten kasıt gecenin karanlığıdır. Beyaz iplikten kasıt ise gündüzün aydınlığıdır”* dedi.⁵¹

Ayette ifade edilen beyaz iplikten maksat gece ve gündüzü birbirinden ayıran fecirdir. Bu da farz kılınan ibadetin başlangıcını ancak beyaz ipliğin yani fecrin doğmasıyla başlanılacağını ifade eder. Fecrin belirginleşmesi de beyaz renkte olmasıyla olur. Görüldüğü üzere rengin farz kılınan ibadetin başlamasına etki eden bir alâmet olmuştur.

Şafağın renginin oruç ibadetinde de belirleyicidir. Bu konuda Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: *“Ufukta ortaya çıkan, uzunlamasına yayılan beyazlık ve Bilal’in ezanı sizi sahur yememekten alı koymasın onular sizi şaşırtmasın. Fecr-i sâdığın ortaya çıkmasıyla meydana gelen beyazlık yayılana kadar yiyip içmenizde bir sakınca yoktur.”*⁵²

Namaz vakitlerinin belirlenmesi konusuyla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

*“Cibril (a.s) bana Beytullah’ta iki defa imamlık yaptı. Bu iki imamlıktan birincisinde öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadar olduğunda kıldırdı. Daha sonra her şeyin gölgesi iki kadar olunca ikindiye kıldırdı. Akşamı da güneş battıktan sonra kıldırdı. Daha sonra yatısı namazını ufuktaki şafağın kaybolduktan sonra kıldırdı. Sabah namazını da şafak doğunca, sökünce kıldırdı. İkinci imamlığında ise öğlen namazını önceki günde ikindi vaktinde her şeyin gölgesi kendisi kadar olduğu zaman kıldırdı. Gölge iki katına çıkınca ikindiye ve akşam namazını da aynı vaktinde kıldırdı. Gecenin üçte biri olduğunda da yatısı namazını kıldırdı. Sabah namazını da fecr-i sâdik doğduktan sonra kıldırdı. Sonra bana dönüp: Ey Muhammed bu vakitler senden önceki peygamberlere ait vakitleridir. Namaz vakti ise bunların arasındaki vakittir dedi.”*⁵³

“Namaz vakitlerinin belirlenmesi şu beş şekilde mümkün olabilir:

⁵⁰ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 1/164-165.

⁵¹ Buhârî, “Savm”, 16.

⁵² Ebû Dâvûd, “Sıyâm”, 17.

⁵³ Ebû Dâvûd, “Mevâkit”, 2.

- Astronomiye bağı olan saatler bunların en yaygını olarak bilinmektedir. Bu dijital saatler daha çok günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Namaz vakitlerini buna dayanarak belirlenmektedir.
- Bir diğer belirleme yöntemi Güneşin tam tepeye gelmesinden sonra batmaya meylettikten sonra oluşan gölge ile belirlenmektedir. Bu gölgenin boyuyla öğlen ve ikindi namazların vakitleri tespit edilmektedir.
- Ufuktaki güneşin batmasıyla dolayı meydana gelen kırmızılığın gitmesi ya da beyazlığın ortadan kalkmasıyla, akşam ve yatsı namazının vakitler tespit edilmektedir.
- Ufukta fecr-i sâdığın doğmasıyla ortaya çıkan beyazlık ile de sabah namazının vakti tespit edilmektedir.”⁵⁴

Bu vakitler Câbir b. Abdullah’tan rivayet edilen hadis ile bilinmektedir.

Akşam namazının vakti, güneş battıktan sonra gökyüzünde meydana gelen güneş kurusunun ufukta kaybolmasıyla başlayıp daha sonra ufukta meydana gelen kırmızı şafağın ufukta kaybolmasıyla akşam namazının vakti sonra erer. Bunun yanında Hanefîlere göre, gökyüzünde güneş battıktan sonra art arda gelen üç farklı durum görülmektedir. Bu durumlar ise güneşin batmasından sonra meydana gelen kırmızılık, beyazlık ve siyahlıktır. Ebû Hanîfe’ ye (ö. 150/767) göre akşam namazının vakti ufukta belirlenen şafak beyazlığın gözükmesiyle başlar. Delil olarak Hz. Peygamberden (s.a.v.) gelen şu rivayeti getirirler: “*Akşam namazının vaktinin başlangıcı, güneş kayboluncadır. Sonu ise şafağın kaybolmasıdır.*”⁵⁵

Bu beyazlığın kaybolmasının ardından meydana gelen siyahlığın görülmesiyle akşam namazının vakti sona ermiş olur. İmam Ebû Yûsuf (ö. 182/798) ile İmam Muhammed’e (ö. 189/805) ve İmam Şâfiî’ye (ö. 204/820) göre ise akşam namazının vaktini bittiğini gösteren şafak, beyaz şafaktan önce ufukta beliren kırmızı şafaktır. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Mesûd’un görüşüdür. Diğer mezheplerin

⁵⁴ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 1/164-166.

⁵⁵ Ebû ‘İsâ Muhammed b. ‘İsâ et-Tirmizî, *es-Sunen*, thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998), “Salât”, 1.

imamları da bu hususta görüş birliği etmişlerdir. Yatsı namazının vakti ise ufukta meydana gelen şafağın kaybolması ile başlar şafağın sökmeye kadar devam eder. Ebû Hanîfe bu hususta şöyle buyurur: Kızılık güneşin alâmetidir. Beyazlık ise gündüzün alâmetidir. Yatsı gece namazı olduğu için, bunun tamamı kaybolmadıkça gece olmuş olmaz.⁵⁶

Sabah namazının vakti ise şafak (fecd-i sâdığın) sökmesiyle başlar güneşin doğmasıyla sona erer. Fecd-i sâdığın alimler şöyle izah etmişler güneşin doğumundan önce ortaya çıkan, doğu tarafından meydana gelen ve tüm göğü yatay şeklinde kuşatan bir ışıktır. Fecd-i kâzib ise ince bir çizgi şeklinde göğe doğru yükselen daha çok dik olan ve yan taraflarında da karanlık bulunan bir ışıktır. Buna itibar edilmez.⁵⁷

Fakihler fecd-i sâdığın başlayacağı vakit hususunda farklı görüşlerde bulunmuşlar. Kimi fakihler fecd-i sâdığ ufukta aydınlığın oluşmaya başladığı anda itibaren başlayacağını söylerken, bir kısım fakihler ise ortaya çıkan beyazlıktan sonra meydana gelen kızılığın ufukta tam olarak ortaya çıkmasıyla başlayacağını söylerler. Fakihlerin çoğunluğu fecd-i sâdığın başlangıcının ufukta meydana gelen beyazlığın tam bir şekilde belirginleştiği zaman başlayacağı görüşünü benimsemiştir. Cumhur, zikri geçen âyetteki siyah-beyaz ayırımını gecenin karanlığı ve gündüzün beyazlığı anlamına geldiğini, fecri de ufukta meydana gelen beyazlık olarak açıklamışlardır. Cumhur bu görüşünü rivayet edilen hadisler ve ilk zamandan beri ümmetin bu yöndeki yaptığı uygulamaları esas alarak ortaya çıkarmışlar. Ayrıca birtakım hadislerde geçen “kızılığın ortaya çıkışı” ibaresiyle ve rivayet edilen başka hadislerde de geçtiği üzere bazı sahâbe ve onlardan sonra gelen tâbiînin Ramazan orucu için kalktıkları sahur bu vakte kadar ertelediklerine dair bilgilerle beraber düşünüp, fecd-i sâdığın başlama zamanının gökyüzünde meydana gelen beyazlığın ufukta iyice yayılması görüşünü destekler nitelikte olduğuna dair bir anlam taşıdığı yorumunu yapmıştır. Anlaşıldığı üzere cumhur bu konuda ihtiyatlı olan görüşü beyan edip tercih etmiştir. Bunun sebebi ise sahur vaktinin bitiminin akabinde sabah namazının vaktinin başlamasıyla sabah namazı kılmaya yetecek bir zaman kalmasını da sağlamasıdır. Böylelikle hem oruç

⁵⁶ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/168.

⁵⁷ Yakup Çiçek, “Fecir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/286.

için yeme içmeye son verecek mâkul bir bitiş zaman belirlenmiş olur, hem de sabah namazını eda etmek için mâkul bir başlangıç vakti belirlenmiştir. Temelde böyle bir amaç taşımaktadır.⁵⁸

Fecr-i sâdığın doğuşu ve güneşin batışı esnasında gökyüzünde meydana gelen renklerle namaz vakitlerinin belirlenmesinde büyük bir etken olduğu görülmektedir. Özellikle de güneşin doğup battığı esnada gökyüzünden meydana gelen renklerin namaz vakitlerinin başlangıç ve bitişini belirlemede alâmet olmuştur. Oruç içinde fecr-i sâdik zamanında gökyüzünde meydana gelen beyazlıktan önemli bir etken hükmündedir.

1.2.5. İhram

İhram sözlükte, “*Haram kılmak, kendini mahrum bırakmak, haram aylarına veya Harem bölgesine girmek*” anlamına gelmektedir. Terim olarak ise “*Hac veya umreye niyet eden kimsenin diğer zamanlarda yapması helâl olan davranışlarının, hac ve umrenin rükünlerinin tamamlayıncaya kadar haram kılmasını ifade eder.*”⁵⁹

Hac ve umre ibadeti süresince erkekler, giymeleri için hazırlanan beyaz renkli dikişsiz dokuma elbiseyi giyerler. Bu elbisenin dışında dikişli elbise ve imkanlar var olduğu sürece farklı renkteki elbise veya ihram giymeleri yasaktır.⁶⁰ İhrama girmek Türkçede daha çok bu ibadetleri yerine getirilirken giyilen beyaz elbise olarak algılanmaktadır.⁶¹

İhramlı olan kişinin yapması yasak olan fiiller vardır. Bu yasaklı fiillerden biri de farklı renklerdeki boya maddelerinin kullanılmasıdır. Vefat iddeti ve baîn talak iddetini bekleyen kadınla, hac veya umre için ihrama girmiş olan kadının süslenmesi ve ziynetler takınması yasaktır. Dolayısıyla bu süre içinde saç, sakal, el, kaş ve tırnak gibi vücut azalarına renk verecek maddeleri kullanmak ihramlı olan kişiye yasak olan fiillerdendir.⁶²

⁵⁸ Çiçek, “Fecir”, 12/287.

⁵⁹ Salim Öğüt, “İhram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/539; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*.

⁶⁰ Hin vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/388.

⁶¹ Öğüt, “İhram”, 21/539.

⁶² Serahşî, *el-Mebsût*, 4/126. Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/14.

Hanefî mezhebine göre, ihramlı olan bir kişinin ala çehre, aspur, zâferan ve benzeri esanslı bitkilerle boyanmış olan bir elbise giymesi haramdır. Mâlikî mezhebine göre ihramlının zâferan türünden bitkilerle boyanmış olan elbiseler giymesi haramdır. Aspurla boyalı giysiye gelince kuvvetli görüşe göre boyası kuvvetli ise yani birden fazla defa boyanmışsa o elbisenin yıkanmadan giyilmesi haramdır. Şâfiîlere göre ise bu türden olan elbiselerdeki kokular tam anlamında gitmedikçe onları giymek caiz olmaz. Şayet elbise rengi için boyanmış, kına ve koku için boyanmamışsa bu elbiseyi giymek haram olmaz. Hanbelîler de boyandıkları bitkinin türüne göre elbiseleri tasnife gitmişler, şayet elbise ala çehre veya safran gibi bitkilerle boyanmışsa bu giysileri giymek haramdır. Ama o elbise aspurla boyanmışsa boyasının kuvvetli ya da zayıf olmasına bakılmaz, o elbiseyi giymek mübahtır.⁶³

İhram, hac ve umre ibadetleri sırasında giyilen özel kıyafeti ve bu kıyafetle ilgili belirli kuralları ifade eden önemli bir ibadettir. Yukarıda da belirtildiği üzere, ihramlı olan kişilerin beyaz renkte ve dikişsiz giysiler giymesi zorunludur ve bu giysilerin herhangi bir boya maddesiyle renklendirilmesi yasaktır. Bu yasak, Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde farklı yorumlarla ele alınmış olsa da ortak nokta, ihramın saflığını ve ibadet eden kişinin dikkatini dünyasal süslerden uzak tutma amacı taşır. İhram sürecindeki yasaklar, sadece giysi boyalarıyla sınırlı kalmayıp, kişinin vücut azalarını boyaması ve koku sürmesi gibi diğer dünyevi süslemeleri de kapsar. Bu yasaklar, ibadet eden kişiyi maddi dünyadan uzaklaştırıp, manevi arınmayı ve ibadete yoğunlaşmayı sağlamayı amaçlamaktadır.

1.2.6. Diğer Fıkhi Meselelerde Rengin Hükümlere Etkisi

Farklı konularda renklerin ibadetlere etkisine baktığımızda, renklerin belirleyici bir unsur olduğunu görmekteyiz. Renkler, giyinmek gibi doğal ve fitrî durumlarda da önemli bir rol oynar. Bazı renkler bazı durumlarda mübah kabul edilirken, bazı renklerin ise haram ya da mekruh olduğu görülmektedir.

İnsanın asli ihtiyacı olan giyinmenin giderilmesi için Allah (cc) elbiseler yaratmıştır. Zira bu hususta Allah Teala Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır:

⁶³ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/577.

*“Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindendir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”*⁶⁴ *“Yine Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgelikler yaptı, dağlarda size sığınaklar yarattı; size sıcağa karşı kendinizi koruyacak elbiseler, mâruz kalabileceğiniz düşman gücünden sizi koruyacak zırhlar yapma imkânı bahşetti. İşte Allah, teslimiyet gösteresiniz diye size nimetini böyle eksiksiz vermektedir.”*⁶⁵

Renklerinden dolayı bu elbiseler kimi durumlarda tavsiye edilir. Kimi durumlarda da yasaklanır. Gelen bazı rivayetlerde Hz. Peygamber’in elbiselerin renkleri hakkında bazı tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir. Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlarıdır. Ölülerinizi de beyaz kefenle sarınız.”*⁶⁶ Hadisten de anlaşıldığı üzere, genel itibarıyla beyaz elbiselerin giyilmesine teşvik bulunduğu görülmektedir. Bu sebepten ötürü Müslümanların haftalık bayramları olan Cuma günlerinde beyaz renkli elbiseler giymeleri müstehap kabul edilmektedir.⁶⁷

Hz. Aîşe’den rivayet edildiğine göre: *“Rasûlullah’ın (s.a.v.) üç beyaz elbise içinde, gömleksiz ve sarıksız kefenlendi.”*⁶⁸

Kefenin müstehap olanı temiz, yeni ve beyaz renkli olmasıdır. Yeni bir beyaz kefenin bulunmaması durumunda eski de olsa beyaz bir bezi kefen olarak kullanmak farklı bir renkteki elbisenin kullanılmasından daha efdâldir. Kefenin beyaz bir rengin dışında mesela aspur ve benzeri farklı renklere bulandırılması ve boyanması mekruhtur. Erkekler için normal gündelik hayatta kullanılması caiz olan renkteki elbiseler, ölümlerinde de şayet beyaz renkli bir kefen bulunmazsa kefen olarak kullanılabilir. Yalnız gündelik hayatında giymesi caiz veya hoş karşılanmayan bir renk, vefatı esnasında da beyaz renkte kefen bulunmaması durumunda o elbiseyle kefenlenmesi caiz olmaz. Buna göre aspur ve safran boyasıyla boyalı ve buna benzer kefenlerin erkekler için kullanılması mekruhtur. Ancak zaruret durumunda başka bir

⁶⁴ A’râf 6/26.

⁶⁵ Nahl 16/81.

⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Tıp”, 14.

⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 3/229.

⁶⁸ Buhârî, “Kefen” 18.

şey bulunmazsa o durumda kefen olarak kullanmak caiz olur. Kadınlarda ise kefen hakkında böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü kadınların genel olarak giymeleri mekruh olan herhangi bir renk yoktur. Böylelikle kadın için şayet beyaz bir kefen yoksa farklı renklerde olan başka bezle de kefenlemek caizdir.⁶⁹

İslâm'da erkeklerin giymesinin mekruh olduğu belli kıyafetlerden söz edilmektedir. Fakihlerden bazılarına göre bir erkeğin kırmızı bir elbiseyi giymesi mekruhtur.⁷⁰

Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a) (ö. 65/684-85) anlattığına göre: “Hz. Peygamber’e üzerinde kırmızı renkli iki elbiseyi giymiş olan bir adam geldi ve selam verdi. Ama Hz. Peygamber (s.a.v) adamın selamına karşılık vermedi.”⁷¹ Peygamber (s.a.v) bir defasında da benim üzerimde asfur ile boyanmış iki elbise gördü ve: “*Bunu sana annen mi emretti?*” buyurdu. Ben: “*Onları yıkarım*” dedim. Hatta “*onları yak diye emir buyurdu.*”⁷² Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Efendimiz (s.a.v.) kırmızı renkli elbiselerin giyimini tasvip etmemiş, hatta giyilmemesini istemiştir.

Renk ile ilgili bir diğer husus ise saç ve sakalı boyama konusudur. Saç ve sakalın siyaha boyanması hususunda boyayanın kınanması üzerine ittifak olmakla beraber fıkıhçılar arasında uzun görüş ayrılıkları söz konusu olmuştur. Bu tartışmanın ana kaynağı ise saç ve sakalın boyanıp boyanmaması hususunda gelen farklı rivayetlerin çokluğudur. Fakat bununla beraber bazı durumlarda saç ve sakalı boyamak caiz olur, hatta teşvik bile edilir. Bu durumların başında cihat meydanı gelmektedir. Cihatta düşmanın kalbine korku salmak, genç ve dinç görünmek için saç ve sakalın boyamasına ulema cevaz vermiştir. Yaşlı olanların saç ve sakalını sarıya veya kırmızıya boyaması ise sünnettir.⁷³

Rivayet edildiğine göre Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ebû Bekir'in (ra) (ö. 11/632-33) yaşlanmış olan babası Ebû Kuhâfe'nin beyaz saçlarını gören Hz.

⁶⁹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/466-467.

⁷⁰ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/14-15.

⁷¹ Ebû Dâvûd, “Libas”, 20.

⁷² Ebû Dâvûd, “Libas”, 20.

⁷³ Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/294.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Bu beyazlanmış olan saçları değiştiriniz ve bu hususta siyah renkten de sakınınız.”⁷⁴

Bir diğer konuya insanın süslenmesidir. Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Erkeklerle ait güzel kokuların en iyisi kokusu açık, renksiz olmalıdır. Kadınların kokularının en iyisi ise rengi açık olup gözüken ve kokusu çevreye yayılmayandır.”⁷⁵

Erkeklerin ziynetiyle alâkalı rivayet edilen bir diğer rivayette Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Erkeklerin sürünecekleri kokunun kokusu fark edilir fakat rengi olmaz. Kadınların kokularının ise rengi olur fakat kokusu başkaları (yabancı erkekler) tarafından fark edilmez olmalıdır.”⁷⁶

Şerhlere geçtiği üzere hadislerde geçen erkeklere ait kokusu olup rengi olmayandan kasıt gül, misk, anber ve kafur gibi kokulardır. Kadınlara ait kokusu olmayıp rengi görünen ise zâferandır.⁷⁷

Kocası ölmüş olan bir kadın hiçbir şekilde asfurla veya kırmızı renkte çamurla boyanmış bir elbiseyi giymesi ve takı takması caiz değildir. Ayrıca süslenmek maksadıyla sürme çekemez, kına ile saçlarını da boyayamaz.⁷⁸

Kurban edilecek olan hayvanın görünüşünün güzel olmasının yanında renk bakımından ise en üstün rengin beyaz olmasıdır. Zira kurbanın beyaz olması hususunda, Ebû Saîd el-Hudrî’den (r.a.) rivayet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) ağzı siyah, gözlerinin etrafı siyah ayakları siyah damızlık iki koçu kurban etti.”⁷⁹ Enes b. Mâlik’ten (r.a.) rivayet edildiğine göre; “Hz. Peygamber (s.a.v.) alaca renkli (أَلْحَيْنَ) ve boynuzlu iki koçu üzerine besmele ve tekbir getirerek kendi eliyle kesmiştir.”⁸⁰ Alaca diye tercüme edilen (أَلْحَيْنَ) bu kelime beyaz renkli veya kurbanın içindeki farklı renklerle beraber beyazlığın fazla olduğu manasına gelmektedir.⁸¹

⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Tereccül”, 18.

⁷⁵ Tirmizî, “Edep”, 35.

⁷⁶ Tirmizî, “Edep”, 35.

⁷⁷ Ebû’l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-Mübârekpûrî, Tuḥfetü’l-aḥvezî şerḥu Câmi’i’t-Tirmizî (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l İlmiyye, 1967), 5/59.

⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 46.

⁷⁹ Buhârî, “Edâhî”, 7.

⁸⁰ Buhârî, “Edâhî”, 7.

⁸¹ Zuhaylî, el-Mutemed, 2/477.

Başka rivayetlerde ise kurban olarak kesilecek hayvanın renginin beyaz/عفراء olması, siyah olanından Allah katında daha sevimli olduğu belirtilmektedir.⁸² Alimler kurban edilecek hayvanın rengi hakkında bir takım sıralamaya gitmişlerdir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre kurban edilecek olan hayvanın en faziletlisi beyaz renkli olan hayvanlardır. Şayet beyaz renkli olan hayvanın bulunmaması durumunda önce sarı tonda bir hayvanın kurban edilmesi tercih edilmiştir. Zira Allah Teala, Kur’ân-ı Kerîm’de “Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın dediler. ‘O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir renktir’ dedi.”⁸³ Bu ayette Allah Teâlâ İsrailoğullarından kesmelerini emrettiği hayvanın bir vasıf da parlak göz lıca sarı renkte olmasıdır.

Şayet kurban edilecek sarı bir hayvan bulunmazsa sırasıyla, beyazlığı tarif edilemeyen afra, sonra kırmızı ve daha sonra da siyah renkli hayvanın kurban edilmesi faziletlidir.⁸⁴

1.3. Muâmelâtta Renklerin Hükümlere Etkisi

İnsan, yaratılış gereği ve neticesi olarak toplum halinde yaşamaya mecbur bir varlıktır. Tek başına yaşaması mümkün değildir. İnsandan insana değişkenlik gösteren birçok çeşitli kabiliyetler vardır. Bir insanın bütün kabiliyetlere sahip olması mümkün değildir. Yeri geldikçe bu farklı meziyetlere ihtiyaç duyar. İşte bu ihtiyaçlar insanları birbirlerine muhtaç etmiş, yan yana ve yüz yüze getirmiştir. Aynı toplumda yaşayan insanların bu ihtiyaçlarını karşılamaları için toplumda bulunan diğer fertlerden yardım alarak, alış-veriş vb. durumlarla karşılaşması mümkün olabilir. Bunun sonucunda İslâm dini, insanların karşılıklı faydalanmanın, alış-veriş, evlilik gibi beşerî durumların daha sağlıklı ve adaletli bir şekilde gerçekleşmesi ve yürümesi için birtakım kurallar koymuştur.⁸⁵ Bu kurallara da olumlu veya olumsuz yönden etki eden unsurlar vardır.

⁸² Nevevî, *el-Mecmu*, 8/396; Merdâvî, *el-İnşâf*, 6/335.

⁸³ el-Bakara 2/69.

⁸⁴ eş-Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 6/127.

⁸⁵ Orhan Çeker, *Fıkıh Dersler -1* (Konya: Tekin Kitabevi, 2016), 19.

Bu unsurlardan biri de renktir. Bizde bu başlık altında rengin muâmelâtla ilgili meselelerin hükümlerinde nasıl bir etki ettiğini incelemeye çalıştık.

1.3.1. Mehir

Nikâh, sözlükte “*Birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlendirme*” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise “*Erkeğin evlenirken hanımına vermek zorunda olduğu mal*” şeklinde tanımlanır.⁸⁶ Nikâh akdinin sonucunda eşlere bazı haklar doğurduğu gibi birtakım sorumluluklar da yükler. Bu haklardan biri de kadına sağlamış olduğu mehir hakkıdır.⁸⁷ Mehir hakkında mezhepler arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

Mâlikî mezhebine göre mehir, nikâh akdinin sıhhat şartlarındandır. Bundan dolayı mehir almama şartıyla yapılan nikâh akdi taraflar zifafa girmemişlerse nikâh akdi fasit olur. Şayet karı-koca hayatı yaşadktan sonra mehir almama şartıyla evlenmişlerse o zaman kadına mehr-i misil gerekir.⁸⁸ Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise mehir, nikâh akdinin rükün veya şartlarından sayılmadığı için nikâh esnasında zikredilmesi şart değildir.⁸⁹

Mehir olarak belirlenen şeyin kendisi verilir. Bunun yanında istenmesi durumunda mehir olarak belirlenen şeyin kendisi değil de değeri karşılığında para da verilebilir. Şayet bir kişi, nikâhlayacağı kadına kendisine mehir olarak beyaz tenli bir hizmetçi vermek üzere nikâh kıyarsa ve beyaz tenli kadını bulamadığında ya da kadın kabul ettiğinde karşılığında para verilir. Bu durumda Ebû Hanîfe’ye göre kadına mehir olarak elli dinar verilir. Ebû Hanîfe’nin bu görüşü de kendi dönemindeki görmüş olduğu hizmetçi grubunun orta halli ile iyi olanları arasındaki değer farkına dayanmaktadır. Belirlenen bu fiyat yere, zamana, piyasa ve mehir olarak belirlenen

⁸⁶ Muhammed Düsûkî, *el-Ahvâlü’s-şahsiyye fi’l-mezhebi’Ş-Şâfiî* (Kahire: Dârü’s-Selâm, 2011), 92; Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007).

⁸⁷ Mehmet Selim Aslan, *İslâm Aile Hukuku* (Bursa: Emin Yayınları, 2015), 131.

⁸⁸ Ahmed b. Muhammed eş-Şâvî el-Mâlikî el-Halvetî Ahmed eş-Şâvî, *Bulğatu’s-Sâlik li Akrabi’l-Mesâlik* (Beyrut: y.y., 1409/1989), 2/214.

⁸⁹ Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti’l-mubtedî*, thk. Tallâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâşi’l-‘Arabî, ts.), 1/214; Zuhaylî, *el-Mutemed*, 4/110.

şeyin durumuna göre değişiklik gösterir. Fakat Ebû Hanife'nin yaşadığı dönemde bu fark on dinardı. Onun için Ebû Hanife bu şekilde takdir etmiştir.⁹⁰

Fakat adam mehir olarak kadına, elli dinar etmeyen ama nikâh akdinde belirttiği gibi beyaz tenli bir hizmetçi verirse bu durumda mehir verilmiş olur. Beyaz tenli kadın ve elli dinar arasında bir kıyaslamaya yani fiyat kıyasına gidilemez. Çünkü ona, taahhüt ettiği şeyi; beyaz tenli kadını mehir olarak vermiştir. Malın değeri, ancak değeriyle ödeme yolu tercih edildiğinde dikkate alınır. Malın kendisini ödemeyi tercih etmesi durumunda, onun değeri dikkate alınır.⁹¹

1.3.2. Köle Azadı

Köle, Türkçe'de “*kul, esir*”, Arapça'da “*abd, rakik, memlûk ve gulâm*” manasına gelmektedir. Belirli bazı zamanlarda memlûk daha çok beyaz tenli olan köleler için kullanılırken, siyah tenli olan köleler için ise daha çok abd ifadesi kullanıldığına rastlanmaktadır.⁹²

İslâmiyet köleliği bir sosyo-ekonomik vaka olarak kabul etmektedir. Köle olan kişiye bulunduğu evde bir hizmetçi olmaktan ziyade, o evin fertlerinden biri gibi davranılmasını istemiştir. Ev halkının yiyip içtiklerinden yedirip içirmelerini, giydiklerinden giydirmelerini istemiştir. Gerek muamelede gerekse barındırma ve beslenilmede farklı davranılmamasını istemiştir. Her fırsatta kölelerinin özgürlüklerine kavuşturulmalarını talep etmiş ve pek çok teşvik getirmiştir.⁹³

Kölenin özgürlüğüne kavuşması için verilen fırsat ve teşviklerden biri, kölenin efendisiyle yapmış olduğu mükâtebe anlaşmasıdır. Şayet bir efendi kölesiyle beyaz bir hizmetçi köle karşılığında mükâtebe sözleşmesi yaptıktan sonra bundan vazgeçip peşin olarak iki beyaz ya da iki Habeşli siyah hizmetçi köleyi peşin olarak vermesi şartıyla sulh yapıp anlaşsalar bu yaptıkları anlaşma geçerlidir. Çünkü canlıların

⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsûr*, 5/69.

⁹¹ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 3/107.

⁹² Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 315.; Mehmet Âkif Aydın - Muhammed Hamîdullah, “Köle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/237.

⁹³ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 215.

karşılıklı değişiminde, mübadelesinde faiz gerçekleşmez. Bundan dolayı bir tane köle karşılığında iki tane köle değiştirilebilir.⁹⁴

1.3.3. Sarf Akdi

Sarf, nakdi nakde bey‘ etmektir ki Türkçede akçe bozmak tabiri kullanılmaktadır.⁹⁵ Yani bir kısmını diğer bir kısmına satmaktır.⁹⁶ Paradan maksat ise altın ve gümüşdür. Bu madenler karşılıklı değiştirilince yani sarf akdi yapıldığında uyulması gereken birtakım hususlar vardır. Bu şartların başında sarf edilecek olan para cinsi şayet aynıysa eşit olmalıdır. Yani atını altınla veya gümüşü gümüşle değiş-tokuş edildiğinde miktarlarında eşitliğin olması gerekir.⁹⁷

Bir kişi içinde katkı maddesi bulunmayan saf beyaz gümüşü, üzerine altından fels veya ticaret malı olan uruz (altın ve gümüş para dışındaki bütün mallar) da ekleyerek, bu beyaz gümüş miktarından daha fazla olan katkı maddesi siyah gümüş karşılığında almak Hanefîlerde caizdir. Ancak Şâfiîlere göre caiz değildir. Çünkü gümüşler birbirlerinin ağırlığına göre karşılık tutulur ve alınıp verilir. Bu durumda beyaz gümüş karşılığında onda daha ağır olan siyah gümüş bulunmaktadır. Halbuki Hanefîlere göre ise siyah gümüş ile beyaz gümüş eşit miktarda birbiriyle değiştirilecek, siyah gümüşteki fazla olan kısmı ise beyaz gümüşe eklenen uruz ve felse karşılık sayılacaktır. Bu durumda Hanefîler akdi geçersiz kılan yönünü değil de geçerli kılan yönü dikkate almaktadırlar.⁹⁸

1.3.4. Bey‘/Satım Akdi

Bey‘ akdi mecellede şöyle tanımlanmaktadır: “Tarafeynin bir hususu iltizam ve teahüd etmeleridir ki icab ve kabulün irtibatından ibarettir.”⁹⁹

Bey‘ akdinin gerçekleşmesi için üç tane şart gerekmektedir. Bunlar siğa; icap ve kabul, taraflar; satıcı, müşteri, akdin mahali ve akit mahalinin karşılığıdır. Yani

⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 7/215.

⁹⁵ Ali Himmet Berki, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1979), 31.

⁹⁶ Ali Haydar, Hoca Eminefendizâde, *Dürerü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l- Ahkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020), 1/209.

⁹⁷ el-Hin, vd., *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/3/84; Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 128-129.

⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 14/12.

⁹⁹ Berki, *Mecelle*, 29.

mebî ve semendir.¹⁰⁰ İnsanlar ihtiyaçlarına göre alım satım yapmaktadırlar. Bu alış-verişlerinde bazı zaman ve durumlarda şart koşulmaktadır ve bu şartlara etki eden unsurlar meydana gelmektedir.

Bir kişi bir boyacıya ücreti mukabilinde boyaması için bir kumaş verse ve o kişi boyacıya kullanacağı boyayı da tarif etse, bu akit geçerli olmuş olur. Çünkü kumaş sahibi boyacıya boyayı tarif etmiş olup safran, bükkam, usfur vb. gibi türünü de belirmesinden maksat, olası bir anlaşmazlığa götürmeyecek şekilde akit yapılmış olur. Bununla beraber şayet boyacı, kumaş sahibinin belirlediği boyayı kullanmakla beraber onun istediği gibi boyamamışsa, kumaş sahibi kumaşının renksiz halindeki değerini boyacıya ödettirebilir. Veya olduğu gibi kabul edip boyacıya da emsal ücretini verir. Kumaş sahibinin seçim hakkına sahip olmasının temel sebebi ise boyacıya kumaşı hangi boyayla boyamasının gerektiğini önceden açıklamış olmasıdır. Ama boyacı, kumaş sahibinin istediği rengi uygulamakla birlikte boyamanın niteliği açısından ona aykırı davranmıştır.¹⁰¹

Zâhirü'r-rivâye'ye göre boya, boyacının iş aleti olduğundan dolayı kumaşını boyatmak için boyacıya gelen kişi boyayı satın almış olmadığından dolayı, akdın bozulması durumunda değerinin esas alınması söz konusu edilemez. Çünkü kumaşın üzerinde bulunan şey bizatihi boyanın kendisi değil, boyanın rengidir. Kişi, satın aldığı bir mülkü ona bitişik olan şeyi ile beraber satın almış olmaktadır. Oysa burada rengin satın alınmış kabul edilmesi mümkün değildir.¹⁰²

Bir kimse kendisine Mushaf'ı veya belirli bir fıkıh kitabını ya da herhangi bir kitabı yazması için ücret karşılığında bir kimseyi tutsa bu akit geçerlidir. Çünkü yazı yazma, bilinen bir şeydir. Yazı yazdırmak için ücreti karşılığında bir kimseyi tutmakla, kumaşı boyaması için bir kimseyi tutmak gibidir aralarında hiçbir fark yoktur. Çünkü yazmak için tutulan kişi, yaptığı işle beyaz sayfa üzerinde mürekkeple renk meydana getirmiş olur. Nitekim nakış yapması için tutulan bir kimse de böyledir. Sanat erbabı tarafından bilinen bir iş olduğundan bu iş için ücretle adam tutmak câizdir.¹⁰³

¹⁰⁰ Ebü'l-'Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minhâcu'l-Kavîm Şerhu'l-Muqaddîmeti'l-Hağramiyye* (b.y.: y.y., 1420/2000), 490.

¹⁰¹ Serâşî, *el-Mebsûţ*, 15/92.

¹⁰² Serâşî, *el-Mebsûţ*, 15/92.

¹⁰³ Serâşî, *el-Mebsûţ*, 16/42.

Bir takım meyve ve sebze gibi toprak ürünlerinin satışının gerçekleşmesi ve zekât vaktinin belirlenmesinde renk önemli bir husustur. Bunların örneklerini rivayetlerde görmekteyiz. Bu konuda gelen rivayetlerin birinde Hz. Peygamber (s.a.v.) olgunlaşmamış meyvenin satışını yasaklamıştı. Kendisine meyvenin olgunlaşıp olgunlaşmamasını nasıl anlarız, bununla ne kastediliyor? diye sorulunca Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdular: *“Onun kızarması ve sararmasıdır diye açıkladı ve ilave etti: Cenab-ı Hakk bir afet vererek meyveye mâni olacak olsa, kardeşinden aldığı parayı nasıl helal addedeceksin?”* dedi.¹⁰⁴

Bir diğer rivayette ise şöyle aktarılmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v.) meyvenin satışı alacalanmazdan önce yasakladı. Bununla ne kast ediliyor, murat nedir? diye sorulunca: *“Kızarması, sararması ve yenilebilir hale gelmesidir”* diye açıkladı.¹⁰⁵

Meyve ve sebze gibi zirai ürünlerinin satışlarının hukuken caiz olması ve zekât vaktinin belirlenmesinde genel olarak fakihlerin çoğunluğuna göre belirleyici olan alâmet renklenmesidir. Bu renklenme meyvenin veya sebzenin türüne göre değişiklik arz edebilir. Birtakım meyve veya sebzeler kızarınca bazıları da sararınca veya siyahlaşınca olgunlaştığına hükmedilir.¹⁰⁶

Yukarıda zikri geçen hadisleri delil göstererek mezhep alimleri meyve veya sebzelerin satışından sonra doğal afetle zarar görmesi hususunda ihtilaf etmişler. İslâm hukukunda bu tür doğal afetler câiha olarak geçmektedir. Câiha hukuk literatüründe *“İnsanın müdahalesi olmaksızın meyvenin tamamını veya bir kısmını yok eden afet”* şeklinde tarif edilmektedir.¹⁰⁷

Câihanın hükmü konusu mezhepler farklı görüşler beyan etmektedirler. Hanefî ve Şâfiîler, dalında veya tarlada olgunlaştıktan sonra satılıp müşteriye teslim edilen ürünlerin zayi olmasında müşterinin sorumlu tutulacağı görüşündedirler. Zira bu durumda ürün satıcıya teslim edilmiş ve zimmetine geçmiş sayılır. Bu görüşe karşılık Mâlikî ve Hanbelîler, câihadan kaynaklanan zararın satıcının karşılayacağı kanaatindedirler. İslâm borçlar hukukunun genel prensiplerini göz önünde

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Buyû”, 23.

¹⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Buyû”, 23.

¹⁰⁶ Nevevî, *el-Mecmu’*, 5/465.

¹⁰⁷ Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. İdrîs b. ‘Abbâs eş-Şâfiî, *el-Umm* (Beyrut: Dâru’l-Ma‘rife, 1410/1990), 4/119.

bulundurulunca tercihe şayan olan semavî afetlerden kaynaklanan zararın müşterinin sorumlu tutulacağı görüşü tercihe şayandır.¹⁰⁸

Bir diğer hususta kişinin satın alma esnasında sahip olduğu görme muhayyerliğidir. Görme muhayyerliğindeki görme sadece salt olarak görmek olmayıp akdin mahali hakkında bilgi sahibi olmaktır. Mezhepler içinde görme muhayyerliği kabul etmeyen tek mezhep Şâfiî mezhebidir. Şayet bir kişi görmediği bir malı satın aldıktan sonra üzerinde anlaşılan renk vb. vasıflarda herhangi bir farklılık olursa satın alan kişi görme muhayyerlik hakkını kullanıp ister akdi fesih eder isterse de olduğu gibi kabul eder.¹⁰⁹

1.4. Ukûbâtta Renklerin Hükümlere Etkisi

İnsanlar, doğaları gereği ve sonuç olarak, tek başlarına yaşamlarını sürdürebilecek kapasitede olmadıkları için, hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla topluluklar halinde yaşamak zorundadır. Toplum içinde yaşamak, her bireye belirli haklar ve sorumluluklar yükler. İslam dini, insanın bu hak ve sorumluluklarına riayet etmesi, toplumun huzur ve barışını sağlaması ve dünya ile ahiret hayatlarını kazanmaları için uyulması gereken birtakım sınırlar belirlemiştir. Bu sınırlara uymayanlara gerekli cezalar uygulanır.¹¹⁰ Bu cezaların uygulanıp uygulanmamasını etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bu başlık altında, cezaların uygulanması açısından rengin etkisini incelemeye çalıştık.

1.4.1. Neseb İddiası

Çocuk ister özgür ister köle olsun, nesebi babaya dayanır ve tek bir erkeğe bağlanır; iki farklı erkekten olması mümkün değildir. Buluntu bir çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia edenler ile bir cariyenin doğurduğu çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia edenler arasında fark yoktur. Bu durumda, neseb ilmini bilen bir

¹⁰⁸ Mehmet Selim Aslan, *Sürekli Akitlere Etkisi Açısından İslâm Borçlar Hukukunda Özürlü* (Bursa: Emin Yayınları, 2018), 280-291.

¹⁰⁹ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akitler* (Konya: Tekin Kitabevi, 2019), 67; Ali el-Hafîf - çev. Rahmi Yaran, *İslâm Hukukuna Göre Hukukî İşlemler Ve Hükümleri* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 415-418.

¹¹⁰ Abdullah Çolak, *İslâm Ceza Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi yayınları, 2020), 14; Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 19.

uzmanın görüşüne başvurulur. Nitekim Hz. Aişe (r.a) şöyle rivayet etmiştir: *“Rasûlullah (s.a.v) yanıma girdi. Sevinçten yüzü parlıyordu baksana Ayşe Usame ve Zeyd bir yorganın altında başları örtülü, ayakları açık bir şekilde uyurken Mücezziz el-Müdlîcî onların yanından geçti ve bu ayakların biri diğerindendir dedi.”*¹¹¹

Rasûlullah (s.a.v.) bu kâifin sözüne sevinmesi, bu ilmi bilenlerin nesep konusunda delil olacağı gösterilmektedir. Bunun yanında Efendimizin takrirî sünnetinin bir örneğini de teşkil etmektedir. Çünkü Zeyd ve Usame’nin ten renkleri farklıydı, biri beyaz diğer ise siyah tenliydi.

Hanefilere göre ise nesep ilmini bilen kişinin sözüne itibar edilmez. Çünkü biri Hz. Peygamber’e (s.a.v) gelerek benim benim koyu/siyah renklidir. Şimdi eşim beyaz tenli bir çocuk doğurdu. Bu çocuk benden değildir dedi. Hz. Peygamber de ona *“Sahip olduğun develerin var mı?”* buyurdu. O kişi: *“Evet”* dedi. Renkleri nasıldır diye buyurdu. O develerim genel olarak kırmızı renktedirler dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): *“Boz renkten olan herhangi bir deven var mı?”* o kişi *“evet”* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) dedi: *“Peki bunun nedeni nedir”* buyurdu. *“O daha önceki bir damara çekmiş olabilir”* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de: *“Bu çocuk da daha önceki bir damara çekmiş olabilir.”* buyurdu.¹¹² Böylece Hz. Peygamber (s.a.v) benzerliğin dikkate alınmayacağını açıklamıştır.¹¹³ Hanefî mezhebi de bu rivayeti göz önünde bulundurarak kâifin sözüne itibar edilemeyeceğine hükmedilir.

1.4.2. Kasem

Yemin sözlükte *“sağ el, sağ taraf, ant kuvvet ve bereket”* anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise: *“Bir kimsenin karşıdakini ikna etmek için Allah’ın ismini veya bir sıfatını zikrederek söylediğini pekiştirmesidir.”*¹¹⁴ Yapılan yeminler bir birkaç kısma ayrılmaktadır. Şayet bir kişi yanlışlıkla veya doğru olduğunu zannederek yaptığı veya konuşma esnasında ağzından farkına varmadan söylediği yeminlere yemîn-i lağv denilmektedir. Bilerek yalan yere yapılan yemin ise yemîn-i gamûs

¹¹¹ Ebû Dâvûd, “Talak”, 31.; Müslim, “Radâ” 11.

¹¹² Tirmizî, “Velâ”, 3.

¹¹³ Serâhsî, *el-Mebsûf*, 17/70.

¹¹⁴ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 611.; Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/417.

denilmektedir. Bir diğer yemin çeşidi ise şartlarına uyumlu yapılan yeminlerdir ki bu yeminlere de yemîn-i mün'akide denilmiştir. Yeminlerin çeşidine göre de kefarete gerekli olur. Yemîn-i lağv da kefarete gerekmez. Gamûs ise günah boyutu çok büyük olduğu için kefarete yeterli olmayıp tövbe etmesi de gereklidir. Şâfiîlere göre ayrıca kefareti ödeyecektir. Mün'akitte de kefarete gereklidir.¹¹⁵

Şartlarına uygun bir şekilde yapılan bir yeminin bozulması durumunda kefarete gerekli olacaktır. Kefaretle ilgili olarak Allah Teala şöyle belirlemektedir:

*“Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bununda keffâreti, ailenize yedirdiğinizden yemeğin orta hallisinde on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğini takdirde yeminlerinizin keffâreti işte budur.”*¹¹⁶

Şayet bir kişi süt içmeyeceğine dair bir yemin ederse, daha sonra bu kişi su ile karışık süt içerse, şayet içtiği suyun rengi süt rengi olup ve sudan çok sütün tadı varsa bu sütün sudan daha fazla olduğu anlamına gelir ve içmeyeceğine dair etmiş olduğu yemini bozulur. Eğer o karışımın rengi daha çok suyu andırıyorsa o zaman da suyun daha fazla olduğu ve sütün ise daha az olduğu anlaşılır ve onu içmekle yemini bozulmamış olur. Bu yemin Yemîn-i Mün'akide sayılır ve kefarete gerektirir.¹¹⁷

1.4.3. Gasp

Gasp kelimesinin hukuk terimi olarak ifade ettiği mâna mezheplere ve aynı mezhep içindeki âlimlere göre değişmektedir. Hanefi hukukçularından Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre gasp, bir malı sahibinin veya yetkili kimsenin izni olmadan açıkça ve zorla alarak mâlikin zilyedliğini gidermek ve yerine haksız bir zilyedlik kurmaktır. Bu hukukçular gasbın mala yönelik bir fiille olmasını şart koşarken yine Hanefîler'den İmam Muhammed, gasbın gerçekleşmesi için mala yönelik bir fiilin bulunmasının şart olmadığı görüşündedir. İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise gasp başkasının

¹¹⁵ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/55-57.

¹¹⁶ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türcü Meal ve Tefsiri*, ts., "el-Mâide" 5/49.

¹¹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 8/183; Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i' Fî Tertibi's-Şerâ'i* (Beyrut: Dârü'l Kutubul İlmiyye, 1986), 3/62.

malına haksız olarak el koymaktır. Bu tanımda öncekinden farklı olarak mal sahibinin zilyedliğini giderme kaydı bulunmamaktadır. Tanımlar arasındaki farklılıklar, gasbedilebilen mal kapsamına nelerin girdiği noktasında önem kazanmaktadır.¹¹⁸

Bir kimse, başkasına ait bir kumaşı gasp edip onu sarı, kırmızı veya başka bir renge boyarsa, kumaşın sahibi şu seçeneklere sahiptir: Dilerse, kumaşın beyaz olduğu zamanki fiyatını gasp edene ödettirir ve kumaşı geri alır. Dilerse de boyanmış haliyle kumaşı alır ve boyanın kattığı değeri gasp edene öder. Çünkü boya değerli bir mal olduğu için boyalı kumaş, boyasız kumaştan daha pahalıdır. Bu gasp durumunda, kumaş sahibi ile gasp edenin sahip olduğu mallar farklı kabul edilir. Boya kumaştan ayrılmadığı için, kumaş sahibi iki seçenekten birini seçmelidir: Ya boyanmış kumaşı satarak elde ettiği bedelden kumaşın beyaz halinin değerini alır ve kumaşı gasp edene bırakır, ya da boyalı haliyle kumaşı alır ve boya parasını gasp edene öder.¹¹⁹ Çünkü kumaş sahibi kumaşın değerini ödese bile onu mülk yapma ve boyanın değerini ona ödememe hakkına sahiptir. O bunların her ikisini de yapmayınca birinin hakkını diğerinden ayırmak ancak satış yoluyla olur. Bu şuna benzer; rüzgâr birinin elbisesini uçurarak başka bir kişinin boyasının içine düşürürse ve elbise boyansa, bu durumda kumaş sahibi ister boya parasını öder kumaşı alır, dilerse de kumaşı beyaz renkteki kıymetiyle boya sahibine satar.¹²⁰

Bir kimse başkasının mülkünde olan herhangi bir kumaşı gasp edip daha sonra siyaha boyarsa; Ebû Hanîfe kumaş sahibinin kumaşı boyalı olduğu halde gasp edene herhangi bir şey ödemediği onu geri alma hakkına sahip olduğuna hükmetmiştir. Çünkü Ebû Hanîfe kendi zamanındaki devletin başında bulunan Emevî geleneğine bakarak böyle bir hükmü vermiştir. Emevîler siyah elbise giymekten kaçınırlardı. Ancak Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre siyah rengin diğer renklerden ayıran temel bir özelliği yoktur. O'da tıpkı kırmızı, mor, sarı ve diğer renkler gibi herhangi bir renktir. Hakikatte aralarında herhangi bir fark yoktur. Burada bulunan temel farkın sebebi tamamıyla örften kaynaklanmaktadır. İmâmeyn'nin yaşamış olduğu dönemde Abbasîler hüküm sürdüğü için önceden var olan siyah renge karşı olumsuz olan teamül

¹¹⁸ Şâfiî, *el-Umm*, 3/218-225; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/238-244.

¹¹⁹ Serâşî, *el-Mebsûât*, 11/84.

¹²⁰ Serâşî, *el-Mebsûât*, 11/85.

ortadan kalkmıştır. Onlarda bunu göz önünde bulundurarak hükmetmişlerdir. Önceleri Ebû Yusuf, Ebû Hanîfe'nin ileri sürmüş olduğu görüşe mütabikken Hâkimlik görevini üstlendikten sonra kendisine siyah elbise giymesini emredilince bu görüşünden vazgeçmiş siyah rengin kumaşın değerini artıracak olduğunu açıklamıştır. Bu iki durum şöyle izah edilebilir: Şayet siyah renk kumaşın değerini azaltacak olursa Ebû Hanîfe'nin görüşüne göre hüküm verilir. Artıracak olursa o zamanda İmâmeyn'nin görüşüne göre hüküm verilmesi isabetli olur.¹²¹

1.4.4. Hırsızlık

Hırsızlık suçunun işlendiğine dair ispatından sonra verilecek cezayı bizzat Allah Teala belirlemiştir. İlgili ayette Allah Teala şöyle buyurmaktadır: “*Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan (başkalarına) bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.*”¹²²

Hırsızlık suçunun ispatı farklı yollarla sağlanmaktadır. Genel olarak kabul edilen ispat yolları ya ikrarla yani; çalan kişinin kendi suçunu itiraf etmesiyle olur ya da şahitlik yoluyla yapılmaktadır. Had gerektiren hırsızlık suçunun ispatı için malı çalınan kişinin dava açmış olması şarttır.¹²³

Şayet iki kişi, birinin bir sığır çaldığına dair şahitlikte bulunsalar, çalınan hayvanın rengi konusunda ifadeleri birbiriyle çelişiyorsa yani biri çalınan hayvanın siyah diğeriye beyaz olduğunu söylerlerse Ebû Hanîfe'ye göre tanıklıkları kabul edilir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre kabul edilmez. Kerhî (ö. 340/952) ise bu iki görüşü uzlaştırma yoluna gidip şöyle demiştir: Kırmızı ve sarı gibi birbirine yakın renklerde sözleri birbirini tutmazsa Ebû Hanîfe'nin görüşüne göre tanıklıkları kabul edilir. Ancak beyaz ve siyah gibi birbirine benzemeyen renklerden ise şahitlikleri görüş birliği ile kabul edilmez. Fakat doğrusu, tüm renklerde görüş ayrılığı olduğudur. Dolayısıyla şüphe ile düşürülen bir cezayı gerektiren hırsızlık suçunun kesinleşmesi konusunda bu tanıklık kesinlikle kabul edilmez. Sığırın bir yanı beyaz, diğer yanı

¹²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/86.

¹²² Mâide 5/38.

¹²³ Kâsânî, *Bedâ'i 'u's-Şanâ'i*, 7/81; Haţib eş-Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 4/229-231.

siyah olabilir demenin de bir manası yoktur. Çünkü sığır o zaman ne beyaz renkli ne de siyah renkli olur alaca, yani karışık renkli olur. ¹²⁴

Ebû Hanîfe ise bu hususta şöyle der: Şahitlerin ifadeleri, belirtmekle yükümü olmadıkları bir detayda çelişmiş olup bu çelişkinin uzlaştırılması mümkün olabilir. Bundan dolayı şahitlikleri kabul edilir. Buna şöyle bir izahta bulunulabilir: Şayet tanıklar, çalınan sığırın renginden hiç söz etmeselerdi hâkim onlardan böyle bir detayı açıklamalarını istemezdi. Bundan dolayı, sığırın renginin söylenmesinin, tanıklığın ayrılmaz bir parçası olmadığı durumu ortaya çıkmış olmaktadır. Şahitliğin ayrılmaz bir parçası olmayan bir detayı uzlaştırmaya gidilebilirse şahitliklerinin kabulüne engel olan bir durumda ortadan kalkmış olur. Buradaki çelişki, çalınan hayvanın bir yanının siyah, diğer yanının ise beyaz olduğu söylenerek giderilebilir. Bu hayvan alacalı denir sözü de doğru olmakla birlikte bu, hayvanın her iki rengini de bilen kişi açısından böyledir. ¹²⁵

1.4.5. Darp

"Darp" kelimesi, fiziksel olarak bir kişiye vurma veya şiddet uygulama anlamına gelir. Hukuki açıdan darp, bir kimsenin bir başkasına kasten fiziksel zarar vermesi durumunu ifade eder ve genellikle ceza gerektiren bir suç olarak kabul edilir. Darp, kişinin vücudunda yaralanmalara, morluklara veya daha ciddi hasarlara yol açabilir. Bu tür fiiller genellikle saldırganlık, öfke veya düşmanlık nedeniyle yapılır ve mağdurun fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkiler. Bir kişi, bir başkasının yüzüne veya vücudunun herhangi bir yerine yumruk veya başka bir şekilde vurduğunda, eğer vurulan kişinin yüzünde veya vücudunda bir morluk ya da dışında bir kararma oluşursa, vuran kişi diyet ödemek zorundadır. Şayet bir kişi bir başkasının dişine vurursa, bir yıl beklenir. Bu süre içinde dövülen kişinin sallanan dişi sararırsa, kararırsa, kızarırsa veya yeşerirse, vuran kişi dişin tam diyeti olan bedeli ödemek zorundadır. Bekleme süresi içinde vurulan yerde meydana gelen herhangi bir durum, vuranın eylemine bağlı kabul edilir. Bir dişin kararması durumunda, diş için tam diyet

¹²⁴ Serahşî, *el-Mebsûṭ*, 9/163.

¹²⁵ Serahşî, *el-Mebsûṭ*, 9/163.

ödenmesi gerekmektedir çünkü diş siyahlaştığında düşmüş sayılır. Kararan bir diş, istenen faydayı sağlayamadığı için yok hükümünde kabul edilir.¹²⁶

Ebû Hanife'ye göre dişin sararması durumunda ise dövülen kişi hür ise sararan diş için bir şey gerekmez ama köleyse hükûmet-i adl¹²⁷ gerektiğine hükmetmiştir. İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre ise hür ve köle arasında bir ayırma gitmeden sararan diş için hükûmet-i adl gerekir. Çünkü tam anlamıyla doğal güzellik, beyaz dişte meydana geldiğinden dolayı, vurulma sonucunda meydana gelen sararma, diş için hükûmet-i adl gerektirir. Ebû Hanife ise sarı rengi beyaz gibi dişin renginden kabul ettiği için bunun dişin düşeceğini göstermeyeceğini söyler.¹²⁸

İmam Züfer (ö. 158/775) ise vurulan dişin kırmızılaştığı zaman nasıl tam diyet ödeniyorsa, sarardığında da tam diyet gerektiğini söyler. Onun "*kökü sarardığı zaman....*" Sözü'nün anlamı; bunun, beyaz ve doğal güzelliğinin ve yararının yok olması bakımından yeşermesi ve kızarması anlamından olduğunu söyler. Diş doğal olarak bundan sonra dökülüp yok olacaktır.¹²⁹

Darp sonucu ortaya çıkan renginin değişmesiyle verilen hüküm de değişmektedir. Şayet darp sonucunda meydana gelen renk siyah, yeşil veya kırmızı ise tam diyet verilmesine hükmedilir. Sararması durumunda ise görüş ayrılıkları söz konusudur. Diyetin ödenmesi gerektiğini söyleyenler olduğu gibi ödenmez diyenler de var.¹³⁰

1.4.6. Zina

Haddi gerektiren zina şöyle tanımlanmıştır: Erkeğin zinası İslâm beldesinde, akıllı ve balığ olan bir mükellefin serbest iradesiyle, fiziksel açıdan cinsel ilişkiye elverişli, hayatta olan bir kadınla, evlilik şüphesi veya cariyelik gibi durumumda mülkiyet gibi bir bağ bulunmadan normal yoldan ilişkide bulunmaktır. Şeklinde tarif

¹²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 26/98.

¹²⁷ **Hükûmet-i adl**: "*Miktarı şer'an belirlenmemiş olup usulü dairesi çerçevesinde bilirkişiler tarafından takdir ve tayin edilen diyet demektir. Yaralanmış olan bir kişinin yarası iyileştikten sonra yara izi kalan kişi köle farz edilerek yaralı ve yarasız haliyle bir fiyat biçilir. Ortaya çıkan fark miktarı kadar yara diyeti olarak öder.*" Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 207-208.

¹²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 26/81.

¹²⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 26/98.

¹³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 26/98-99.

edilmiştir. Kadının zinası ise erkeğin bu tür fiilleri yapmasına kendi rızasıyla imkân vermesidir.¹³¹ Zina suçunun cezası, evli veya bekar, hür veya köle olmasına göre değişmektedir. Şayet zina suçu işleyen başında sahih bir evlilik geçirmeyen bekâr biri yapmışsa bunun cezası yüz sopadır. Delil ise şu ayettir: “*Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz celde vurunuz....*”¹³²

Zina yapan bir kişi şayet Müslüman, hür, âkil-bâliğ ve evli olursa cezası recmdir. Bu cezanın deliliyse tevâtür derecesine varan hadis ve sahabe icmâdır. Hz. Peygamber Mâizi b. Mâlik ve Gâmidîyye’ye bu haddi uygulamıştır.¹³³ Hâricîler dışında tüm İslâm alimleri recmin meşruluğu hakkında ittifak etmişlerdir.¹³⁴ Köle olan Müslümana ise zina yapması durumunda hür olana verilen cezanın yarısı verilir.¹³⁵ İşte bu suçun ispatı için bazı karineler vardır. Bu karinelerden birinin de renk olduğunu görmekteyiz. Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a.) döneminde işlenen bir zina suçu şöyle meydana gelmiştir:

Hz. Ömer’in halifelik döneminde Ensar’dan olan iffetli bir genci elde etmek, ondan murat olmak isteyen bir kadın vardı. Bu kadın yaptığı türlü türlü desiselere rağmen delikanlıyı ikna edemeyince, o iffetli gence bir tuzak kurmak için bir yumurta kırıp o yumurtanın akıyla biraz iç çamaşırına birazını da uyluklarına sürdükten sonra bağıra çağıra Hz. Ömer’in yanına gelmiş. Hz. Ömer kadına, bağırmasının sebebini sorunca kadın o iffetli gencin kendisine saldırdığını hatta tecavüz ettiğini iddia etti. Kanıt olarak ta önceden iç çamaşırına bulaştırmış olduğu yumurta akını menî olduğu iddiasıyla kendisine gösterdi. Hz. Ömer bu durumu tecrübeli birkaç bayana incelettirmesinin üzerine inceleyenler çamaşırdaki ve üzerinde bulunana şeyin menî olduğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Ömer o delikanlıya zina cezasını uygulama kararını verdi. Delikanlı ise böyle bir fiili yapmadığını suçsuz olduğunu ve söylenenlerin iftiradan ibaret olduğunu ısrarla söyledi. Bu kadar ısrar üzerine Hz. Ömer davanın sağlıklı bir şekilde çözülmesi için davayı Hz. Ali’ye havale etti. Hz. Ali

¹³¹ Kâsânî, *Bedâ’i ‘u’s-sanâ’i*, 7/33; Muhammed Emîn b. ‘Omer b. ‘Abdil‘azîz el-Hüseynî ed-Dîmeşkî İbn ‘Âbidîn, *Reddu’l-muhtâr ‘alâ’d-Durri’l-muhtâr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1412/1992), 4/6.

¹³² Nur 24/2.

¹³³ Müslim, “Hudûd”, 16-33.

¹³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/157.

¹³⁵ en-Nisâ 4/25.

inceledikten sonra kendisine bir miktar kaynatılmış olan bir suyun getirilmesini emretti. O suyu menî olduğu iddia edilen şeyin üzerine bir miktar döktü. Sıcak su menî olduğu iddia edilen şeyle etkileşime girdikten sonra çamaşırdaki yumurtanın akı beyazlaştı ve katılaştı ve o ortamdakiler de buna şahit oldu. Böylelikle delikanlının iftiraya uğradığı ortaya çıktı ve kadınında yapmış olduğu hile de ortaya çıkmış oldu. Bunun sonucunda erkek zina haddinden kurtuldu, kadınsa kazf¹³⁶ cezasına çarptırıldı.¹³⁷ Anlatılardan da anlaşılacağı üzere renk unsurunun, verilen hükmün değişmesinde önemli bir etkisi olmuştur.

1.4.7. Diğer Fıkhi Meselelerde Rengin Hükümlere Etkisi

Bir kişinin elinde bulunan ve usfurla boyanmış bir kumaş varsa, iki kişi bu kumaşta bulunan usfur boyasının başkasına ait olduğunu ve bu kumaşın o usfur boyasıyla boyandığına şahitlik ederlerse, bu şahitlikleriyle beraber kimin boyadığını da bilmeseler kumaş sahibi şayet bunu inkâr etse, usfur boyanın sahibi bunu kumaş sahibinin yaptığını iddia etse, bu ikisinin de iddiaları kabul edilmez. Bu olay, rüzgarın birine ait olan bir kumaşı uçurması sonucunda başkasına ait olan bir boyaya düşürmesi gibidir. Bu durumda kumaş sahibi kumaşına, boya sahibi ise boyasına maliktir. Boya sahibi kumaş sahibine hiçbir şey ödettirmez. Çünkü renksiz beyaz olan bir kumaş değer bakımından boyalı olan bir kumaştan daha düşüktür. Bunun için kumaşa önce renksiz olduğu haliyle bir değer biçilir. Sonra da boyalı olarak bir değer biçilir. Kumaş sahibi rüzgârın etkisiyle boyanmış olan kumaştaki boyanın kumaşa kazandırdığı ekstra değeri öder. Şayet kumaş sahibi bunu kabul etmezse bu kumaş satılır. Kumaş satıldıktan sonra kumaş sahibi kumaşın renksiz olduğu değerini alır, boya sahibi ise boyanın kumaşa kazandırmış olduğu değer farkını alır. Çünkü her ikisi boyanmış olan kumaşta ortak olmuşlardır. Ancak kumaş asıldır, boya ise o kumaştaki bir özelliktir. Bu sebepten dolayı muhayyerlik hakkı asla sahip olanın hakkıdır, özelliğe sahip olan kimsenin değil.¹³⁸

¹³⁶ **Kazf:** Muhsan (evli) olan bir kimseye zina ithamında bulunmak veya nesebini reddetmektir. Hamza Aktan, “*Kazf*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/148.

¹³⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *eṭ-Ṭuruḳu'l-ḥükmüyye fi's-siyâseti's-şer'iyye* (Beyrut: Dâru'l Beyân, 1440), 44.

¹³⁸ Serâşî, *el-Mebsûṭ*, 17/75-76.

Bir diğ er husus ise bir kimsenin elinde biri siyah biri beyaz iki koyun olsa, başka biri de bu iki koyunun ona değı il de kendisine ait olduğunu iddia ederse ve beyaz koyun kendisinin mülkünde olduğu halde siyah koyunu doğurduğunu da delil getirirse, koyunların elinde olan kişi de her iki koyunun kendisine ait olduğuna delil getirirse siyah koyun m  lk  ndeysen beyaz koyunu doğurduğunu iddia ederse her ikisinin, tanıklarının mülkünde doğduğuna tanıklık ettikleri koyuna sahip olduklarına hükmedilir.          o koyunun kendi mülkünde doğduğunu delil getirerek ispatlamıştır. Diğ er dav acı ise o koyunda mutlak mülkiyeti olduğunu ispat etmiştir. Hayvan yavruladığına getirilen delil ister zilyet tarafından ister zilyet olmayan tarafından getirilsin mutlak mülkiyete getirilen delile tercih edilir.¹³⁹

¹³⁹ Sera  s  , *el-Mebs    *, 17/78.

2. FIKHİ MESELELERDE KOKUNUN HÜKÜMLERE ETKİSİ

2.1. Koku

Genel olarak Arapça’da güzel koku için “itr” kavramı kullanılmakla beraber birçok kavram daha kullanılmaktadır. Bu kavramların başta gelenleri şunlardır; rüzgarla gelen hoş esinti manasına gelen rîh çoğulu râiha, temiz ve güzel kokular yayan şeyler için tîb kavramları kullanılmaktadır. Bu kokuları üretme ve satma işine itâre ve bu işi yapana da attâr denmektedir.¹⁴⁰

Bilimsel olarak kokunun farklı tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan biri şöyledir: *Koku, koku alma duyusu ile algılanabilen, genelde çok küçük konsantrasyonda havada çözünmüş olarak bulunan kimyasal maddelerden her biridir.*¹⁴¹ Bir diğer ifadeyle: Koku, bir organizmanın buharlaşan maddenin eser miktarlarını tespit ederek bir maddeyi algılama ve tanımlama yeteneğidir. Araştırmacılar, bir kokunun kimyasal sinyalinin nasıl algılandığına ve işlendiğine dair bazı ayrıntıları ortaya çıkaran çok farklı türler arasındaki koku alma anlamında benzerlikler olduğunu belirtmiştir.¹⁴²

Koku Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde muhtelif konu ve yerlerde geçmektedir. Kur’ân’da koku isimleri genel olarak cennetteki içeceklerin özellikleriyle anılmaktadır. Cennette Müminlere mührü misk gibi kokan¹⁴³, kâfur ve zencefil karışımı içecekler vaad edilmiştir.¹⁴⁴ Ayrıca Peygamber Efendimizde (s.a.v.) de dünyada var olan şeylerden kendisine sevdirenlerden biride güzel koku olduğunu buyurmuştur.¹⁴⁵

¹⁴⁰ İbn Manzûr, *Lisân’l- ‘Arab*, "nşm", 12/576-578; Nebi Bozkurt, “Koku”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/150.

¹⁴¹ Süheyla Kandemir, Nuray Bayar Muluk, “Koku fizyolojisi ve koku testleri”, *Turkish Journal of Clinics and Laboratory* 7/2 (29 Ekim 2016), 49.

¹⁴² Büşra Acar, *Konya İli Meram İlçesi Örneğinde Bir Koku Bahçesi Tasarımı* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 4.

¹⁴³ el-Mutaffîfîn 83/26.

¹⁴⁴ el-İnsân 76/5.

¹⁴⁵ Ebû’l-Hasan Muhammed b. ‘Abdi’l-Hâdî et-Tatvî Nûru’d-Dîn es-Sindî, *el-Hâşiye ‘alâ Süneni’n-Nesâ’î* (*Sünen’le beraber*) (Halep: Mektebetu’l-Maţbû’âti’l-İslâmiyye, 1406/1986). “İşretu’n-Nisa”, 1.

2.2. İbadetlerde Kokunun Hükümlere Etkisi

İnsanın yapması gereken ibadetlerde ve bu ibadetlere hazırlık süreçlerinde uyulması gereken belirli kurallar ve adab vardır. Bu adabın oluşmasında etkili olan faktörlerden biri de koku algısıdır. Bazı durumlarda, kokunun varlığı yapılan ibadetin geçerliliğini etkileyebilirken, diğer durumlarda istenmeyen bir unsur olabilir; örneğin, sarımsak veya sigara kokusuyla camiye girmek gibi. Bazı zamanlarda ise güzel koku sürmenin tavsiye edildiği yerlerde, örneğin ilim meclislerinde koku hoş karşılanmaktadır.

2.2.1. Sular

İzah edildiği üzere İslâm'da farz kılınan ibadetlerin şartlarından biri de temizliktir. Bu temizlik de ancak su ile mümkündür. Temizliğin kendisiyle yapıldığı su ise tabii hallerinden olan tadı, rengi ve kokusunda herhangi bir değişikliğin olmadığı sulara mutlak su denilmektedir.¹⁴⁶ Su hakkında Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *Su; tadı, kokusu ve rengi değişmedikçe temizdir.*¹⁴⁷

Mutlak su, tabii hallerinden biri olan kokusunda herhangi bir değişikliğin olmadığı sudur. Bir diğer su ise kendisiyle temizliğin yapılmadığı ve tabii hallerinden biri olan kokunun değişmesiyle değişen mukayyed sudur.¹⁴⁸

Bir diğer ayırım ise temiz ve necis olan sulardır. Temiz su, mutlak olup tabii özellikleri olan tadı, rengi ve kokusunda herhangi bir değişikliğin olmadığı sudur. Necis olan su ise içine necaset düşen sudur. Bu tür sular da iki kısım olarak değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisi, iki kulle'den daha az olan sulardır. İçine düşen necasetin miktarı az olup suyun kokusunda, renginde ve tadında herhangi bir değişiklik meydana getirmezse bile yine de necis sayılan sulardır. İkinci kısım olan su ise iki kulle veya daha fazla olan sulardır. Bu su, mutlak surette içine düşen necasetten dolayı necis olmaz. Fakat içine düşen necaset, suyun renk, koku ve tadından herhangi

¹⁴⁶ Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/133-134.

¹⁴⁷ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî (b.y.: Dâru 'İhyâ' i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, ts.), "Taharet", 76.

¹⁴⁸ Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/101-105.; Günay, "Su", 37/433.

birinde bir değişiklik meydana getirirse su necis olur.¹⁴⁹ İki kullenden az olan suyun içine necasetin düşmesiyle suyun rengi, tadı ve kokusunda bir değişiklik yapmazsa su temiz hükmünden sayılır.¹⁵⁰

Suyun tabii hallerinden olan kokunun değişmesiyle mutlak olan su mukayyet suya, temiz olan su pis suya dönüşerek önceden ibadet için kullanılan su artık kullanılmaz hale gelir.

2.2.2. Necasetler

Necasetin tanımı konusunda farklı görüşler olduğu ifade edilebilir. Şâfiî mezhebine göre hakiki necaseti kokusu, rengi ve cismi olan şeyler olarak tanımlamışlar. Herhangi bir cismi, tadı, rengi ve kokusu olmayan necasetlere ise hükmî necaset demişler.¹⁵¹

Necasetler arasında sayılan bir şey de mideden gelen su ve kusuntulardır. Kusuntu, kişinin yemeği yedikten sonra tekrardan ağız yoluyla dışarı çıkardığı. Yenilen şeyin ekşime yoluyla da olsa yemeklik vasfını değiştirince necis olur. İnsanın midesinden gelen su şayet sarı renkte olup pis kokuyorsa necislik bakımından kusuntunun hükmüne tabi olur. Ayrıca uyuyan kişinin ağzından gelen su şayet rengi sarı olup kokuyorsa o su da necistir. Şayet ağzından gelen sarı su herhangi bir elbiseye bulaşmışsa ve o elbiseyle ibadet yapılacaksa o ibadetin sahih olması için o elbisenin yıkanması gerekir.¹⁵²

Mâlikî mezhebine göre kokan ve rengi maviye dönüşmüş olan yumurta da necistir. Şâfiî mezhebine göre ise yumurta kokuşmasıyla beraber sarısı beyazına karışmamış olan yumurta çürük yumurtadır. Hanefî mezhebine göre ise sadece kokmasıyla yumurta necis olmaz.¹⁵³

Necaset şayet içki türünden ise bunun hakkında iki görüş vardır. Birinci görüş necasetin izalesi sonucunda üzerinde renk kalmışsa temizlenmemiştir. Diğer görüş, koku hakkındadır. Koku necasetten bir parça değildir. Dolayısıyla içki türündeki

¹⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/13-19; el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/33-34.

¹⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/36.

¹⁵¹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a*, 1/18-19.

¹⁵² Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a* 1/24-25.

¹⁵³ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a*, 1/25.

necasetin bulaşmış olduğu yerde kokusunun kalması onun temizlenmesine engel olmaz. Ayrıca şarabın çok keskin bir kokusu olduğundan dolayı şarabın bulaşmış olduğu yerden kokusunu izale etmek daha da zorlaşır bundan dolayı alimler şarabın kokusunun kalmasına cevaz vermişler.¹⁵⁴

Bir diğer husus ise Hanefî mezhebine göre kuyulara düşen güvercin pisliklerinin necis olmaması durumudur. Çünkü öteden beri tüm mescitlerin temiz tutulması emredilmesiyle beraber hemen hemen tüm Cami çatılarında güvercinlerin varlığı bilinen bir şeydir. Şayet necis olsaydı o zaman izin verilmezdir. Nihayetinde güvercinin pisliği kötü kokan siyah çamur gibidir. Ancak Şâfiî mezhebine göre ise necistir. Çünkü o da tavuk pisliğine dönüşen ve kokuşan bir şeydir.¹⁵⁵

Kan, temelde necaset olarak kabul edilir; bu konuda şüphe yoktur. Ancak Hanefî ve Maliki mezheplerine göre, ceylan kanından elde edilen misk, güzel bir koku haline getirildiği için temizdir. Bu durum, ceylanın ölü olması durumunda bile geçerlidir. Kanın aslında necasetten oluşsa da bir işlemle (istihâle) eski özelliği olan necaseti ortadan kaldırılarak farklı bir isim ve özellik kazandırılarak temiz hale gelir.¹⁵⁶ Şâfiî mezhebinde ise ceylanın kanından elde edilen miskin temiz oluşu, ceylanın canlı olup olmamasına bağlıdır. Şayet canlı bir ceylanın kanından elde ediliyorsa bu misk temizdir. Ölü bir ceylanın kanından elde edilen miskin ise temiz değildir.¹⁵⁷ Hanbelîlere göre ise ceylanın kanından elde edilen misk temizdir. Ceylanın canlı veya ölü olduğuna bakılmaz.¹⁵⁸

2.2.3. Abdest

Abdest, İslâm'ın farz kılmış olduğu ibadetlerin ön şartıdır. Abdest olmadan namaz kılmak, tavaf yapmak vb. ibadetleri ve ibadet hükmündeki Kur'ân okumak, mescide girmek vb. diğer fiiller yapılması da uygun değildir.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmu'*, 2/593; Haîb eş-Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 1/242.

¹⁵⁵ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/24.

¹⁵⁶ Karâfî, *ez-Zâhîre*, 1/184; İbn 'Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/364.

¹⁵⁷ Nevevî, *Ravdatu't-Tâlibîn ve 'Umdetu'l-Muhtâr*, 1/128.

¹⁵⁸ Manşûr b. Yûnus b. Şalâhuddîn b. Hasen el-Hanbelî el-Buhûtî, *Şerhu Muntehe'l-İrâdât = Dağâîku Uli'n-Nehy li Şerhi'l-Muntehâ* (b.y.: 'Âlemü'l-Kütüb, 1414/1993), 9/492.

¹⁵⁹ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/15-16.

Ancak abdesti bozan bazı durumlar vardır ki bunlardan birinin oluşması durumunda abdestin tekrardan alınması gerekir. Bunlardan biri de abdestli olan kişinin ön ve arka sebillerinin birinden bir şeyin çıkmasıdır. Bu idrar ve dışkı olabileceği gibi koku (yellenme) ile de olur. Ne var ki koku necis değildir. Malum olduğu üzere arka sebilden çıkan şeyin anlaşılması ancak sesi ve kokusuyla anlaşılabilir. Makattan çıkan kokunun abdesti bozduğu kesindir. Erkeğin ve kadının cinsel organından çıkan kokunun da abdesti bozmayacağına hükmedilmiştir. Makattan çıkan koku necaset mahallinden çıktığından dolayı abdesti bozarken, cinsel organdan çıkan ise necaset mahallinden çıkmadığından dolayı abdesti bozmaz.¹⁶⁰

Abdest konusunda bir diğer husus ise deve etinin yenilmesinden sonra tekrardan abdestin alınıp alınmamasıdır. Ahmet b. Hanbel'e göre abdest almak vaciptir. Ancak cumhura göre ise bundan maksat ellerini ve ağzın yıkanmasıdır. Sebebi ise yenilen deve etinden yayılan kötü kokudur. Yoksa bizzat deve etinin yenilmesiyle abdest bozulmuş olmaz.¹⁶¹

Bu konu hakkında şöyle rivayet edilmektedir: Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) “*Şayet koyun eti yersem abdest almama gerek var mı?*” diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) “*Dilersen alırsın dilersen almazsın*”, dedi. O kimse “*Deve eti yedikten sonra abdest alay mı?*” diye sorunca, Efendimiz (s.a.v.) “*Evet deve eti yedikten sonra abdest al*” buyurdular.¹⁶² Abdestin bozulması hususunda bir diğer rivayet ise şudur: “*Sesini ve kokusunu duymadığınız şeylerden dolayı abdest almayınız.*”¹⁶³

Bu hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) abdestin bozulmasına neden olan şeyleri açıklamıştır. Bununla birlikte abdestin bozulduğuna delalet eden iki temel unsur da zikredilmiştir. Yoksa sadece deve veya herhangi bir hayvanın etinin yenilmesinden dolayı abdest bozulmuş olmaz. Abdesti yenilemek ise yayılan kötü kokudan dolayı müstehaptır.

¹⁶⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/17; Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravdatu't-Tâlibîn ve 'Umdetu'l-Muflîn*, thk. Zuheyr eş-Şâvîş (Beyrut; Dımaşk; Amman: el-Mektebu'l-İslâmî, 1412), 1/73.

¹⁶¹ Ebû'l-Hasen Nûrüddîn 'Alî b. Sultân Muhammed Ali el-Kârî, *Mirâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâti'l-Meşâbih* (Beyrut; Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 1/360.

¹⁶² Müslim, “Hayz”, 25.

¹⁶³ Müslim, “Hayz”, 99.; Buhârî, “Vudû”, 4.

2.2.4. Mescit/Câmi Adabı

Farz olan ibadetlerin ifası için Allah Teala, yeryüzünü Müslümanlara mescit kılmıştır. Bununla beraber ibadet için yeryüzüne ilk inşa edilen bina Kâbe'dir.¹⁶⁴ Yeryüzünde bulunan ve Kâbe'nin birer şubeleri olan camiler de ibadet için inşa edilen meskenlerdir. Bu ibadetgahlarda uyulması gereken bazı kurallar vardır. Nitekim Hz. Âişe (r.anh) Hz. Rasûlullah'ın (s.a.v.) dünyanın değişik bölgelerde mescitler yapılmasını ve bu mescitlerin temiz tutulmasını ve mescit ortamlarına güzel kokular yayılmasını istediğini bize bildirmektedir.¹⁶⁵

Bu kuralları da her şeyi kendisinden öğrendiğimiz Efendimiz'den (s.a.v.) öğreniyoruz. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bazı durumlarda camiye gidilmesinin mekruh olduğunu söylemiş ve yasaklamıştır. Yemeklerde soğan ve sarımsak gibi kokusu ağır olan şeyleri yedikten sonra camiye gitmek gibi.¹⁶⁶ Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmaktadır: *"Her kim soğan, sarımsak yerse bunları yediği zamanlarda mescidimize yaklaşmasın. Çünkü insanların rahatsız olduğu şeylerden melekler de rahatsız olur."*¹⁶⁷

Ayrıca bu konu hakkında Efendimizden gelen muhtelif hadisler vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den Medîne'ye hicret edince mescit inşa olana kadar Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinin üst katında kalırdı. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yemek gelirdi, O da gelene yemekleri yedikten sonra arta kalanı Ebû Eyyûb'e gönderdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir gün yemeği hiç dokunmadan olduğu gibi geri göndermişti. Ebû Eyyûb, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) durumu öğrenmek için gelince; *"O yemekte sarımsak vardı!"* buyurdular. Ebû Eyyûb: *"Ey Allah'ın Rasûlü Sarımsak haram mıdır?"* diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Hayır haram değil, ancak ben sarımsağı kötü kokusundan dolayı sarımsaktan hoşlanmam."* diye buyurdular.¹⁶⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den Medîne'ye hicret edip geldiği zaman Ümmü Eyyûb'e misafir olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) için içerisinde soğan ve

¹⁶⁴ Âl-i İmrân 3/97.

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd, "Salât", 13.

¹⁶⁶ Mehmet Şener, "Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/91.

¹⁶⁷ Müslim, "Mesâcid", 68. Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Et'ime", 40.

sarımsağın da olduğu sebzeli birazda ağır kokulu bir yemek yapıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.) o yemekten hoşlanmadı ve ashabına: *"Siz o yemekten yiyin. Ben sizden biri gibi değilim, ben yanımdaki melek arkadaşımı o koku ile rahatsız edip incitmekten endişe ederim."* buyurdular.¹⁶⁹

Kokuları başkalarını rahatsız eden soğan ve sarımsak gibi şeyleri yedikten sonra camiye gelmeyi yasaklayan hadislerle mukayese edilerek etrafına kötü koku yayan şeylerin de yenilip içilmesi durumunda camiye gelmenin mekruh olduğu söylenilebilir. Örnek olarak sigara vb. şeyleri içen kişinin ağzını, elbisesini, bedenini ve bulunduğu mekanı kokutmasından dolayı mekruh görülmüştür. Ve bu haliyle camiye gidip beraber saf tuttuğu diğer Müslümanları rahatsız etmemesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca sigara dişleri çürütüp hem ağız kokusuna hem de dişlerin sararmasına ve çürümesine sebep olur.¹⁷⁰

Görüldüğü üzere bazı yiyecek ve içeceklerin normal durumlarda yenilmesinde ve içilmesinde herhangi sakınca bulunmadığı halde bazı özel durumlarda yasaklanmıştır ki bu yasağın sebebinin kötü koku olduğu ortadadır.

Bir diğer husus ise Resûl-i Ekrem'in kadınların güzel koku sürerek mescide gelmekten yasaklamasıdır. Zira bir hadisi şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *"Kendisine buhar değen kadın sakın bizimle yatsı namazına katılmasın."*¹⁷¹ Efendimizin kadınların namaza gelmelerini yasaklanmasının sebebi namazın ruhuna ve huşu içinde kılınmasına engel olan karşı cinsten gelen kokudur.

Hal böyleyken kötü kokulardan sakındıran uyarılar olduğu gibi güzel kokuları sürerek camiye gelmesine teşvik de vardır. Müslümanlar için haftalık bayram ve toplanma günü olan Cuma günü, günlerin en faziletlisi, Cuma namazı da namazların en faziletlisidir. Cuma gününün fazileti hakkında birçok hadis rivayet edilmiştir.¹⁷² Cuma günü namaza gelmeden önce cemaatteki insanların, bedeninde var olan kir kötü kokulardan kendilerini arındırmalarını ve güzel kokular sürmek sünnettir. Zira Hz.

¹⁶⁹ Müslim, "Eşribe", 31.; İbn Mâce, "Et'ime", 59.

¹⁷⁰ Şükrü Özen, "Tütün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/6.

¹⁷¹ Müslim, "Salât", 30.

¹⁷² İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 79.

Peygamber (s.a.v.) Efendimizin bu konu hakkından şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

“Bir adam Cuma günü gusledip temizlenir, yağlardan veya evindeki güzel kokulardan sürünür, sonra da çıkar ve iki kişi arasından geçmez veya aralarına oturmaz, sonra kendisine farz kılınan namazı kılar, sonra imamın okuduğunu dinlerse, bir sonraki Cumaya kadarki günahları mutlaka bağışlanır.”¹⁷³

Bir diğer rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimizin şöyle buyurmaktadır: *“Bir kimse Cuma günü gusledip dişlerini (kötü kokmaması için) misvaklar ve güzel kokular sürerek camiye gelirse, bu önceki Cuma ile bu Cuma arasında işlemiş olduğu günahlara kefarettir.”¹⁷⁴*

Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Cuma namazına gelmeden önce insanların tiksindiği ter vb. kokulardan arınmak için gusletmek, hoşlandıkları güzel kokuları sürmek sünnettir. Çünkü insan fitrat itibarıyla güzel kokuyu sever kötü kokudan tiksindir. Doğal olarak İlâhi emirlerin ifa edildiği ibadetgahlara güzel kokular sürünerek gitmek ibadetin hazzını da huşusunu da artıracaktır.

2.2.5. Oruç

İslâm’da oruç temel ibadetlerin arasında yer alır. Oruç ibadeti Ümmeti Muhammet’ten (s.a.v.) önceki ümmetlere de farz kılınmış bir ibadettir.¹⁷⁵ Ancak o dönemdeki oruç, mahiyeti itibarıyla günümüzde tutmuş olduğumuz oruçtan farklıydı.¹⁷⁶ Farz kılınmış olan oruç her akîl, bâliğ ve Müslüman olan kişilerin üzerine farzdır. Bu özelliklere sahip olanların bu farziyeti hakkıyla ifa etmekle mesuldürler.¹⁷⁷

Oruç sebebiyle kişinin ağzından koku gelmesi gayet normaldir. Bu koku insanlar nezdinde kötü karşılanabilir. Bu kokunun Allah katında misk kokusundan

¹⁷³ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Hüsrevî el-Beyhakî, *es-Sunenu’l-Kubrâ*, thk. Muhammed ‘Abdulkâdir ‘Aâtâ (Beyrut: y.y., 1424), “Cuma”, 17.

¹⁷⁴ Beyhakî, “Cuma”, 95.

¹⁷⁵ el-Bakara, 2/183. *“Ey iman edenler! Sizden öncekilerin üzerine farz kılındığı gibi sakınasınız diye sizin üzerinize de sayılı günlerde oruç farz kılındır.”*

¹⁷⁶ Meryem, 19/26. *“Ye iç, gözün aydın olsun insanlardan birini görürsen de ki: Ben çok esirgeyici olan Allah’a adakta (oruç) bulundum; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım”.*

¹⁷⁷ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 1/125.

daha güzel olduğunu bize bizzat Efendimiz (s.a.v.) şöyle bildirmektedir: “*Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha iyi ve hoştur.*”¹⁷⁸

Oruç tutan kişilere mekruh ve kaçınması gereken bazı hususlar vardır. Koklamakla kişinin şehvi duygularını harekete geçiren ve insana lezzet veren helal olan şeylerin koklaması mekruh olan hususlardandır. Helal olmayan şeyleri koklaması - kişinin namahremi olan kadınların sürmüş olduğu parfüm- ise oruçlu olmayanlara da mekruhtur.¹⁷⁹ Oruçlunun güzel kokuları koklamasından dolayı ise orucu bozulmaz.¹⁸⁰

Ramazan ayında oruçla beraber yapılan ve oruç ibadetiyle ilişkili olan bir diğer ibadet ise itikâftır. İtikâf Ramazan ayının son on gününde yapılmaktadır. İtikâf süresi içinde yapılması mekruh olan ve olmayan hususlar vardır. Bu hususlardan biri de itikâfta olan kişinin güzel kokular sürmesi ve koklamasında herhangi bir sorun olmamasıdır.¹⁸¹

2.2.6. İhram

İslâm’ın şartlarından biri de hac ibadetidir. Hac, Allah’ın (cc) gücü yeten her Müslüman kulu üzerindeki bir hakkıdır.¹⁸² Hac ibadeti hem mal hem de beden ile yapılan ibadetlerdendir. Maddi ve bedeni imkânı olan her Müslümana hac ibadetini ifa etmesi farzı ayındır.¹⁸³

Nitekim bu konuda Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “*Orada apaçık deliller, İbrâhim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Gitmeye gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.*”¹⁸⁴

Müslümanların üzerine farz kılınan bu ibadetin geçerli olması için birtakım temel şartlar vardır. Bu esasların başında da hac ibadetine özel olan dikişsiz elbise olan

¹⁷⁸ Müslim, “Sıyâm”, 164.

¹⁷⁹ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/813.

¹⁸⁰ Mehmet Keskin, *Şâfiî Fıhkı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 1/501.

¹⁸¹ Keskin, *Şâfiî Fıhkı*, 1/512; Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/841.

¹⁸² Âl-i İmrân 3/97.

¹⁸³ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 1/139.

¹⁸⁴ Âl-i İmrân 3/97.

ihram gelmektedir. İhrama girecek olan kişinin de ihramdan önce ve sonra yapması gereken kurallara riayet etmesi gerekir.¹⁸⁵

Bir diğer husus ise ihramdan önce ve sonra ihrama veya bedene güzel kokunun sürülmesidir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre ihrama girmeden vücuda güzel koku sürmek sünnet, Hanefî mezhebine göre müstehap, Mâlikî mezhebine göre ise mekruhtur. Çoğunluğa göre güzel kokuyu elbiseye sürmek ise câiz değilken Şâfiîlerde ise itibar edilen görüşe göre câizdir. Mâlikîler göre ihrama girerken bedene ve ihram elbisesine şayet ihramdan önce bir koku sürülmüşse o kokunun sürülmüş olduğu yerden giderilmesinin vacip olduğuna hükmetmişler. Ancak fakihlerin çoğuna göre hac ve umre ibadetlerini yapmak için ihrama giren kişinin elbise ve beden temizliğini yapması ve etkisi fazla devam etmeyen kokular sürmesi câizdir. Fakat etkisi ve kokusu fazla devam eden kokuların ise bedene ve elbiseye sürülmesinin câiz olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁸⁶

İhrama girildikten sonra da yapılması yasak olan birtakım davranışlar vardır. Bu yasakların başlıcaları; süslenmek maksadıyla saç, bıyığı ve sakalları yağlamak, yıkanırken kokulu sabunla yıkanmak, elbise veya vücuda güzel koku sürmektir. Mâlikî mezhebine göre kokusuz sürme çekmek câizken cumhura göre câiz değildir. Fakat Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre herhangi bir şekilde ayırım yapmaksızın ihramlı olduğu sürece her türlü kokunun kullanımını yasaklarken Mâlikîler ise kalıcı kokusu ve rengi olan za'feran, kâfur ve misk gibi kokuların dışındaki reyhan, yasemin, gül gibi rengi görünmeyen sadece kokusu duyulabilenlerin kullanılması câizdir.¹⁸⁷

Hanefîler bedene sürülen koku ile ihram elbisesine sürülen koyuyu ayrı değerlendirmişlerdir. Vücuda sürülen koku şayet el ve kol gibi ya da baş gibi bir organın tamamına sürülmüşse kokunun tesiri kısa süreli de olsa ceza kurbanı kesilmesi vacip olmuş olur. Şayet koku ihram elbisesine sürülmüşse kokunun etkisi en az bir gün veya bir gece devam etmesi durumunda kişinin kurban kesmesi vacip olur. Gerek

¹⁸⁵ Ebû Muḥammed Maḥmûd b. Aḥmed Bedruddîn el-‘Aynî, *el-Binâye şerḥu’l-Hidâye* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1420/2000), 4/185-187.

¹⁸⁶ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 4/125; Ḥaṭîb eş-Şirbînî, *Muḡnî’l-Muḥtâc ilâ Ma’rifeti Me’ânî Elfâzi’l-Minhâc*, 2/236-237; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 3/295; Ögüt, “İhram”; Ebû Muḥammed ‘Abdulbâkî b. Yûsuf b. Aḥmed ez-Zürkânî el-Vefâ’î ‘Abdulbâkî ez-Zürkânî, *Şerḥu’z-Zurkânî ‘alâ Muḥtaşari Ḥalîl*, thk. ‘Abdusselâm Muḥammed Emîn (Beyrut: y.y., 1422), 1/524-530.

¹⁸⁷ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 4/125; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 3/296.

vücut için gerekse ihram elbisesi için ileri sürülen bu şartlar gerçekleşmezse sadaka verilmesi yeterli görülmüştür. Çoğunluk fukaha ise böyle bir ayırıma gitmeyip vücuda veya ihram elbisesine koku sürülmesi durumunda fidye ödemesinin vâcib olduğuna hükmetmişlerdir.¹⁸⁸

İhramlı olan kişinin kokusuz sürme kullanması Hanefîler'e göre câizken Mâlikîler'e göre caiz değildir. Kokusuz da olsa sürülmesi durumunda fidye verir. Hanefîler'e göre kokulu sürmenin kullanılması ise bir veya iki defa kullanılması durumunda fidye, daha fazla kullanılırsa kurban gerekir. Şâfiî ve Hanbelîler ise bunu kerâhetle câiz görmüşlerdir.¹⁸⁹

İhramlı olan bir kişinin esans taşıması veyahut koklaması ittifakla mekruh sayılmıştır. İster esası koklamak maksadıyla olsun isterse olmasın esans kokan herhangi bir yerde beklemesi Mâlikî ve Hanefî mezheplerine göre mekruh sayılmaktadır. Şâfiî ve Hanbelî'ye göre ihramda olan bir kişi, koklamak için yanında şayet koku taşırsa, misal koklamak maksadıyla burnun üzerine bir gül bırakması haramdır. Bu gülün kendisiyle beraber kalmasıyla, burnuna bırakmış olduğu yerde kalması arasında herhangi bir fark yoktur. Fakat koklama gibi bir amaç ve gaye olmaksızın böyle yapması haram olmaz.¹⁹⁰

Bir diğer durum ise ihramlı olan kişinin kına yakmasının caiz olup olmamasıdır. Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre, kadın olsun erkek olsun ihramlı olan kişinin koku sürmesi, ellerine, başına veya vücudunun başka bir yerine kına yakması yasaktır. Çünkü kına da koku olup bu hükümde değerlendirilir. Şâfiîlere göre ise ihramlı olan kişi kadınsa, kına yakması mekruhtur. Erkeğin ise elleri ile ayakları dışında kalan vücudunun bütün azalarına ihramlıyken kına yakmasında bir sakınca yoktur.¹⁹¹

İhramda bulunan kişinin yapması mekruh olan bir diğer durum ise şayet pişirilen yemeğe zaferan vb. kokulu bir şey pişirilirse veya bir yemeye ve içeceğe

¹⁸⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/123; Salim Ögüt, "Fidye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/56.

¹⁸⁹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/925; İsmail Yalçın, "Sürme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/169.

¹⁹⁰ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/584.

¹⁹¹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/578.

dönüştürülürse onun kokusu da gitmemişse Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre o yemekten yemesi mekruh olur.¹⁹²

Görüldüğü üzere ihrama giren kişinin hem ihramdan önce hem sonra uyması gereken birtakım kuralların başında koku gelmektedir. Koku, bizzat ihram elbisesine sürülmesi yasak olduğu gibi ihramdayken de yapılması yasak olan davranışların başında gelmektedir. Yasaklanan davranışın işlenmesi durumunda yani kokunun sürülmesi veya kokulu veya kokusuz sürmenin sürülmesi durumunda fidye verilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda ise kurban kesilmesi gerekmektedir.

2.2.7. Cenaze

Ölmek üzere olan bir Müslümanın yanında yapılması müstehab olan şeyler vardır. Bunların başında da Efendimizin (s.a.v.) buyurduğu gibi ölmek üzere olan kişinin yanında kelime-i şehâdet okunarak telkinde bulunmak gerekir. Bunun yanı sıra ölmek üzere olan kişinin yanına güzel kokuların konulması veya ¹⁹³ etrafını buhur ile tütsülemek tavsiye edilmiştir.¹⁹⁴

Hak olan ölüm gerçekleştikten sonra diğer Müslümanların üzerine belli haklar doğar. Vefat eden kişiyi dinin emirlerine uygun bir şekilde yıkayıp kefenleyip namazını kılıp defnetmeleri gerekmektedir.¹⁹⁵ Ancak yıkanılan cenaze şehit olmaması gerekir. Zira ilâ-yı kelimetullah uğruna şehit olan Müslümanın yıkanmaması gerekir.¹⁹⁶ Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Uhut muharebesinde şehit olmuş olanları yıkanmamasını emretmiştir: “Onları yıkamayın, zira bedenlerindeki her yara veya kan, kıyamet gününde misk kokacaktır”.¹⁹⁷

Cenaze işlemlerinin ilki olan yıkamanın belli mendubları var. Cenazenin yıkanacağı suyun içine sabun, köknar ve temizleyici maddelerin atılması mendub olur. Son yıkama suyunun içine ise kâfur katmak mendub olur. Bu maddeler şayet ölmüş olan kişi hac için ihramlı değilse katılır. Şayet ihramlıysa suyun içine kâfur ve benzeri

¹⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 3/298.

¹⁹³ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/712.

¹⁹⁴ Mehmet Şener, “Cenaze”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/354.

¹⁹⁵ Nevevî, *Ravdatu’t-Tâlibîn*, 2/97-99.

¹⁹⁶ Buhârî, “Vudû”, 67.

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/299.

kokulu maddelerin atılması caiz olmaz, çünkü sağ olduğu halde ihramlı kişinin böyle şeyler kullanması caiz değildir. Dolayısıyla ihramlı olduğunda vefat eden bir Müslüman yıkanma esnasına suyun içine kokulu maddeler atmak uygun olmaz. Bu görüş üzerine Şâfiîler ve Hanbelîler ittifak etmişler. Ancak Hanefîler göre ise ihramlı olsun olmasın ölmüş olan kişinin suyuna koku katmak mendub olur. Çünkü kişi ölmek ile ihramdan çıkmış olduğundan dolayı artık ihramlı bir kimse gibi davranılamaz. Zira ihram arızı bir durum olup ölümle bu arızı durum ortadan kalkar. Normal bir meyyit yıkanması gibi yıkanıp kefenlenir.¹⁹⁸

Bu konu hakkında Efendimizden (s.a.v.) gelen rivayeti Ümmü Atıyye şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber'in kızı vefat ettiği zaman yanımıza gelerek bize şöyle buyurdular: *“Kızımı su ve sidr ile üç, beş veya lüzum görürseniz bundan daha çok defa yıkayınız. Son yıkamada ise kâfur ve benzeri kokulu bir şey kullanınız.”*¹⁹⁹

İhramlı olarak ölen kişinin yıkanması hakkında İbn Abbas'ın anlattığına göre bir kişinin devesinin sırtından düşüp ölmesi üzerine Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdular: *“Onu su ve sidr ile yıkayın, iki elbiseyle kefenleyin, başını örtmeyin ve sakın onun bedenine koku sürmeyin.”*²⁰⁰

Ölmüş olan kişinin yıkama işlemleri bittikten sonra ölünün başına ve sakalına kokular koymak da mendubtur. Secde yerleri olan alın, burun, eller, ayaklar ve dizlerinin üzerine ayrıca koltuk altlarına gözlerine ve kulaklarının üzerine de güzel kokular koymak mendubtur. Bunların hepsi şayet ihramlı değilse yapmak caizdir. İhramlı olması durumunda ise caiz değildir. Ancak daha önce geçtiği üzere Hanefî mezhebine göre ihramlı olan kişinin durumu ölüm gerçekleşikten sonra normal ölüyle bir farkı kalmamıştır. İhramlı olan içinde aynı işlem yapılabilir.²⁰¹

Bir diğer husus ise ölüyü yıkayan kişinin uyması gereken durumlardır. Bunlardan biri de şayet ölen kişinin yüzünün parlak, mütebessim ve kendisinden güzel kokuların yayıldığını görürse bu hasletleri başkalarına anlatması müstehaptır. Ama ölüden kötü kokuların yayıldığını görürse bu durumu kendi içinde gizli tutması,

¹⁹⁸ Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, 1/127; el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/251-252.

¹⁹⁹ Müslim, "Cenâ'ize", 939.

²⁰⁰ Buhârî, "Cenâ'ize", 21.

²⁰¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 3/435; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/722.

başkalarına anlatmaması gerekir. Çünkü anlatması durumunda diğer insanlar bu ölü için farklı tasavvurlarda bulunabilirler bunun önüne geçmek için anlatmak caiz olmaz.²⁰²

Bir diğer husus ise cenazenin nakli meselesidir. Hanefilere göre vefat eden kişiyi vefat ettiği yerde defnetmek müstehabtır. Ancak kokusunun değişmeyeceğinden emin olunması durumunda defin den önce cenazenin başka yere taşınmasında bir sakınca olmayacaktır. Şâfiî mezhebine göre ise kokusunun değişmeyeceğinden emin olunsa dahi cenazenin defin için başka bir yere taşınması caiz değildir. Ancak Mekke-i Mükerrrem'e, Medine-i Münevvere, Beyt-i Makdîs'e veya sâlih, takvalı ve ilim ehli olan insanların medfun oldukları mezarlıklara taşınması istenilirse bu durumda şayet taşınma esnasında taşınacak olan ölü kokmayacaksa bu tür mezarlıklara götürüp defnedilebilir. Ama kokuları değişmesi durumunda götürülmesi haram olur.²⁰³

Mâlikî mezhebine göre kabrin derinliğinin cesetten dışarıya gelmesi muhtemel olan kokunun yayılmasını engelleyecek kadar ve yırtıcı hayvanların çıkartıp parçalamasını engelleyecek kadar derinlikte olması müstehabtır bundan fazla derinlikte olması ise mekruhtur.²⁰⁴

2.2.8. Kadın

İnsan yaratılış itibarıyla güzel olanı sevdiği gibi güzel görünmeyi ve süslenmeyi de sever. Süslenmenin de en başta gelen alameti ise güzel kokudur. Her insan kendisinden tiksindiren kokuların değil güzel ve hoş olan kokuların gelmesini ister. Bu konu hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birkaçını aşağıda zikredeceğiz. Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Erkeklerle ait olan en güzel koku, kokusu açık, rengi ise gizli olandır. Kadınlara ait olan kokuların en güzeli ve iyisi rengi olup kokusu çevreye yayılmayandır.”*²⁰⁵

Süslenmeyi en çok seven ve yapanlar da kuşkusuz ki kadınlardır. Kadınların süslenmesi bazı durumlarda helal bazı durumlarda ise haram olur. Kadının koku

²⁰² Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/722.

²⁰³ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/763; Şener, “Cenaze”7/355.

²⁰⁴ Mehmet Şener, “Kabir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/36.

²⁰⁵ Tirmizî, “Edep”, 35.

sürmesinin haram olduğu durumlar hakkında Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Şayet bir kadın koku süründükten sonra dışarı çıkarsa ve sürmüş olduğu kokuyu koklatmak için bir grup insanların yanından geçerse bu hareketiyle zinaya bir adım atmış, yaklaşmış olur.”*²⁰⁶

Efendimizin de buyurduğu gibi kadının namahremi olan kişileri etkilemek için koku sürmesi haramdır. Ama tam aksi düşünüldüğü zaman kadının kocasının yanında güzel koku sürmesinde bir beis olmadığı anlaşılmaktadır. Hatta yapılması tavsiye edilmektedir. Kadının koku sürmesinin caiz olmadığı bir diğer durum ise kadının kocası öldüğü zamandır. Kocasını ölen kadının beklemesi gereken belli bir süre vardır ki o da iddetir.²⁰⁷ İddet bekleyen kadının süslenmesi ve güzel koku sürmesi yasaktır.²⁰⁸ Bu konu hakkında Hz. Peygamber Efendimiz’den (s.a.v.) şöyle rivayet edilmektedir: *“Biz bir ölü üzerine en fazla üç gün yas tutardık, bu süre geçtikten sonra artık yas tutmamamız emrolundu ve (meşru çerçevede) süslenmeyi terk etmekten de nehyolunduk, fakat kocasını kaybeden kadının durumu istisna o kadın dört ay on gün yas tutardı. Bu yas süresi içerisinde güzel kokuları kullanmaktan, sürmek çekmekten süslenmek amacıyla boyanmış elbiseler giymekten uzak dururduk.”*²⁰⁹

Fakat bu koku sürmeme durumu sadece kocası için iddet bekleyen kadına mahsustur. Başka bir yas tutulması durumunda ise orada koku kullanmak caizdir. Bu cevazı da Efendimizden (s.a.v.) gelen şu rivayetten anlamaktayız: Hz. Zeynep (r.anh) şöyle buyurdu: Hz. Peygamber’in (s.a.v.) eşlerinden Ümmü Habibe’nin babası vefat ettiği zaman, ben de onun yanına girdim. Kendisi kalkıp güzel kokan bir koku getirip orada bulunan genç bir kıza sürünce o esnada onun eline de o kokudan biraz bulaştı. Bunu üzerine o kokuyu yanaklarına sürdü ve ardından şöyle dedi: Allah’ın adına yemin olsun ki güzel kokuya hiç ihtiyacım yok, ama ben Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şöyle dediğini duydum: *“Allah’a ve ahiret gününe inanan bir kadının bir ölüye üç günden fazla yas tutması caiz değildir. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutabilir ve süslenemez.”*²¹⁰

²⁰⁶ Tirmizî, “Edep”, 35.

²⁰⁷ el-Hin, vd, *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/2/151.

²⁰⁸ el-Hin, vd, *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/2/157-158.

²⁰⁹ Müslim, “Talâk”, 66.

²¹⁰ Müslim, “Talâk”, 63.

Rivayette de anlaşıldığı üzere koku sürmeme yasağı sadece kocası için iddet bekleyen kadına özel olup diğer durumlarda caizdir.

2.2.9. Diğer Fıkhi Meselelerde Kokunun Hükümlere Etkisi

Mübah, kişinin yapıp yapmamakla serbest olduğu fiillerdir. Kötü bir niyetle yapılması durumunda cezayı gerektirir. İyi bir niyetle yapılırsa sevap kazanılır.²¹¹ Örnek olarak bir kişinin hoşlandığı için güzel koku sürmesi mubah olup sırf bunun için yaptıysa herhangi bir ceza veya ödüle konu olmaz. Ancak güzel kokuyu böbürlenmek niyetiyle yaparsa günaha girmiş olur.²¹²

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) cübbeleri çeşitli rivayetlerden anlaşıldığına göre genellikle pamuklu, keten ve yünlü kumaşlardandı. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir defasında kendisine koyun yününden yapılmış bir cübbe getirilmiş kendisi bu cübbeyi giymiş terlediğinden dolayı olmalı ki o cübbe kötü bir koku yaymış bunun üzerine o cübbeyi çıkarmış ve bir daha giymemiştir.²¹³

Malum olduğu üzere hayvanlar farklı şeylerle beslenmektedirler. Hayvanın yediği bu besinleri zamanla et ve süte dönüşmektedir. Bazen hayvan, necis olan şeylerle beslenebilmekte ve yediği necasette et ve süte dönüşmektedir. Bundan dolayı necasetle beslenen hayvanın et ve sütünün yenilip yenilmeme konusu hukuken tartışılmıştır.²¹⁴ İslâm hukukunda bu tür necasetle beslenen hayvanlara “cellâle” denilmektedir. Cellâle; “sadece pislik yemeyi alışkanlık haline getiren veya ister pislik yesin ister ya da yemesin eti kötü kokan hayvana” denilir.²¹⁵ Fukahâ, necasetle beslenip etki kötü kokan hayvanın etinin temizliği hususunda ihtilaf etmişler. Hanefi mezhebine göre, sadece necis olan maddelerle beslenen hayvanın etinin kötü kokmasından dolayı yenilmesi haram olur. Haram olmasının sebebinin ise kötü kokmasından dolayı pis şeylerden sayılmasıdır. Etinin yenilebilmesi için belli bir süre bir yerde hapsedilmelidir. Süre hakkında farklı rivayetler gelmiş olsa da uygun olan

²¹¹ Abdülvehhâb Hallâf, *İlmü uşûli'l-fıkh*. (Kahire: Dâru'l Hadis, 2002), 134.

²¹² İbrahim Kâfi Dönmez, “Niyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/170.

²¹³ Cengiz Kallek, “Cübbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 87103.

²¹⁴ Aslan, “İstihâle ve İstihlâk”, 2331.

²¹⁵ Nevevî, *el-Mecmu'*, 9/30.

on veya kırk gün olması değil, asıl olan hayvandaki mevcut olan pis kokunun gitmesini sağlayacak sürenin esas alınmasıdır. Çünkü etinin haramlığının sebebi kokudur. Bu insanın duyu organlarıyla anlayabileceği bir şey değildir. Her hayvanın etindeki kokunun gitmesi eşit olmadığı için zararlı olan durumun izalesine göre itibar edilir. Bununla beraber kaz, tavuk ve ördek gibi kümes hayvanları hem temiz hem necis şeylerle beslendikleri için etlerinin ve yumurtalarının yenilmesinde bir sakınca yoktur.²¹⁶ Mâlikî mezhebine göre ise etinin kokup kokmaması arasında herhangi bir ayırıma gitmeden bu tür hayvanların etinin yenilmesinin helaldir.²¹⁷ Şâfî mezhebine göre eti kötü kokan hayvanın etinin ve yumurtasının yenilmesi ve sütünün içilmesinin mekruh olduğu görüşündedirler.²¹⁸ Hanbelî mezhebi ise şayet hayvanın yediği besinler çoğunlukla necasetlerden oluşmaktaysa o zaman o hayvanın etinin yenilmesi haram olur.²¹⁹

Bir diğer husus ise ilim ve zikir meclislerine gidilmesi durumunda güzel koku kullanmak, güzel bir elbise giymek sünnettir.²²⁰ Kendisine güzel bir koku ikram edilen kişinin bu ikramı geri çevirmesi uygun olmaz. Uygun olmadığı hakkında Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadırlar: *“Güzel bir koku ikram edilen kimse onu reddetmesin; çünkü onun taşınması kolay, kokusu güzeldir.”*²²¹

Güzel kokunun kullanılmasının sünnet olduğu hususuna dair bir diğer rivayette Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Dört şey Peygamberlerin sünnetlerindedir. Hayâ, güzel koku sürünme, misvak kullanmak ve nikâhtır.”*²²² Bir diğer rivayette ise şöyle Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *“Bana, (dünyanızdan) güzel koku ve kadın sevdirdi. Gözümün nuru ise namazda kılındı.”*²²³

Bir diğer husus dinen hayvan derisinin kullanılabilmesi için temiz olan maddelerle temizlenmesi gerekir. Temizlemenin/tabaklamanın derinin neminin kurutulması, kirinin temizlenmesi ve kokusunu gidermekle ancak temiz olacağına

²¹⁶ Serahîsi, *el-Mebsût*, 11/256.

²¹⁷ Karâfi, *ez-Zâhire*, 4/104.

²¹⁸ Gazzâlî, *el-Vasîfî fi'l-Mezheb*, 7/165; Nevevî, *el-Mecmu'*, 9/32.

²¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/328.

²²⁰ Nebi Bozkurt, “Meclis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/241.

²²¹ Ebû Dâvûd, “Tereccül”, 6.

²²² Tirmizî, “Nikâh”, 1.

²²³ Sindî, *el-Hâşîye 'alâ Süneni'n-Nesâ'i*, İşretü'n-Nisa", 1.

fıkıh alimleri görüş birliği etmişlerdir.²²⁴ Rivayet edildiğine göre Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdular: *“İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın ya da (hiç değilse onunla beraber olduğun sürece) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise ya elbiseni yakar ya da körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun.”*²²⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) misvak kullanmış ve kullanmaları için de ümmetine tavsiyede bulunmuştur. Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: *“Şayet ümmetimi zora sokmaktan endişe etmeseydim, onlara her namaz vaktinde misvakla dişlerini temizlemelerini emrederdim.”*²²⁶ Zira misvak kullanmanın birçok faydası vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) her namazdan önce kullanır, özellikle de uyumadan önce ve ilk uyandığında misvak kullanırdı. Çünkü insan akşam uyuduğu zaman ağız kapalı kalır, yediği yemekten dolayı veya başka bir şeyden dolayı ağız kokusu değişir. Misvakın da kokunun izalesinde ve ağzın temizliğindeki etkisi bilinmektedir.²²⁷ Zira başka bir rivayette ise sahabeden bazıları Rasûlullah’ın (s.a.v.) huzuruna misvakı kullanmadan çıktıkları zaman kendilerine şöyle buyurdu: *“Benim yanıma dişleriniz sararmış halde geliyorsunuz; misvak kullanın, eğer ümmetime zorluk çıkaracak olmasaydım her namazda abdest almalarını farz kıldığım gibi misvak kullanmalarını da farz kılardım”*²²⁸

Şayet bir kimse bir kurban adağında bulunursa, bulunduğu adağını da kesip etini unuttuğundan veya farklı bir sebepten dolayı unutup dağıtmadığından dolayı et kokuşur ve bozulursa, bozulan etin değeri kadar para sadaka olarak dağıtması gerekir. Bir daha kurban kesmesine gerek kalmaz.²²⁹

²²⁴ Mustafa Baktır, “Deri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/175.

²²⁵ Ebû Dâvûd, “Edep”, 16; Buhârî, “Zebâih”, 31.

²²⁶ Buhârî, “Cuma”, 8. “Temenni”, 9. “Savm”, 27; Müslim, “Tahâret”, 42.

²²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/71.

²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/214.

²²⁹ Keskin, *Şâfiî Fıkhi*, 1/728.

2.3. Muâmelâtta Kokunun Hükümlere Etkisi

Beşerî muamelelerde yapılan alım satım, nikâh vb. durumlara etki eden unsurlardan biri de bu konuda detaylı bir şekilde ele alacağımız kokudur. Bakıldığında bazı durumlarda koku hükme olumlu yönden etki ederken bazen de olumsuz bir etki yapabilmektedir.

2.3.1. Yemin

Şayet birisi “*esans koklamayacağım*” diye yemin ederse, sonra onu alıp koklamadan sadece sakalına sürerse ve kokusunu alırsa yemini bozulmamış olur. Çünkü burada asıl kastı “*esans koklamak*” dediğimiz eylemi hakkında yemin etmiş, yoksa esans kokusuna almayacağına dair yemin etmemiş. Burada da böyle bir eylem yok sadece sakalına sürmüş olduğu esansın kokusu, beynine ulaşmaktadır. Bu kişinin durumu esansçılar çarşısında dolaşırken burnuna esans kokusu gelen kişi mesabesindedir. Aynı durumu daha önce ihram konusunda geçtiği üzere, kişi ihrama girmeden önce şayet yağ sürünse, ihrama girdikten sonra sürdüğü yağın kokusunu almasına rağmen herhangi bir ceza gerekmez.²³⁰

Bir kişi reyhan koklamayacağına dair yemin eder, sonra lavanta veyahut başka güzel kokulu bir çiçek koklarsa yemini bozulur. Gül ve yasemin koklaması durumunda ise yemini bozulmaz. Bunun temel sebebi ise gül ve yaseminin ağaç türünden olması, reyhan ve diğer güzel kokulu çiçekler ise ağaç olmayıp gövdesiz ve mevsimlik otlardan olmasıdır.²³¹

Kur’ân-ı Kerîm de Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “*Yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.*”²³² Ayette geçen “*reyhan*” ifadesi onu ağaçtan ayırmıştır. Ağacı olan bir bitki, hoş kokulu olsa da reyhan değildir.²³³

²³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 9/ 28.

²³¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 9/29.

²³² Rahmân, 55/12.

²³³ Serahsî, *el-Mebsût*, 9/29; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4/70.

2.3.2. Muhayyerlik

Yapılan bir akitte taraflar için üç gün muhayyerlik hakkı vardır. Görme muhayyerliğindeki görme, salt görme olmayıp akde konu olan malın bilinmesi, mahiyeti hakkında malumat sahibi manasında kullanılmaktadır. Mal hakkından bilgi sahibi olmak da malın durumuna göre farklılık arz etmektedir. Şayet akde konu olan mahal esans gibi kokusundan dolayı satın alınan bir eşyaysa onun hakkında bilgi sahibi olmak, görmek ancak onu koklamakla mümkün olur.²³⁴

Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) âmâ olan ve alışverişlerinde sürekli aldatılan Hibban b. Munkiz’a (r.a.) şöyle buyurmaktadır: “*Bir şey satın aldığında şöyle de: aldatma yok ve benim için üç gün muhayyerlik vardır.*”²³⁵

Bu muhayyerliği ortadan kaldıran durumlar vardır. Bunlardan biri de âmânın yapmış olduğu alışverişte şayet alınan mal koklamakla anlaşılıyorsa, kokusunun iyi veya kötü olması sonucunda alınacak maldan aldanma riski ortadan kalkıyorsa muhayyerlik bu durumda düşer.²³⁶

Satın alınan bir cariye için ağız ve koltukaltının kokması cariye için ayıptır. Çünkü alınan cariyeden murat edilen fayda hasıl olmamış olabilir. Çünkü sonuç itibarıyla bu cariye ile aynı yatakta uyulacak, cinsi münasebet kurulacaktır.²³⁷

2.4. Ukûbâtta Kokunun Hükümlere Etkisi

Daha önce izah edildiği üzer yapılması yasak olan fiillere karşılık olarak Allah Teala belli bir ceza ve had belirlemiştir. Bu tür fiillerinin ispatında bazı durum ve etkenler olabilmektedir. Bu etkenlerden biri de kokudur. Kokunun bazı durumlarda hırsızlık suçunun ispatında bir aracı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Diğer durumlara da etkisinin olduğu aşağıda izah edildiği gibi mümkün olabilmektedir.

²³⁴ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 2/12.

²³⁵ Buhârî, “Buyû”, 48.

²³⁶ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 2/10.

²³⁷ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 2/19.

2.4.1. İçki İçme

İçki (خمر), İslam hukukunda mala, cana ve akla zara verdiği için haram kılınmıştır. Allah Teala Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır:

*“Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için birtakım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür.”*²³⁸

Bunların içilmesinin birtakım alametleri vardı: Yürüyüşteki bozukluklar, konuşmanın anlaşılamayacak²³⁹ kadar yavaş ve konuşma esnasında bazı harflerin yutulması kişinin içki içtiğinin emarelerindendir. En büyük emarelerinden biri de kuşkusuz içenin ağzından içkinin kokusunun gelmesi ve kusmasıdır.²⁴⁰

Bu hususta gelen rivayet şöyledir: İbn Mes'ûd'a (r.a.) sarhoş olduğu iddia edilen bir adam getirilince o şöyle buyurdu: *“İçki içen birini gördüğünüzde veya yakaladığınızda, şayet ağzından içki kokusu geliyorsa bu adam sürekli şarap içen birisiye ona had cezasını uygulayın, sürekli içki içen birisi değilse onu bırakın”*²⁴¹

Bu şekilde hüküm vermelerinin gerekçesi ve karinesi ise içki içenin ağızdan gelen şarap kokusudur. Bu alametle kişinin içki içtiğine hükmedilir ve gereken had uygulanır.

Şahitler sırf Allah hakkı olan bir had suçunu zaman aşımından sonra tanıklık etseler zaman aşımından dolayı tanıklıkları kabul edilmez. Bu had şayet içki içmekse, bunun sebebi Ebû Hanîfe ve İmam Yusuf'a göre zaman aşım süresi, şarap kokusunun gittiği zamandır. Bundan sonra yapılan tanıklık veya ikrar had cezası gerektirmez. Muhammed'e göre ise kokunun varlığı kanıt sayılmaz. Çünkü şarap içen biri bazen farklı yollarla şarap karnındayken kokusunu giderebilir. Bazen de çok fazla elma ve ayva yenildiğinde dolayı şarap kokusu alınabilir. Yani sırf koku bulunmasıyla had cezası verilmez.²⁴²

²³⁸el- Bakara 2/219.

²³⁹en-Nisa 4/43

²⁴⁰Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 9/172, 173.

²⁴¹Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk - thk. Habîbürrahman el-A'zamî, *el-Muşannef fi'l-ḥadîs* (Beyrut: Mektebetu Dâru'l-İslâm, 1983), 7/370.

²⁴²Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 9/172, 173.

Ebû Hanife ve İmam Yusuf ise İbn Mes'ûd'dan (r.a.) gelen şu rivayeti delil göstermişlerdir: “*Onu sallayın, silkeleyin ve ağzını koklayın. Şayet şarap kokusu alırsanız had cezasını uygulayın*”.²⁴³

Şarap içme cezasını düzenleyen bir nass bulunmadığı için zayıftır. Bundan dolayı ancak sahabeden gelen rivayetlerde yer alan uygulamalar uygulanarak ceza tatbik edilir. Haber ise midesinde şarap olan kimsenin cezalandırılmasıdır. Midedeki şarabın varlığı ise ancak şarabın kokusu ile anlaşılmaktadır.²⁴⁴

Ayrıca şarap içildikten sonra kokusunun gitmesi için belli bir sürenin geçmesi gerekir. Zaman aşım süresini belirleyen bir nass olmadığı için, fiilde bulunan bir özelliği ölçü almak, fiilin dışındaki bir özelliği ölçü almaktan daha sağlıklı bir ölçüye götürmesi açısından daha uygundur.²⁴⁵

Koku alınması koşulu, hâkimin yanında olduğu zaman aranır. Şahitler, şayet hâkimden uzak olmasından dolayı içki içen kişiyi getirene kadar koku gitmişse, doğru olan hâkimin şahitliklerini şahitliğini kabul edip ona göre hüküm vermesidir.²⁴⁶

Mâlikîlere göre ise adalet sahibi iki şahit, içki içenin ağzını koklayıp ağzından içki kokusunun geldiğine dair şahitlik ederse ya da adam kusarsa had cezası tatbik edilir.²⁴⁷

2.4.2. Hırsızlık

Abbâsi halifelerinden Halife Mansûr'a (ö. 158/775) bir adam gelir ve kendisinin ticaret ve mal kazanmak için birçok sefer yaptığını, yaptığı seferlerden çok mal kazandığını, kazandığı parayı da karısına verdiğini söyler. Adam parayı karısından istediği vakit karısı paranın çalındığını söylemiştir. Fakat hırsızlık yapıldığına dair ne bir emare ne de bir delili mevcuttur. Mansur: “*Ne zaman evlendin*” dedi. Adam “*bir yıl önce evlendim*” diye cevap verdi. “*Bakire miydi, dul muydu?*” diye sordu “*Duldu*” dedi adam. “*Senden önceki evliliklerinden çocukları var mıydı?*” diye sordu adam da “*yoktur.*” dedi. Bunun üzerine Halife Mansur adama keskin kokulu, pek bilinmeyen

²⁴³ Abdürrezzâk - thk. Habîbürrahman el-A‘zamî, *el-Muşannef*, 9/228.

²⁴⁴ Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî ve ediletuha* (Suriye, Şam: Darü'l-Fikri'l-Muasır, ts.), 6/4866.

²⁴⁵ Serahsî, *el-Mebsûf*, 9/173.

²⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsûf*, 9/173.

²⁴⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 6/4866.

hoş kokulu bir esans şişesi verdi. *“Al bunu kullan hüznünü giderir.”* dedi. Adam huzurdan ayrılınca Halife güvendiği dört adamını çağırdı ve onlara şöyle dedi: *“Her biriniz şehrin bir kapısından oturun ve bekleyin bu esans kokusu her kimden gelirse onu yakalayıp bana getirsin”* dedi.

Adam saraydan ayrılıp evine gidince esansı karısına verdi. Karısı da esansın kokusunu beğendiği için sevdiği adama bir miktar hoş kokan esanstan gönderdi. Sevdiği adam esansı sürüp çarşıya çıktığında Halife'nin adamlarından biri kokuyu alınca adamı yaka paça alıp Halifeye getirir. Halife adama bu kokunun kendisine nereden geldiğini sorunca adam kem küm ederek cevap veremez. Halife cezalandırılması için adamı görevlilere teslim eder. *“Şayet şu kadar para getirse serbest bırak, yoksa bin kırbaç vur!”* dedi.

İlk başta adam getiremeyeceğini söyleyince polis kırbaçlamak için adamı soyar, bu esnada adam tamam der ve istenilen miktarda parayı verir. Halife de parayı alır, (parası çalınan) adama teslim eder ve karısını da ondan boşar.²⁴⁸ Bu meselede hırsızın bulunmasında, kadının söylediği yalanı da ortaya çıkartan temel etkenin koku olduğunu görmekteyiz.

2.4.3. Darp Etmek

Kadırlardan birine, birinin kafasına vuran bir adam şikayet edilmiş. Mağdur adam bu darbin neticesinde koklama ve görme duyularını yitirdiğini iddia etmiştir.

Kadı şöyle hükmeder: *“Gözü Güneşe doğru tutulur. Şayet sağlamsa gözlerinden yaşlar akar. Aynı şekilde koklama duyusunu kaybedip etmediğini sınamak için de bir parça bez yakılır ve burnuna tutulur. Şayet koku alma duyusu sağlamsa, yakılan bezin kokusu genzine kadar gider ve gözünden yaş gelir”* bunun sonucundan adamın doğru konuşup konuşmadığı ortaya çıkmış olur.²⁴⁹

²⁴⁸ İbn Kayyım, *Ṭuruḳu'l-ḥükmiyye*, 38.

²⁴⁹ İbn Kayyım, *Ṭuruḳu'l-ḥükmiyye*, 39.

3. FIKHİ MESELELERDE TADIN HÜKÜMLERE ETKİSİ

3.1. Tat

Tat kelimesi asıl itibarıyla Arapçada olan (طَعِمَ يَطْعُمُ طُعْمًا)'den gelmekte olup genel olarak yenilebilen her şeyi kapsayacak bir şekilde kullanılmaktadır.²⁵⁰ Bir diğer ifadeyle bazı cisimlerin yenilmesi esnasında tatma organında bıraktığı acı, tatlı, ekşi vb. his ve duyumlardır. Bunun yanında tatmayı ifade eden başka kelimeler de kullanılmaktadır. Bu kelimelerden en yaygın olanı zevk kelimesidir. Zevk bir nesneyi tatma, bir kişinin başına iyi veya kötü bir durumun gelmesidir. Gerçek manasında kullanıldığı gibi mükafat veya cezayı tatmak manasında da kullanılmaktadır. Yaygın olan kullanım ise mecazı ifadeler için daha çok zevk kelimesi kullanılırken, somut şeyler için ise daha çok tatmak kelimesi kullanılmaktadır.²⁵¹ Ayrıca zevk kelimesi psikolojide genellikle tatma duyusu için kullanılmaktadır.²⁵²

Bilimsel olarak tat duyusu insan dil organının üst kısmında yerleşen tat tomurcuklarına yiyecek ve içecek gibi gıda maddeleri ile gelen ve tükürük içinde erimeye başlayan tat moleküllerinin, dilin ön kısmı ve dil arka kısmındaki farklı sinirsel iletimler sonucunda beyinde yer alan tat merkezine iletilmesi sayesinde algılanabilmektedir.²⁵³

3.2. İbadetlerde Tadın Hükümlere Etkisi

Tat, birtakım cisimlerin tatmanın sonucunda duyu organında bırakmış olduğu birtakım hisler olarak tanımlanır. Bazı durumlarda bu tat duyusunun alışılmışın dışında algılandığı, üzerine yaratılmış olduğu tabiatında çıkıldığı durumlar olabilir. İşte bu durumda o şeyle ilintili olan, insanından dünya ve ahiret hayatını kazanması için yapmakla mükellef olduğu ibadetlerin hükmünün ne olacağı, geçerli olup olmaması

²⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisân 'l- 'Arab*, "Tam", 12/363.

²⁵¹ İbn Manzûr, *Lisân 'l- 'Arab*, "zv̄k", 10/111.

²⁵² Mustafa Çağrıncı, "Zevk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/308.

²⁵³ Uzman Doktor, "Tat Alamama Nedenleri ve Tedavisi Nelerdir?" (Erişim 05 Temmuz 2024).

durumu ortaya çıkmaktadır. Biz de bu bölümde bu ibadetlerin hükmün ne olduğunu incelemeye gayret edeceğiz.

3.2.1. Sular

Daha önce izah edildiği üzere İslâm'da farz kılınan ibadetlerin bir kısmında geçerli olabilmeleri için ön şartlarından biri de temizliktir. Temizlik ise ancak tabiatı değişmemiş olan, mutlak su diye adlandırılmış olan su ile mümkündür. Suyun tabii halleri ise tadı, rengi ve kokusudur. Amaçlanan temizliğin sağlanması ve temizliğin aracı olduğu ilahi emrin ifası için, suyun tabii hallerinden biri olan tadından herhangi bir şekilde değiştirecek bir durumun meydana gelmemesi gerekir.²⁵⁴ Bu konu hakkında Efendimizden (s.a.v.) gelen bir rivayete göre şöyle buyurmuş: *“Su; tadı, kokusu ve rengi değişmedikçe temizdir.”*²⁵⁵

Mutlak su, tabii hallerinden biri olan tadında herhangi bir değişikliğin olması durumunda mutlak su olmaktan çıkar. Elzem olan temizliğin yapılması artık bu tür su ile imkânsız hale gelir. Kendisiyle temizlik yapmak caiz olmaz. Fıkıhta bu tür sular mukayyet su diye isimlendirilir.²⁵⁶

Mâlikî mezhebine göre ise suyun tabii özelliklerinden olan tadı, rengi ve kokusu değişmediği müddetçe içine düşen kan, sidik ve şaraptan dolayı su necis olmaz. Buna delil olarak da rivayet edilen şu hadisi getirmektedirler: Hz. Peygamber (s.a.v.) Budâ'a kuyusundan abdest alırdı. Oysaki bu kuyu hayvan ölülerinin ve kadınların hayız kıyafetlerinin atıldığı bir kuyuydu.²⁵⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.)'e durum hatırlatıldığında ise o şöyle buyurdu: *“Su temiz olarak yaratılmış olup onu hiçbir şey pis hale getirmez. Ancak suyun (tabii özellikleri olan) rengi, tadı ve kokusunu değişikliğe uğratan şeyler hariç.”*²⁵⁸

Hanefî mezhebine göre suyun içine içki, kan, dışkı ve idrarın karışması durumunda bunlar içine düştükleri suları bozarlar.²⁵⁹ Bu konudaki delilleri ise Hz.

²⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/133-134.

²⁵⁵ İbn Mâce, “Taharet”, 76.

²⁵⁶ Nevevî, *el-Mecmu'*, 1/133-134.

²⁵⁷ ‘Abdulbâkî ez-Zurkânî, *Şerhu’z-Zurkânî ‘alâ Muhtaşari Halîl*, 1/90-97.

²⁵⁸ Tirmizî, “Tahâret”, 49; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 34.

²⁵⁹ Serâşî, *el-Mebsûṭ*, 1/52.

Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilen şu hadisi şeriftir: “*Hiçbiriniz durgun olan suya işemesin ve cünüplükten temizlenmek için de böyle olan bir suda yıkanmasın.*”²⁶⁰ Bu hadisi şerifle ilgili iki ihtimal vardır. Ya içine necasetin düşmesi sonucunda su pis, kullanılamaz hale gelir. Bu durumda suyun asli, tabii özelliklerinden biri olan tadının değişmesiyle anlaşılır. Artık su, içine düşen maddeyle karışması ve artık ayırılabilmesi zor olan bir hal alır. Bu durumda suyla karışan madde suya ismini verir ve su bu maddeyle anılmaya başlar. Mesela bakla suyu, meyve suyu, zâferân suyu vb. diğer sular gibi. Bu durumlarda suyun tabii özelliklerinden biri olan tadında değişiklik meydana geldiği için, normal ibadetler kullanılan mutlak su yerine kullanılması caiz olmaz. Bu tür sular temiz olmakla beraber temizleyici değildir, kendisiyle herhangi bir maddi veya manevi necasetin giderilmesi caiz olmaz.²⁶¹

İkinci husus ise içine pisliğin düştüğü su kendisi pis hale gelmez, suyun tadında ve diğer tabii özelliklerinde bir değişiklik meydana gelmemekle beraber suyun kullanımı artık içine düşen pislikle mümkün olur. Bu durumda suyun kullanımı caiz olmaz çünkü pisliğin, necasetin kullanımı caiz değil haramdır.²⁶²

Ayrıca Mâlikîler delil olarak getirmiş oldukları hadise şöyle bir izahat getirmektedirler. Budâ kuyusunun suyunun durgun olmayıp akan bir su olduğu hatta birkaç bahçenin bu kuyudan gelen su ile sulandığı söylenmiştir. Akarsular ise akıcı olmasından dolayı içine düşen necasetlerden dolayı asli özelliklerini kaybetmediği için necis olmazlar. Ayrıca kuyuya leş atma konusu ise cahiliye dönemine ait bir uygulamaydı, İslamiyet geldikten sonra bunu kaldırmıştır.²⁶³

3.2.2. Oruç

Oruç, daha önce izah edildiği üzere Allah Teala'nın kullarına farz kıldığı temel ibadetlerin başında gelmektedir. Bu ibadetin hakkıyla eda edilebilmesi için uyulması gereken birtakım kuralları vardır. Bu kurallardan bazılarının ihmal edilmesi haram; yani yapılması durumunda oruç bozulurken, bazıları ise yapılması mekruhtur. Mekruh

²⁶⁰ Müslim, “Tahâret”, 95; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 68; Buhârî, “Vudû”, 68.

²⁶¹ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 1/52-53; el-Hin, vd., *el-Fıkhu'l-menhecî*, 1/1/33-34.

²⁶² Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 1/53.

²⁶³ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 1/53.

olan durumlardan biri de oruçlu olan kişinin, şeriatın geçerli saydığı herhangi bir mazeret olmaksızın yemeğin tadına bakmasıdır. Ancak oruçlu olan bir annenin, çocuğu için yaptığı yemeğin tadına bakması geçerli bir mazeret sayıldığından dolayı annenin yaptığı yemeğin tadına boğazına bir şey gitmemesi şartıyla bakması mekruh olmaz. Kocası geçimsiz olan kadının durumu da buna benzer ve geçerli bir mazeret sayılır. Çünkü oruç mideye bir şeyin girmesiyle bozulur. Böyle bir şey gerçekleşmediği için oruçlunun orucu bozulmamış olur. Herhangi bir katkı maddesi içermeyen şekersiz, tatsız olan bir sakızın çiğnenmesi her ne kadar orucu bozmasa da mekruh bir durum sayılmıştır.²⁶⁴

Bir diğer husus ise cilde sürülen yağ ve benzeri şeylerin vücuda sızması, göze sürülen sürmenin ibadetlerin hükümlerine tesiri özellikle de oruçlu ve ihramlı olan kişinin sürme kullanması konularında söz konusu olmasıdır. Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre, şayet göze çekilmiş olan sürmenin tadı boğazdan hissedilirse bu durumda oruç bozulur. Hanefî ve Şâfiîler'e göre ise sürmenin tadı her ne kadar boğazdan his edilirse de bu durumda oruç bozulmamıştır. Çünkü orucun bozulması için normal yollarla vücuda bir şeyin girmesi gerekir burada öyle bir şey söz konusu olmadığı için bozulmayacağına hükmetmişler.²⁶⁵

3.2.3. Diğer Fıkhi Meselelerde Tadın Hükümlere Etkisi

Zevk kelimesi tanımda da geçtiği üzere daha çok manevi şeylerde kullanılmaktadır. Bunların azap gibi şeyler olduğu gibi, iman ve mükafat için de kullanıldığı görülmektedir. Zira Allah Teala azap için şöyle kullanmaktadır: *“Bugün birbirinize ne fayda ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zalim olanlara, yalanlamakta olduğunuz azabı tadın! diyeceğiz.”*²⁶⁶

İman hususunda ise Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen birçok hadis vardır. Bu rivayetlerin birinde Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Üç şey vardır ki; bunlar kimde bulunursa o kişi imanının tadını alır: Allah ve Rasûlü'nü, her şeyden çok sevmek. Sevdiğini sadece Allah için sevmek. Allah kendisini

²⁶⁴ Serahşî, *el-Mebsûât*, 3/93; Nevevî, *el-Mecmu'*, 6/383; Keskin, *Şâfi Fıkhi*, 1/501.

²⁶⁵ Yalçın, “Sürme”, 38.170.

²⁶⁶ Sebe' 35/42.

küfür bataklığından kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak kadar korkunç ve tehlikeli görmek.”²⁶⁷

Bir diğer rivayetse Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Üç şey vardır ki, kim bunları yaparsa imanını tadını almış olur: Tek olan Allah’a kulluk edip O’dan başka ilah olmadığına inanmak, her sene malının zekatını gönül huzuruyla, isteyerek vermek ve zekât verirken de malın yaşlı, uyuz, hasta ve zayıfını değil, vasatından vermek. Zira Allah sizden mallarınızın en iyisini istemiyor, ancak kötüsünü vermenizi de emretmiyor.”²⁶⁸

Ayet ve hadisten de anlaşıldığı üzere buradaki tatmak daha çok manevi/hissi bir durumdur. Anlaşıldığı üzere tat manasına gelen zevk soyut şeyler için kullanılmıştır.

3.3. Muâmelâtta Tadın Hükümlere Etkisi

Muâmelât alanındaki hükümlere etki eden bir diğer unsur ise tatma eylemidir. Bununla yaptığı olumlu ve olumsuz etkiler neler olduğunu bu başlık altında incelenecektir.

3.3.1. Yemin

Bir yemeği yemeyeceğine veya bir içeceği içmeyeceğine dair yemin ettikten sonra biri, söz konusu içilecek ve yenilecek şeyin tadına baksa, tattığı şey boğazına gitmediği sürece yemini bozulmuş olmaz. Zira yemin eden kişi yememek ve içmemek fiilleri için yemin etmiştir. Tatmaya dair bir yemin etmemiştir. Tatmak ise yemek içmek gibi değildir onlardan farklı bir eylemdir. Yemek; parçalanabilen ve çiğnenebilen bir şeyi, olduğu gibi ya da çiğneme ve parçalama yoluyla mideye ulaştırmaktır. İçmek; içme esnasında parçalanmayan bir şeyi ağız yoluyla mideye ulaştırmaktır. Tatmak ise; herhangi bir şekilde boğazdan inmeden bir şeyin tadına bakmaktır.²⁶⁹

²⁶⁷ Buhârî, "İman", 14. Müslim, "İman", 67.

²⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Zekât", 5.

²⁶⁹ Serâşî, *el-Mebsûât*, 8/175-176.

Bir kişi yemeğin tatmayacağına dair yemin ederse, onu tatması durumunda yemini bozulur. O şey boğazdan inmise bile yemini bozulur. Çünkü mutlak olarak tatmamaya yemin etmiştir. Ancak “tatmamak” kelimesiyle yenilen bir şeyi yemeyeceğini, içilen bir şeyi de imeyeceğini kastederse, o şey boğazına ulaşmadıkça tadına bakmasıyla yemini bozulmaz. Çünkü niyet ettiği şey bizzat tatmak olmayıp muhtemel manaları olan yeme ve içmektir. rfen tatmak, yemek manasında da kullanılmıştır. Dolayısıyla tatmak sözüyle, neyi niyet ederse ona göre davranılır. şayet yemin etmeden önce tatmaya değil, yemeye delalet eden bir karine varsa yemedike yemini bozulmaz. Yani salt tatmakla yemin bozulmuş olmaz. Mesela “buyur bizimle yemek ye” denilen bir kişi “vallahı tatmayacağım” demesi, kişinin niyetinin mutlak manada tatma olmayıp yememek olduğu anlaşılır. Çünkü nceki konuşma buna delalettir. Ve bu delalet niyetten daha üstündür. Bir kişi “Vallahı yemeği ve içeceği tatmayacağım” diye yemin ederse bunlardan herhangi birini tatması durumunda yemini bozulmuş olur. Çünkü her iki durum için tatmamayı tekrarlayarak maksadının her iki durum olduğunu açığa çıkarmış oldu.²⁷⁰

Hanbeli mezhebine göre bir kişi bir şey yemeyeceğine dair yemin ederse, sonra çeker kamışını emerse yemini bozulmaz. Çünkü emmek, yemek ve içmek gibi değildir.²⁷¹

Süt içmemek üzere yemin eden bir kişi, su ile karışık süt ise; şayet içtiği şeyin rengi süt rengi olup sütün tadı varsa sudan daha fazla demek olup yemini bozulur.²⁷²

3.3.2. Muhayyerlik

İslâm hukukuna göre bir kişi, görmediği bir malı satın alabilir, fakat o kişinin bu durumda görme muhayyerliği hakkı sabittir. Görme muhayyerliğinde geçen görmekten kasıt, akdin mahalline konu olan mal hakkında bilgi sahibi olmaktır. Akit mahalli hakkında bilgi sahibi olmak ise mahallinin cinsine ve durumuna göre değişiklik göstermektedir. Görme muhayyerliğindeki “görme” binek hayvan için binmek, hayvan için dokunmakken, bal içinse tatmaktır. Bal satın alan bir kişinin o

²⁷⁰ Serahsi, *el-Mebsût*, 8/175-176.

²⁷¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/612.

²⁷² Serahsi, *el-Mebsût*, 8/183.

balı tatmadıkça, müşterinin o malı gördüğüne ve baktığına dair bir şey demek doğru olmaz. Çünkü balı satın almadaki maksat tadıdır.²⁷³

Şayet satın alınan mal tatmakla vasfı bilinebiliyorsa, onu tatmadan gördüğünü söylemek doğru olmaz. Görme muhayyerliği de tatmadığı sürece devam etmektedir. Tattıktan sonra görme muhayyerliği ortadan kalkar.

3.4. Ukûbâtta Tadın Hükümlere Etkisi

Allah Teala, kullarına bazı fiillerin yapmalarını emretti, bazı fiilleri de yasakladı. Allah, yasakladığı fiillerin yapılması durumunda veya yapılmasını emrettiği fiillerin yapılmaması durumunda bunlara bir müeyyide/ceza belirlemiştir. Bu cezaların uygulanıp uygulanmama hususunda bazı faktörler vardır. Bu faktörlerden birinin de yaptığımız araştırmaya göre tat olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde tadın cezalar ve bunlarla ilişkili olan fiillerde nasıl bir etki ettiğini araştırmaya çalıştık.

3.4.1. İçki İçme

Allah Teala, şarabı (خمر) içilmesini Kur’ân-ı Kerîm de mutlak surette haram kılmıştır.²⁷⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) de içene, taşıyana lanet etmiştir.²⁷⁵ İnsanın aklına, malına ve nesline zarar veren şarabı içenin cezalandırılması konusunda İslâm hukukçuları ittifak etmişlerdir. Ancak içilen içkinin türü ve miktarı, verilecek cezanın miktarı ve bu cezanın had mi? Ta‘zîr mi? Olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.²⁷⁶

Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed söz konusu cezayı belirlemek için içkileri iki kısma ayırmışlar. Bunlardan birincisi, naslarda geçen hamr (خمر)’dır. Hamır da az veya çok içen kişiye 80 celdelik had cezası uygulanır. İkincisi ise naslarda geçmeyen ama sarhoş eden diğer maddelerdir. Bunlardan birini içen kişi sarhoş olacak kadar içmesi durumunda had cezası gerekir. Ama sarhoş olmayacak kadar içerse,

²⁷³ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 2/10.

²⁷⁴ el- Bakara 2/219.

²⁷⁵ Tirmizî, “Buyû”, 58.

²⁷⁶ Çolak, *İslâm Ceza Hukuku*, 120.

sadece tadına bakarsa bu durumda ta‘zîr cezası gerekir. Çünkü bunların haramlığı kat’î değildir.²⁷⁷

Cumhur ulemaya göre içkinin cezası için böyle bir ayırıma gidilmez. İçki içen kişi ister sarhoş olacak kadar içsin, isterse de az (veya sadece tadına baksın) had cezası verilir.²⁷⁸

Bir kimsenin içine içki karışmış olan bir suyu içmesi durumunda, şayet içkinin tadı, kokusu ve rengi belli olmayacak şekilde içindeki su miktarı içki miktarından çoksa had cezası gerekmez. Çünkü çok olan az olanı içinde eritmiş olur ve o su artık pis bir su hükmüne geçer. Ancak içkinin miktarı suyun miktarından fazlaysa yani içkinin tadı, kokusu o suda bariz bir şekilde alınıyorsa ve rengi de içki rengindeyse bu durumda o suyu içen kişiye had cezası uygulanır. Bazen de bu tür karışımların içindeki içki tadı geldiğine rağmen kokusu gelmezse de onu içen kişiye had cezası uygulanır. Çünkü içkinin içilmesine olan rağbet tadı içindir kokusu için değil. Çoğu zaman içen kişi kendisinden kokuyu gidermek için farklı şeyler yapar.²⁷⁹

²⁷⁷ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 4/99; Çolak, *İslâm Ceza Hukuku*, 120-121.

²⁷⁸ Muhyî ed-dîn Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî Nevevî, *el-Minhâc li-Şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, 1800, 11/214.

²⁷⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 24/19.

4. FIKHİ MESELELERDE SESİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

4.1. Ses

Arapçada sesi ifade etmek için birden çok kavram kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın ve kapsayıcı olan ise “savt” dediğimiz sestir. İbn Manzûr, ilk olarak bu kelimenin tanımını “cels” manasına gelen kısık ses olarak verir, daha sonra ise Savt, “*insan ve diğer varlıkların sesidir*” diye tanımlamış.²⁸⁰

Bilimsel olarak ses, dalganın hareket ettiği ortamın parçacıklarının ileri ve geri titreşiminden kaynaklanan mekanik bir dalgadır. Ses dalgalarının sıkışması ve seyrekleşmesi dalga yayılma yönüne paralel hareket eder sesi uzunlamasına bir dalga haline getirir.²⁸¹ Bir diğer ifadeyle ses, akciğerlerden gelen havanın ses telleri gibi ses organlarında oluşan ve kulak ya da birtakım aletlerle algılanan titreşimlerdir.²⁸²

4.2. İbadetlerde Sesin Hükümlere Etkisi

İbadetlerle ilgili hükümlere etki eden faktörlerden biri de kuşkusuz sestir. Kimi durumlarda ses, ibadetin zamanını bildirirken kimi durumlarda da sesin varlığı ibadetin geçerliliği için şart koşulmuştur.

4.2.1. Ezan

Ezan, “*sözlükte bildirmek, haber vermek ve ilan etmek*” manasına gelir. Terim anlamı ise: “*Nasla belirlenen bir takım özel kelimeleri, yüksek sesle telaffuz ederek farz namazların vaktinin geldiğini müminlere duyurmayı ifade eder.*”²⁸³

Ezan, İslam’ın farz kılması olduğu en temel ibadetlerden biri olan namaza bir çağrıdır. Bunun hakkında Allah Teala şöyle buyurmaktadır: “*Ey iman edenler! Cuma*

²⁸⁰ İbn Manzûr, “Savt”, 2/56-57.

²⁸¹ Bilim, “Sesin Bilimsel Tanımı Nedir?” (Erişim 05 Temmuz 2024).

²⁸² Ne Nedir Vikipedi (NNV), “Ses Nedir? Sesin Oluşumu ve Kullanım Teknikleri Nelerdir?” (Erişim 05 Temmuz 2024).

²⁸³ Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 1/42; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 132.

günü namaz için çağırı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın"²⁸⁴

Müslümanlar bu çağrının keyfiyetinin nasıl olacağı hakkında ihtilafa düştüler. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicretten sonra müminler namaz vakitlerini bildirmekte zorluk yaşadılar. Bir çözüm bulmak için toplandılar. Kimisi namaz vaktinin girdiğini bildirmek için ve Müslümanların cemaatten geri kalmamaları için bir sancak veya işaret dikmelerini tavsiye ettiler. Bu öneri uygun görülmediği için iptal edildi. Kimisi ise çan veya def çalınmasını önerdiler, ancak Hristiyanların adeti olduğundan dolayı iptal edildi. Bazıları da ateş yakılmasını tavsiye ettiler bu görüş de Mecusilere ait olduğu için iptal edildi.²⁸⁵

Hiz. Ömer (r.a.): *"Namaza çağrı yapması için neden bir adam görevlendirmiyorsun?"* diye sorunca Hiz. Peygamber (s.a.v.): *"Ey Bilal, kalk ve namaz için çağrıda bulun"*²⁸⁶ diye buyurdu. Ancak Hiz. Bilal'in yapmış olduğu bu çağrı bilinen ezan değildir. Çünkü ezanın okunması daha sonra vuku bulmaktadır. Sahabeden Abdullah b. Zeyd el-Ensari (r.a.) gece uyuduktan sonra rüyasında ellerinde bir çan olan bir melek görür: *"Ey Allah'ın kulu ellindeki çanı bana satar mısın?"* Bunun üzerine melek kendisine *"Çanla ne yapacaksın"* diye sorunca, Abdullah: *"Onunla (Müslümanları) namaza çağıracağız"* dedi. Melek kendisine: *"Sana bundan daha hayırlısını göstermemi ister misin?"* diye sorunca Abdullah: *"Elbette isterim"* dedi. Melekte ona ezan ve kameti öğretir. Sabah olunca Abdullah, Peygamber Efendimize gelerek görmüş olduğu rüyasını anlatır. Peygamber Efendimiz rüyasını dinledikten sonra; *İnşallah bu sadık, gerçek bir rüyadır"* dedi. Efendimiz Abdullah'a: *"Bilal'e git ve meleğin sana öğretmiş olduğu ezan ve kameti ona öğret. O sözlerle ezan okusun onun sesi seninkinden daha gürdür"* diye buyurdu. Hiz. Ömer ezanı duyduğunda hızlıca evden çıkarak Efendimize gelir, *"Ey Allah'ın Resulü, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki Abdullah'ın rüyasında gördüklerinin aynısı bende gördüm"* dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Allah'a

²⁸⁴ Cuma 62/9.

²⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsûṭ*, 1/127; el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/114-115.

²⁸⁶ Buhârî, "Ezan", 1.

hamdetti. Daha sonra Müslümanlara namaz vakitlerinde ezan okumalarını ve kamet getirmelerini buyurdu.²⁸⁷

Ezan okumanın hükmü ise hem vaktinden kılınacak olan namaz için hem de kazaya kalmış olan namaz için sünnettir. Cemaatle namaz kılındığında ezan okumak farzı kifayedir. Ancak tek başına kılınacaksa o zaman farzı ayın olur. Ayrıca tek başına namaz kılan bir kişi ister içinde bulunduğu vaktin namazını kılsın isterse de kaza namazı kılsın şayet daha önce okunan ezanın sesini duysa dahi ezan okuması ve kamet getirmesi müstehaptır.²⁸⁸

Rivayet edildiği üzere sahabeden Ebu Said el-Hudri, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'sa'ya şöyle söylemiştir:

*“Senin köy hayatını sevdiğini görüyorum, koyunlarının yanında veya kırdaki bulunduğun zaman, namaz vakti geldiğinde ezan okursan sesini yükselt. Çünkü müezzinin sesini işiten ins, cin ve her şey kıyamet günün de onun için şahitlikte bulunacak”.*²⁸⁹

Ezan okuyan müezzinin sesi gür ve güzel olmalıdır. Okuduğunda da yüksek sesle okumalıdır ki cemaat duyabilsin. Tek başına namaz kılan birinin ise ezanı ve kameti kendisinin duyacağı bir şekilde sesli okuması gerekir.²⁹⁰

Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: *“Müezzinin sesinin ulaştığı yerler miktarınca günahlar bağışlanır, sesini duyan yaş, kuru her ne varsa kıyamet gününde müezzinin lehine şahitlik edecekler.”*²⁹¹

Ezan okuyanın şartlarından biri de erkek olması olduğundan dolayı, cumhur ulemaya göre kadınların ezan okuması haram ve geçersizdir. Çünkü seslerinin yükselmesi durumunda fitne çıkmasından korkulur. Kadınlar münferit veya cemaatle namaz kıldıklarında ise Şâfiî mezhebine göre, yüksek sesle olmamak şartıyla kamet

²⁸⁷ Buhârî, “Ezan”, 1.; Müslim, “Salât”, 1.

²⁸⁸ el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/114-115.

²⁸⁹ Buhârî, “Ezan”, 5.

²⁹⁰ Keskin, *Şâfiî Fıkhı*, 1/212.

²⁹¹ Beyhakî, “Salât”, 85.

getirmelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü ezanda olduğu gibi kamette de ses yükseltilmez.²⁹²

Mâlikî mezhebine göre de kadınların kamet getirmesi güzel olur. Hanefî mezhebine göre ise kamet getirmeleri sünnet değildir. Çünkü kadınların kendi aralarında cemaatle namaz kılmaları müstehab değildir.²⁹³

Bu konu hakkında Hz. Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir; “Kadınlara ezan ve kamet yoktur...”²⁹⁴

Yukarıda anlatıldığı gibi farz kılınan ibadetlerin başında gelen, hatta en önemlisi olan namazın vaktinin geldiğini bildirmek için farklı görüşler serdedilmişse de rüya ile Allah Teala melek vasıtasıyla Müslümanlara namaz vaktinin geldiğini bildirmek için ezanı öğretmiştir. Ezan ise ancak sesle mümkündür. Görüldüğü üzere ses ibadetlerin en önemlisi olan namaza çağırmak ve namazın vaktini bildirmek için bir araç olmuştur.

4.2.2. Namaz

Allah’ın, Müslümanlara günde beş vakit olarak farz kılması olduğu namazın geçerli olabilmesi için belli rükünler vardır. Bunlardan biri de kıraattir.²⁹⁵ Peygamber (s.a.v.) Efendimizden gelen rivayete göre; “*Fatihâtü’l-Kitab okunmadan namaz olmaz*”²⁹⁶ buyurmuştur. Hadisten de anlaşıldığı üzere Fatiha süresini okumadan namaz olmaz.

Namaz, tek başına kılındığında kıratın ölçüsü, namaz kılan kişinin kendi sesini duyabilecek kadar sesli okumasıdır. Yalnız namaz, cemaatle kılınıyorsa o zaman Şâfiî mezhebine göre, kıraati sesli olan veya olmayan tüm namazlarda imamdan sonra cemaatte olan kişilerin de Fâtiha’yı okumaları farzdır.²⁹⁷ Ayrıca kılınan namaz cehriyse Fâtiha’nın ve zammı surenin başında bulunan besmeleyi sesli bir şekilde

²⁹² el-Hin vd, *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/1/116.

²⁹³ Ebu’l-Velîd Muhammed b. Aḥmed b. Muhammed b. Aḥmed b. Ruṣd el-Ḳurtubî İbn Ruṣd, *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-mukteṣid* (Kahire: Daru’l el-Hadis, 2004), 1/11.

²⁹⁴ Beyhakî, “Salât”, 59.

²⁹⁵ el-Hin, vd., *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/1/132; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/45.

²⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Salât”, 136.

²⁹⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslamî*, 2/809-810.

okumak da sünnettir.²⁹⁸ Hanefî mezhebine göre imama tabii olmuş olan bir kişinin Fâtiha'yı okuyamaz okuması tahrimen mekruhtur.²⁹⁹ Delilleri ise şu hadisi şeriftir: “İmam, uyulmak için vardır. Öyleyse o tekbir alınca, siz de tekbir alın. Okuyunca siz susun”.³⁰⁰

Şâfiî mezhebine göre namaz kılan kişi imamsa veya tek başına kılıyorsa akşam, yatsı, sabah, bayram ve cuma namazlarını, teravih, ramazan ayında kılınan vitir namazı, gece kılındığında tavaf ve yağmur duasının namazlarında kıraat sesli olarak yapılmalıdır. İmama tabi olan kişinin kıraatini sessizce yapması sünnettir. Kadının kıraati ise şayet namahrem olan birinin duyma ihtimali olursa, sessiz olmalıdır. Çünkü sesli okumaları durumunda sesleri kendilerine namahrem olanlar tarafından duyulabilir. Yabancı birinin duyma ihtimali yoksa, ereksi ve kadınların kıraati sesli yapmaları sünnettir. Sessiz okumanın sınırı, namaz kılan bir kişinin kıraat esnasında kendi sesini duyabilecek kadar sesli okumasıdır.³⁰¹

Namaz kıldırın imam, kıraatinin cehri olduğu namazlarda Fâtiha ve zammı sureyi sesli okumalı. Fâtiha'dan sonra seslice âmin demek sünnettir. İftitah tekbirini alırken geçiş tekbirlerini ve zikirlerini getirirken ve selam verirken cemaatin duyabilecek bir şekilde sesli okuması gerekir. Ayrıca cemaatin çok olduğu durumlarda, şayet cemaate imamın sesi gidemeyecekse, bir kişi mübelliğlik yaparak imamın sesini cemaate duyurmak için tekbir ve selamı sesli yapar.³⁰²

Hanefî mezhebine göre, cehri namazlarda, ramazan ayında kılınan vitir namazında, teravihte ve bayram namazlarında imamın kıraati sesli yapması vaciptir. Ayrıca imamın ay tutulmasında, güneş tutulmasında ve gündüz kılınacak olan namazlarda ve tek başına namaz kılanın kıraati sessiz yapması vaciptir. Ancak tek başına namaz kılan kişinin kıraati sesli yapması ise sünnettir. Gece kılınan nafile namazlarda ise kıraat isterse sesli, isterse sessiz yapılır.³⁰³

²⁹⁸ Nevevî, *el-Mecmu'*, 3/ 289.

²⁹⁹ Mevşilî, *el-İhtiyar*, 1/56-60.

³⁰⁰ Buhârî, “Salât”, 18; Ebû Dâvûd, “Salât”, 136.

³⁰¹ Keskin, *Şâfiî Fıkhi*, 1/259.

³⁰² Keskin, *Şâfiî Fıkhi*, 1/ 261-264.

³⁰³ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/533-546.

Bir kimse namazda ister unutarak ister bilerek kakhaha ile gülerse, Hanefî mezhebine göre hem namazı hem de abdesti bozulur. Bu sesli gülmeden dolayı abdesti tazeleyip yeniden namaz kılmak gerekir. Şayet namaz cemaatle kılınıyorsa, namazda imam cemaatten önce kakhaha ile gülmüşse sadece imamın abdesti bozulmuş olur. Şayet cemaat imamdan önce kakhaha ile gülmüşse, hepsinin abdestini yenilemesi gerekir.³⁰⁴

Hanefî mezhebinin namazdayken sesli gülmenin abdesti bozacağına delilleri şu hadis-i şeriftir: *“Biz Resulullah’ın peşinde namaz kılarken görme özürülü birisi bir çukura düştü. Biz de adamın haline güldük. Bunun üzerine Resulullah yeniden abdest alıp namazı baştan itibaren iade etmemizi emretti.”*³⁰⁵

Hanefî mezhebinin dışındaki diğer mezhepler ise namazdayken kakhaha ile gülmenin namazı bozacağını ama abdesti bozmayacağını söylemişler. Çünkü bu mezhep alimlerine göre, namazın dışındaki herhangi bir kakhahanın abdesti bozmadığı gibi namazda da yapılan kakhahanın abdesti bozmayacağı kanaatindeler.³⁰⁶

Namazda bilerek konuşmak ittifakla namazı bozar.³⁰⁷ Rivayet edildiğine göre Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Şüphesiz şu namazda beşer kelamı konuşmak uygun olmaz. Namaz ancak Allah’a hamd etmek, tesbih etmek ve Kur’ân okumaktır.”*³⁰⁸

Zeyd b. Erkam (r.a.) da bu hususla ilgili şöyle rivayette bulunmaktadır: *“Önceleri namazdayken konuşurduk. Adam yanı başında duran arkadaşıyla konuşuyordu. Daha sonra ‘Allah’a gönülden boyun eğerek namaza durun.’³⁰⁹ Ayeti nazil oldu. Bunun üzerine namazda susmakla emir olunduk, konuşmaktan men olunduk”* dedi.³¹⁰

Namazı bozan konuşmanın ölçüsü ise bazı hece harflerinden oluşmasıdır. Bu durumda en az iki harfin söylenmesidir ki bu durumda namaz bozulur. Hanefî

³⁰⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/172; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/116-117.

³⁰⁵ Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekuṭnî, *Sunenu'd-Dârekuṭnî* (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1424/2004), 1/295.

³⁰⁶ İbni Kudame, *el-Muğni*, 1/211; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a*, 1/265-266.

³⁰⁷ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a*, 1/265.

³⁰⁸ Müslim, “Mesâcid”, 8.

³⁰⁹ el-Bakara 2/238.

³¹⁰ Müslim, “Mesâcid”, 8.

mezhebine göre ister unutarak isterse bilerek namazda konuşan kişinin namazı bozulur. Ama Şâfiî mezhebine göre ise bilerek konuşanın namazı bozulur, bilmeyerek konuşanın ise altı harfî geçmeyecek şekilde konuşanın namazı bozulmaz.³¹¹

Allah Teala müşriklerin namazıyla ilgili ise şöyle buyurmaktadır: “*Onların Beytullah yanındaki duaları da ıslık çalmak ve el çırpıktan başka bir şey değildir.*”³¹²

Müşrikler ıslık çalarak el çırparak güya ibadetlerini yapmaktaydılar. Ancak Allah Teala bu ayetle onların bu hareketlerini yasaklamış, yukarda zikri geçen namazı farz kılıp nasıl kılınacağını da Hz. Peygamber’e (s.a.v.) öğretmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onu ümmetine öğretmiştir.

4.2.3. Cenaze

Ölmek üzere olana kişinin yanında yapılması mendub olan birtakım şeyler vardır. Bunlardan birisi de ölmek üzere olan kişinin yanında Yâsîn Suresinin okunmasıdır. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır; “*Ölülerinize Yâsîn okuyunuz.*”³¹³ Ancak okuyacak olan kişi yatmakta olan kişinin rahatsız olmaması için sessiz okumalıdır. Ölüm vaki olunca cenaze merasimine katılmaları için insanlara ölümün gerçekleştiğini ilan etmek gerekir. Fakat ilân yapılırken ölen kişiyi övmeye aşırıya gidilmemesi gerekir. İlân etmek her ne kadar mübahsa da Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre ilân esnasında sesi yükseltmek mekruhtur.³¹⁴

Müşrikler Câhiliye döneminde içlerinden ileri gelen liderlerinden veya büyüklerinden biri öldüğü vakit, kabilelere yaka paça ağlayarak haber gönderip falan kişi öldü bizler mahvolduk diye naralar atarlardı. Bu onların âdetiydi ama Hz. Peygamber bu tür ölüm ilânlarını yasaklamıştır.³¹⁵ Fakat ölen kardeşlerinin defin işlemlerini yapmak için, ölünün yakınlarını teselli etme ve destek olmaları için yakın akrabalara, dost, eş ve arkadaşlarına haber verilmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Zira birçok farklı yer ve zamanlarda Efendimiz (s.a.v.) bazı kişilerin ölümlemlerini

³¹¹ eş-Şirbînî, *Muğnî’l-muhtâc*, 1/299.

³¹² el-Enfâl 8/35.

³¹³ Ebû Dâvûd, “Cena’iz”, 20.

³¹⁴ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/714.

³¹⁵ Tirmizî, “Cenâ’iz”, 12.

sahabeye haber vermiştir. Nitekim bunlardan biri de Habeş Kralı Ashame'nin ölümü ve Mûte muharebesinde şehit olan Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha'nın şehâdetlerini ashabına duyurmasıdır.³¹⁶

Bir diğer husus ise yıkanacak olan kişinin düşük olmaması gerekir. Ancak düşük olan bebekte canlılık alameti olan sesin duyulması durumunda tam yıkanması farz olur.³¹⁷ Görüldüğü üzere doğan bebeğin canlılık alameti sestir. Şayet doğan bebekte ağlama sesi gelmezse yıkanmaz, gelirse hüküm değişir.

Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: *“Doğum esnasında ses veren çocuğun namazı kılınır ve kendisine mirasçı olunur.”*³¹⁸

Efendimiz (s.a.v.) cenaze hakkında uyulması gereken bazı kuralları belirlemiştir. Bu kurallardan biri de cenazeyi teşyî eden Müslümanların, İslam dininin esaslarına aykırı davranmamaları, Câhiliye adetlerine sapmadan sessizce cenazeyi takip etmeleri hususudur. Cenazeyi sessizce takip etmek sünnettir. Şayet Kur'ân-ı Kerîm okunacaksa sessiz okunmalı, ses yükseltilmemelidir. Ancak Allah'ı zikretmek isteyen kişiler sessizce zikir yapabilir.³¹⁹

Efendimiz (s.a.v.) bir hadisi şerifte şöyle buyurmaktadır; *“Cenâzeyi ses ve ateşle izlemeyin...”*³²⁰

Peygamber (s.a.v.) Efendimizin ümmetini uyardığı bir diğer husus ise ölünün arkasında ağlamaktır. Efendimiz bir hadisinde şöyle buyurmaktadır; *“Muhakkak ki ölü, ehlinin bağırıp çağırmasıyla azap duyar.”*³²¹ Daha sonra bu hadisi Hz. Aişe (r.anh) duyunca şöyle buyurmuş ve bunun, *“Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez.”*³²² Ayetin hükmüne aykırı olacağını belirterek, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin bir Yahudi mezarlığının yanından geçerken, oradakilerin ölen kişi için ağladığını görünce ağladıkları kişinin kabrinde azap görmekte olduğunu ifade etmiştir.³²³

³¹⁶ Şener, “Cenaze”.

³¹⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 3/60.

³¹⁸ İbn Mâce, “Ferâiz”, 17.

³¹⁹ eş-Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 5/321; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/757.

³²⁰ Ebû Dâvûd, “Cenâ'iz”, 42.

³²¹ Buhârî, “Cenâ'iz”, 42, 43.

³²² En'am 6/ 164.

³²³ Buhârî, “Cenâ'iz”, 32.

Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre ölmüş olan kişinin arkasında yüksek bir sesle ve bağıra çağıra ağlamak haramdır. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise ölüye ağıt yaktıktan sonra yüksek sesle ağlamak mübah, fakat isyan içerikli sözler sarf etmek haramdır.³²⁴

Anlaşıldığı üzere İslam dinine göre cenazenin arkasında yüksek sesle ağlayıp sızlamak, aşırı hareketlerde bulunmak, feryat etmek, üstünü başını yırtmak, arkasında ağlanmasını vasiyet etmek kesinlikle caiz değildir.³²⁵

4.2.4. Kadının Sesi

Ulema kadın sesinin avret olup olmama hususunda ihtilaf etmişlerdir. Alimlerden bazılarına göre kadının sesi avret değildir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimizin eşlerinden birçok hadis nakledilmiştir. Bazı alimlere göre ise avrettir. Gerekçe olarak şu ayetle delil getirmektedirler; *“Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurarak yürümesinler...”*³²⁶ Bu ayetten anlaşıldığı üzere Allah, kadının dikkatleri üzerine çekecek şekilde yürümesini yasaklamıştır. Bu alimler de kadının sesinin haram olmasını, kadının ayak seslerinin haram olmasına bağlamaktadırlar. Kadının ayağını yere vurmak suretiyle ses çıkartması nasıl yasak ve bir nevi avret sayılmışsa, kadının sesinin mahrem olma konusunda ayak sesinden daha evla olduğu ifade edilmiştir.³²⁷

Allah Teala bu hususta Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber hanımlarına hitaben şöyle buyurmaktadır:

*“Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah’tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir edayla konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin.”*³²⁸ Ayrıca

³²⁴ Ebu’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ruşd el-Kurtûbî İbn Ruşd el-Cedd, *el-Beyân ve’t-Taḥsîl ve’s-Şerḥ ve’t-Tevcîh ve’t-T’alîl li’Mesâilî’l-Musteḥrace*, thk. Dr. Muhammed Haccî ve Âḥarûn (Beyrut; Lübnan: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1408/1988), 2/259-261; Zeynuddîn b. İbrahim b. Muhammed el-Mısrî İbn Nuceym, *el-Baḥru’r-râîḳ şerḥu Kenzi’d-daḳâik* (b.y.: Dâru’l-Kitâbi’l-İslâmî, ts.), 2/207.; Cezîrî, *el-Fıḳḥ ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/714.

³²⁵ Buhârî, “Cenâ’iz”, 23, 33.

³²⁶ en-Nur 24/31.

³²⁷ Cezîrî, *el-Fıḳḥ ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 5/53.

³²⁸ el-Ahzâb 33/32.

buradaki emir her ne kadar Peygamber Efendimizin hanımlarına yönelikse de tüm Müslüman kadınlara şamildir.

İbni Âbidîn ise meseleye şu şekilde bir açıklık getirmektedir:

“Tercih edilen görüşe göre kadının sesi avret değildir. Yalnız zekâsı küt olanlar zannetmesinler ki, ‘biz kadının sesi avrettir’ demekle konuşmasını kast etmiyoruz. İhtiyaç hâlinde ve benzeri durumlarda kadının yabancı erkeklerle konuşmasına cevaz veriyoruz. Yalnız kadınların yüksek sesle konuşmalarını, seslerini uzatmalarını, yumuşatmalarını ve nağmeli bir şekilde okumalarını caiz görmüyoruz. Çünkü bunlarda erkekleri kendilerine meylettirmek ve şehvetlerini tahrik etmek vardır. Kadının ezan okuması da bundan dolayı caiz olmamıştır.”³²⁹

Bir diğer husus ise kadının yabancıların duyacağı bir şekilde, yüksek sesle şarkı söylemesi ve bu şarkının dinlenmesidir. Dört mezhebe göre söylenilen şarkı kısık sesle, yabancıların duymayacağı şekilde ve isyan içerikli değilse mubahtır. Ama yabancılar duyacak yükseklikte ve şehveti uyandıracak şekilde nağmeliyse söylenmesi gibi dinlenmesi de haram olur.³³⁰

4.2.5. Mescit/ Cami Adabı

Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Kur’ân-ı Kerîm’in okunmasına ve öğrenmesine teşvik etmiştir.³³¹ Kur’ân-ı Kerîm okunduğu esnada da dinlenmesi gerektiğini bize Allah Teala şöyle bildirmektedir: *“Kur’an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.”³³²* Bu ayet Kur’ân Yolu tefsirinde şöyle izah edilmektedir:

“Bu ayette Kur’ân-ı Kerîm okunurken Müslümanların konuşmayı bırakıp onu dinlemeleri istenmekle birlikte bunun farz olup olmadığı, farz olması durumunda da bu hüküm mutlak olup olmadığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Hasan-ı Basrî’ye dayandırılan bir görüşe göre Kur’ân okunduğunda onu dinlemek her zaman farzdır. Mâlikîler ise ayetin farziyet değil tavsiye anlamı taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Ancak alimlerin çoğuna göre bu ayet sadece Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Kur’ân okuduğunda onu dinlemek farzdır. Bunun yanında diğer zamanlarda değil sadece namaz ve hutbe esnasında imamın ve hatibin okuduklarını dinlemek de farz kılınmıştır. Hanefî ve Hanbelî alimleri, cemaatle namaz esnasında açıktan veya gizli olarak Kur’ân okurken cemaatin okumamaları gerektiği yönündeki hükmü bu ayete dayandırmışlardır.”³³³

Bir diğer husus ise cami ve mescitlerde dikkat edilmesi gereken davranışlardır. Camilerin inşa edilmelerinin temel amacı Allah’a ibadet etmek olması hasebiyle bu amacı sabote edecek, engelleyecek her türlü söz ve eylemin yapılması yasaktır. Bu konuda Efendimizden (s.a.v.) birçok hadis rivayet edilmektedir. Ebû Hüreyre’nin (r.a)

³²⁹ İbn ‘Âbidîn, *Reddu’l-muhtâr*, 1/272.

³³⁰ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 5/53-57; Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslamî*, 8/6037.

³³¹ Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’an”, 21. “Tevhid”, 52.

³³² el-A’râf 7/204.

³³³ Hayreddin Karaman, vd., *Kur’an yolu: Türkçe meâl ve tefsir*. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), 2/655.

rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “*Kim, mescitte kaybettiği bir eşyasını soruşturan birini duyarsa ‘Allah sana onu buldurmasın’ desin. Zira mescitler yitik araştırmak sormak için yapılmamıştır.*”³³⁴

Kaybettiği eşyasını yüksek sesle mescidin içinde soruşturan kimsenin yaptığını, Efendimiz kabul etmeyip ağır bir tabirle kendisini uyarmıştır. Çünkü mescitler sadece ibadet için inşa edilmiştir, bu amacın dışına çıkılan her türlü söz ve eylemlerin tamamı uygun görülmemiştir.

Sahabeden es-Sâib İbni Yezîd (r.a) şahit olmuş olduğu bir hadiseyi şöyle anlatmaktadır: “*Mescitteydim, biri bana taş attı. Baktım Hz. Ömer (r.a), yanına varınca bana:*

- *Git şu iki kişiyi bana getir! dedi. Gidip adamları getirdim. Onlara:*
- *Nerelisiniz? diye sordu.*
- *Tâifliyiz, dediler. Bunun üzerine:*
- *Eğer Medineli olsaydınız, Rasûlullah’ın (s.a.v.) mescidinde sesinizi yükselttiğiniz için canınızı yakmıştım” dedi.*³³⁵

Bu hadiste iki nokta dikkat çekicidir; Hz. Ömer (r.a) Sâid b. Zeyd’i seslenerek değil de taş atarak yanına çağırmıştır. Hz. Ömer (r.a.) öncelikle kendisi mescidin adabına uymuş ve mescidin sükûnetini sağlamış, sonra sükûneti bozanları uyarmıştır. Diğer husus ise Hz. Ömer, “*Şayet Medineli olsaydınız, yüksek sesle konuşmanızdan dolayı canınızı yakardım*” diyerek mescitlerde yüksek sesle konuşmak ve tartışmanın uygun olmadığını bildirmiştir.

Efendimiz (s.a.v.) İtikâftayken sahabenin yüksek sesle Kur’ân okuduğunu duymuş ve onlara şöyle buyurmuştur: “*Hepiniz Rabbinize sesleniyorsunuz, birbirinizi rahatsız etmeyin, sesinizi yükseltmeyin.*”³³⁶ Başka bir rivayette ise: “*Okurken birbirinize karşı sesinizi yükseltmeyin.*”³³⁷

Caminin içinde, oradan bulunanları rahatsız etmeyecek şekilde konuşmanın bir sakıncası yoktur. Bununla birlikte sırf sohbet etmek maksadıyla camiye gitmek,

³³⁴ Müslim, “Mesâcid”, 79.

³³⁵ Buhârî, “Salât”, 83.

³³⁶ Ebû Dâvûd, “Tatavvu”, 25.

³³⁷ İbn Mâce, “Mesâcid”, 5.

yüksek sesle konuşmak, hatta başkalarını rahatsız edecek derecede yüksek sesle zikir çekmek, ilim öğrenmek ve öğretmek Mâlikî, Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre uygun olmayan davranışlardır.³³⁸

4.2.6. Diğer Fıkhi Meselelerde Sesin Hükümlere Etkisi

Hamamda Kur'ân okumanın hükmü hususunda fıkıhçılar ihtilaf etmişlerdir. Hanbelî mezhebine göre bu caiz değilken Hanefiler hamamda yüksek sesle okumayı uygun görmemişlerdir. Diğer mezheplere göre ise okunmasında bir sakınca yoktur.³³⁹

Abdesti bozan durumlardan biri ön ve arkadan bir şeyin çıkmasıdır ki bunlardan biri de koku, yani yellenmektir. Buna delalet eden durumlardan biri de kokunun çıkması esnasında yani yellenince çıkınca çıkartılan sestir.³⁴⁰

Bu hususta Efendimiz (s.a.v.) Şöyle buyurmaktadır: *“Abdesti bozulduğu zaman, abdest almadıkça Allah hiçbirinizin namazını kabul etmez.”* Bunun üzerine Hadramevt halkından biri, Ebû Hüreyre'ye *“Küçük hades nedir?”* diye sorduğunda, Ebû Hüreyre: *“Sesli veya sessiz yellenmektir”* diye cevap vermiştir.³⁴¹

Bir diğer rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Sesini ve kokusunu duymadığınız şeylerden dolayı abdest almayınız.”*³⁴² Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere namaz gibi temel bir ibadetin edası ancak abdestle mümkündür. Abdestsiz bir namaz, sahih ve geçerli değildir. Abdest durumunu bozan birtakım durumların varlığı bilinen bir husus olmakla beraber, buna delalet eden birtakım etkenler de vardır. İşte bu etkenlerden biri de hadislerde de ifade edilen sestir.

İhramın sünnetlerinden biri de kişinin ihramda olduğu sürece telbiye getirmesidir. Telbiyeleri yüksek sesle getirmek sünnettir. Kadınların ise telbiyelerini sessizce yapmaları sünnettir. Erkeklerin sesinin miktarı arkadaşının duyması kadar

³³⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 1/549.

³³⁹ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Hamam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/434.

³⁴⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 8/6037; Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/78.

³⁴¹ Buhârî, “Vudû”, 2.

³⁴² Müslim, “Hayz”, 99.; Buhârî, “Vudû”, 4.

olmalı. Kadınların seslerini telbiye için olsa bile yükseltmeleri mekruhtur. Erselikler de bu hususta kadınların tabii olduğu hükümlere tabiidirler.³⁴³

Tavaf yapılmaya Hacerü'l-Esvetten başlanması, Hanefilere göre sünnet, diğer mezheplere göre ise şarttır. Hacerü'l-Esved selamlanırken imkân varsa ona dokunulur ve sessizce öpülür. Mâlikî mezhebine göre öpülme esnasında sesin çıkması râcîh görüşe göre caizdir. Ancak meydana gelecek izdihamdan dolayı uzaktan yapılması evlâdır. Daha sonra sesli bir şekilde tekbir, tahlil ve salavat getirilir.³⁴⁴

Bir diğer husus ise dua edildiğinde sesimizin nasıl olması gerektiğidir. Yüce Allah bize nasıl dua etmemiz gerektiğini şöyle bildirmektedir: “*Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin.*”³⁴⁵ Ayetten de anlaşıldığı üzere sessizce dua etmek, yüksek sesle dua etmekten daha uygun ve ihlâsa da daha yakındır.³⁴⁶

Kur'an-ı Kerîm'de bazı ayetlerde geçen “*sayha*” olarak isimlendirilen bir çeşit ses vardır. Bunun daha çok azap için gelen biri ses olduğu anlaşılmaktadır. Zira ayette geçen ifadeler buna delalet etmektedir. Allah Teala farklı sürelerde geçmek üzere şöyle buyurmaktadır;

“*Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar*”.³⁴⁷ *Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.*”³⁴⁸

Bu husus hakkında bir diğer ayette Allah Teala şöyle buyurmaktadır: “*Biz onlardan önce nice nesiller helak ettik. Sen, onlardan herhangi birisinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?*”³⁴⁹

Bir diğer husus ise Efendimizin (s.a.v.) yanında seslerin yükselmesidir. Allah Teala Efendimizin yanında Müslümanların seslerini yükseltmemelerini emretmiştir. Çünkü sesin yükseltilmesi kerih görülen bir durumdur ve saygısızlık olarak

³⁴³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 3/305; Keskin, *Şâfiî Fıkhu*, 1/637; Salim Ögüt, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/493.

³⁴⁴ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 2/343-345; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 3/2223.

³⁴⁵ el-A'râf 7/55.

³⁴⁶ ez Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî ve ediletuha*, 2/997.

³⁴⁷ Hûd 11/67.

³⁴⁸ Hûd 11/94. Hicr 15/73, 83; Yasin 36/29 49, 54.

³⁴⁹ Meryem 19/98.

görülmektedir. Yüksek sesin kerih olmasıyla ilgili Allah Teala şöyle buyurmaktadır; *“Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.”*³⁵⁰

Efendimizin (s.a.v.) huzurunda seslerinin kısılmasını, yüksek sesle konuşulmaması gerektiğini Allah Teala şöyle buyurmaktadır;

*“Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük mükafat vardır.”*³⁵¹

Efendimizin (s.a.v.) huzurunda yüksek sesle konuşmak yasaklanmıştır. Bundan amaç Hz. Peygamber'in huzurunda edepsizce bağırıp çağırmanın ve sesin yükseltmenin önüne geçmektir. Rivayet edildiğine göre bu ayet nazil olunca sahâbeden Sâbit b. Kays bir süre Hz. Peygamber'in yanına gelmemeye başlamış, bu durumu fark eden Efendimiz (s.a.v.) etrafındaki sahabeye Sâbit'i sormuş. Yanında bulunanlardan biri ben onun nerde olduğunu biliyorum, isterseniz çağırayım demesi üzerine Efendimiz (s.a.v.) çağırılmasını buyurmuş. Gelen sahabe Sâbit'i evinde ağlar durumda görünce: *“Neyin var, (niye ağlıyorsun)?”* diye sormuş o da: *“Sorma, şer var! sesimi, Hz. Peygamber'in huzurunda yükselttim, sesimi onun sesinin üstüne çıkarttım, bütün amellerim boşa gitti, cehennemlik oldum”* cevabını verdi. Sahâbî, Sâbit'in bu sözlerini Hz. Peygamber'e haber verdi, Efendimiz: *“Ona git ve söyle, sen Cehennemlik değil, aksine Cennetliksin!”* buyurdular.³⁵²

Bir diğer rivayet ise şudur: Hz. Peygamber ile görüşmek üzere Temîmoğulları'ndan yetmiş kişilik bir heyet gelmişti. Görüşme esnasında Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a.) de o mecliste bulunuyorlardı. Kabile başkanı yapılacak kişi üzerine konuşulunca Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) biraz tartışıp seslerini yükselttiler. Bir diğer ifadeyle biraz ağız dalaşı yaptılar. Daha sonra bu ayet nazil olunca pişman olup tövbe etmiş, Allah Resulünün huzurunda seslerini asla yükseltmeyeceğine dair yemin etmişler. Heyet geldiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) odasında dinlenmesine rağmen *“Ey Muhammed Ey Muhammed! Dışarı çık yanımıza*

³⁵⁰ Lokman 31/19.

³⁵¹ el-Hucurât 49/2-3.

³⁵² Buhârî, “Menâkıb”, 25, “Tefsir”, 49.

gel” diye bağırıyorlardı.³⁵³ İşte ayette bu tür edebe muhalif davranışları, özellikle Hz. Peygamber (s.a.v.)’e karşı yapılmasını yasaklamaktadır.

4.3. Muâmelâtta Sesin Hükümlere Etkisi

İnsanların hayatlarının idamesi, sağlıklı ve huzurlu bir şekilde yaşamının başında gelen etkenlerden biri de günlük hayatlarında birbirlerine olan ihtiyaçlarıdır. İnsanların yaptıkları alış-verişler, aile kurmak için yapılan nikah akitler bu tür ihtiyaçlardır. Bu tür muamelelere müsbet veya menfi yönden etki eden unsurların varlığı da kaçınılmazdır. Bu unsurlardan biri de ses olduğunu görmekteyiz. Aşağıda da işleneceği üzere ses, kimi durum ve hükümlerde olumlu veya aranan şartken, kimi durumlarda ise sakınılması gereken bir durum olup hükümlere etki etmektedir.

4.3.1. Nikâh

İslamiyet insanların neslinin devamı ve neseplerin korunması için nikâhı meşru kılmıştır. Bir nikâh akdinin geçerliliğinden söz edebilmek için o akitte bulunması gereken temel unsurlar vardır. Bu temel unsurlardan birinin veya birkaçının olması durumunda akit geçerlilik kazanmaz. İslam hukukçuları akit için gerekli olan unsurlarla akdin sahih olması için gereken unsurları birbirinden ayırmışlardır. Birincisi için rükün ikincisine ise şart ifadelerini kullanmışlar. Nikâh akdinin geçerli olması için gereken rükünlerden biri de irade beyanı; yani icap ve kabuldür. İcap, “*akdi gerçekleştirmek için taraflardan birinin akdi yapma teklifidir.*” Kabul ise “*diğer tarafın bu teklife olumlu cevap vermesine*” denir.³⁵⁴

Akdin geçerlilik kazanması için icap ve kabulün birbirine uyumlu olması gerekir. Şayet birbirlerine uygun olmazsa âkit geçerlilik kazanmaz. Taraflar, veli veya vekiller icap ve kabulü birbirlerine bizatihi sözle söyleyebildikleri gibi buna delalet edecek başka şekilde de yapabilirler. İşitme engelliler ve dilsizlerin irade beyanlarını ifade edecek işaret yolları gibi.³⁵⁵

³⁵³ Buhârî, “Tefsir”, 49.

³⁵⁴ Aslan, *İslâm Aile Hukuku*, 29.

³⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/462; Aslan, *İslâm aile hukuku*, 80-82.

Evlilikte karşılıklı rıza önemlidir. Zira evlilikte karşılıklı rıza, mutlu bir yuvanın kurulmasında ve devam etmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Bu karşılıklı rızada da daha çok kızın rızası önemlidir. Çünkü kadın tabiatı gereği cevap vermede etrafında bulunan insanlardan veya velisinden çekindiği/korktuğu için rahat bir şekilde cevap veremeyebilir.³⁵⁶ İşte tam da bu esnada kızda meydana gelen bazı durumlar akdin geçerlilik kazanıp kazanmamasında etkin bir rol oynayabilir. Bu durumlardan bazısı kabule delalet ettiği gibi bazı durumlarda da kabul etmediğine delalet eder. Şayet kız sessizce ve dalga geçmeksizin gülerse, bu onun istekli olduğuna delalet eder. Şayet kız sesli bir şekilde, ağıt yakarak ağlarsa bu durumda istemediği anlaşılır. Şayet ağladığı halde gözünden yaş gelmiyorsa bu da istemediğinden değil de ailesinden ayrılacağı için üzüntüden ağladığı anlaşılır.³⁵⁷ İşte bu durumlarda sesli bir şekilde ağlaması veya sessizce tebessüm etmesinin, akdin geçerlilik kazanıp kazanmamasına etki etmekte olduğunu görmekteyiz.

Evlilik akdi geçerlilik kazandıktan sonra yapılması gereken birtakım şeyler vardır. Bunlardan biri de yapılan evliliğin ilan edilmesi durumudur. Zira bu konu hakkında Efendimizden (s.a.v.) gelen bazı rivayetler şöyledir: *“Nikâhı gizli değil ilan ederek yapın, mescitler gibi kalabalık olan mekanlarda yapın ve nikâhın belli olması için def çalın.”*³⁵⁸ *“Haram olan nikâh ile helal olan nikâh arasında temel ayırıcı özellik def çalmak ve duyurmak.”*³⁵⁹

Zikri geçen rivayetlerden de anlaşılacağı üzere yapılan evliliğin meşru bir şekil ve çerçevede ilan edilmesi sünnettir.

4.3.2. İhyâü'l-Mevât/ Ölü Arazi

Mevât arazi, hâlihazırda yerleşim, üretim ve ziraat gibi bir amaçla kullanılmayan, kamu veya şahıs malı da olmayan, verimsiz olan, ama belli bir çaba ve emekle; etrafına taş, diken, tellerle çevirmek, otlarını ayıklamak veya yakmak, su

³⁵⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 11.

³⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/4; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 9/6718.

³⁵⁸ Tirmizî, “Nikâh”, 6.

³⁵⁹ Buhârî, “Nikâh”, 49.

kanllarını yapmak veya kuyu kazımak vb. gibi emekler sonucunda ihya edilen, verimli hale getirilen araziye denilir.³⁶⁰

Mevât arazi için ilk dönemlerde yerleşim yerlerine, mâmur araziye ve onların harimine belli uzaklıkta olmasına pek dikkat edilmemiştir. Sadece Mâlikîler, yakın toprakların ihyası için devlet başkanından izin anılmasını şart koşmuşlardır. Sonraki dönemler de ise ortaya çıkması muhtemel olan birtakım olumsuzlukları engellemek için mevât arazinin ihyasında yerleşim alanlarından belli bir uzaklıkta olmasını şart koşmuşlardır. Bu alınan uzaklık, yerleşim bölgelerine, mâmur arazilere ve harimlere sesin ulaşmaması veya 1,5 mil veya yarım saatlik yürüyüş mesafesi gibi bazı ölçüler belirlenmiştir.³⁶¹

Mevât araziye ihya etmenin başka şartları/yolları da vardır ki bu husus fıkıh kitaplarında ilgili yerlerde mufassal bir şekilde zikredilmektedir.³⁶²

4.3.3. Lukata

Lukata: “*Sahibi bilinmeyen ve muhafaza altında olmayan mal veya muhterem bir ihtisastır.*” Bir diğer ifadeyle sahip olma hakkını terk etme niyeti olmadan, sahibi tarafından bilmeden kaybettiği ve bir başkası tarafından bulunmuş, sahibinin kim olduğu bilinmeyen mal demektir.³⁶³

Tarifte geçen şartlar dahilinde kaybolmuş bir malı bulan kişinin kendisinden emin olması durumunda o malı alması müstehabdır. Kaybolan mal, şayet deve ve at gibi kendisini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen bir türdense alınmaması gerekir. Şayet kaybolan hayvan koyun keçi vb. kendisini yırtıcı hayvanlardan koruyamayan bir türdense, o zaman sahibi gelip alana kadar ya da sahibini bulana kadar hayvanı alıp koruması daha doğru olur.³⁶⁴

Lukata konusu ile ilgili hükmü İslâm hukukunda temel kaynaklardan ikincisi olan sünnet belirlemektedir. Zira rivayet edildiğine göre, bir kişi Hz. Peygamber’e

³⁶⁰ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 3/565.

³⁶¹ İbn ‘Âbidîn, *Reddu’l-muhtâr*, 6/432.

³⁶² İbn ‘Âbidîn, *Reddu’l-muhtâr*, 6/432; Zuhaylî, *el-Mutemed*, 3/568-569.

³⁶³ Zuhaylî, *el-Mutemed*, 3/667; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 329; el-Hin, vd., *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/3/253.

³⁶⁴ el-Hin, vd., *el-Fıkhu’l-menhecî*, 1/3/254-255; Saffet Köse, “Lukata”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/223.

gelip buluntunun hükmünü sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): *“Onun muhafazasını ve bağını belle, sonra bir yıl ilân et! Sahibi gelirse yitiği sahibine veririsin. Sahibi bulanmazsa onu nasıl istersen öyle yap”* diye buyurdu. Adam kaybolan koyun hakkında sorunca Hz. Peygamber: *“Onu al, o ya senin olur ya da din kardeşinin olur veya kurdun olur.”* buyurdu.³⁶⁵

Bir diğer hadiste ise Ubey b. Ka'b şöyle rivayet ediyor: Ben Hz. Peygamber zamanında içinde 100 dinar olan bir kese buldum. Bulduktan hemen sonra onu Hz. Peygamber'e getirdim. Hz. Peygamber: *“Bunu bir sene ilan et, çevrene duyur”* dedi. Bende onu bir sene onu ilan ettim. Ama onu bilen birine rastlamadım. Sonra Hz. Peygamber'e geldim. Bir sene daha ilan etmemi istedi. Bir sene daha ilan etmeme rağmen, onu bilen birine rast gelmedim. Bir daha Hz. Peygamber'e gelip durumu arz ettim. Bu defa Hz. Peygamber bana şöyle buyurdu: *“Bulduğun paranın miktarını, kesesini, ağız bağını hıfzet. Sahibi gelirse onu sahibine ver, gelmezse ondan faydalanabilirsin.”* Buyurdu ve ben de ondan istifade ettim.³⁶⁶

Bir diğer husus ise bulunan malın ilan edilmesidir. Şayet bulunan mal, bir hurma, kırbaç, sopa ve ip gibi maddi değeri olmayan bir şeyse ilan edilmesine gerek yoktur. İlan edilmeden de mülk edinmek caizdir.³⁶⁷

Enes b. Mâlik'in rivayet etmiş olduğu hadisi şerifte buna işaret etmektedir. Bir defasında Hz. Peygamber bir hurmayı yerde bulunca: *“Bunun sadaka malı olmasından korkmasaydım, onu muhakkak alıp yerdim.”* diye buyurdu.³⁶⁸

Lukatanın belli bir değere sahip olması durumunda ise onu ilan etmesi vacip olur. Sahih görüşe göre ister muhafaza etmek için isterse de mülk edinmek gayesiyle alınsın fark etmez, o malın ilan edilmesi vaciptir. Malın kıymetli-kıymetsiz ayırımından genel olarak hırsızlıkta had uygulama nisabı ölçü alınır.³⁶⁹

Malı bulan kişi bulduğu malın vasfı hakkında fazla detaya girmeyecek şekilde bir yıl ilan etmelidir. Bir yıl boyunca ilan etmesi gerekir. Bulunan değerli mal, bulunduğu hafta içerisinde iki defa ilan edilmeli, ikinci haftada günde bir defa, üçüncü

³⁶⁵ Buhârî, “Lukata”, 2, 3, 11; Müslim, “Lukata”, 1.

³⁶⁶ Buhârî, “Lukata”, 1.

³⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/ 694; el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 1/3/256.

³⁶⁸ Buhârî, “Lukata”, 6.

³⁶⁹ Köse, “Lukata”, 27/223; el-Hin vd, *el-Fıkhü'l-menhecî*, 3/256.

ve yedinci haftalarda ise haftada bir kez ilan edilmelidir. Daha sonraki dönemde ise ayda bir defa ilan edilmesi gerekir. İlanın ilk günlerde sayısının fazla olması, kıymetli malını kaybeden kişinin ilk günlerde daha fazla arayacak olmasındandır.

Bulunan kıymetli malın ilan ise malı arayanların duyabileceği şekilde yüksek bir sesle yapılmalıdır. İlan edilecek yerlerde malın bulunması konusunda önem arz etmektedir. Bulunan malı, çarşı, pazar ve cami kapısı gibi umumi yerler olması gerekir. Daha önce anlatıldığı üzere cami içerisinde kayıp mal ilanı etmek mekruhtur. Çünkü kayıp malın ilanı esnasında sesin yükseltilmesi gerekir ki bu da mekruhtur. Günümüzde ise bulunan malların camilerde bulunan hoparlör ile ilan edilmesinde bir sakınca yoktur. Özellikle kırsal kesimlerde bir şeyin duyurulması için camii hoparlörü kullanılmaktadır. Ayrıca ezanlar da hoparlörler ile okunmaktadır. Ayrıca bulunan malı hoparlörle ilan etmek, mescitte ilan etmek anlamına gelmez. Çünkü ses mescidin içine değildir, makine vasıtasıyla ses dışarıya çıkmaktadır. Büyük şehirlerde ise daha çok kaybolan çocuk veya mallar için belediye hoparlörleri kullanılmaktadır. Bu da insanların maslahatı için uygun olması sebebiyle herhangi bir sıkıntı teşkil etmemektedir. Çünkü bazen kaybolan bir çocuk anne babası gelene kadar ağlamaya devam edebilmektedir. Bu üzüntüyü gidermek için ve kaybolan çocuğun ailesi tarafında daha kolay ve erken bulunması için hoparlörlerde ilan edilmesi en uygun davranış olur.³⁷⁰

Fakihler, ilgili delillerin lafzından hareket etmek suretiyle bulunan malın ilân süresinin bir yıl olmasına hükmetmişlerse de Hanefî fakihlerinden Serahsî, ilan süresinin mutlak olarak bir yıl ile sınırlandırılmasının şart olmayıp bulunan malın değerine ve durumuna göre farklılık arz etmekte olduğunu ifade etmektedir. Zira bazı malların değer ve durumu bir yıldan fazla olabileceği gibi daha az bir sürede olabilir. Serahsî ise ilân süresinin mal sahibinin malını aramaktan vazgeçtiğine kanaat getirdiği bir süreye kadar olmasını önermektedir.³⁷¹

Bir diğer husus ise bulunan malın ilân edilme masraflarının kime ait olduğudur. Kaybolan malı bulan kimse, ister kendisi isterse de başkasını tutarak ilan ettirir.

³⁷⁰ el-Hin, vd., *el-Fıkhü'l-menhecî*, 3/260.

³⁷¹ Serahsî, *el-Mebsûf*, 11/3; Köse, “Lukata”27/224.

Bulunan malın ilan esnasında bir masrafı olursa, bu masraf mal sahibine aittir. Çünkü yapılanlar onun malının maslahatı için yapılmıştır, masrafın da onun tarafından karşılanması gerekir.³⁷²

Hz. Peygamber'den rivayet edildiğine göre: “*Onun dikenini koparılamaz, ağacı kesilmez, bulunan eşyası alınmaz.*”³⁷³ Anlamındaki hadisini esas alarak Şâfiî, Hânbeli ve Zâhiriyye fakihleri, Mekke’de hacıların kaybettiği malların sadece ilân etmek ve sahiplerine vermek için alınabileceğine hükmetmişler. Ancak Hanefî ve Mâlikîler ise bu hadislerde Mekke’de kaybedilen mallara ayrı bir statü vermenin değil, sahibinin bulunmasının zor olduğu ve bulunamayacağı kanaatiyle ilândan vazgeçip kolayca sahiplenmeyi engellemek içindir.³⁷⁴

4.4. Ukûbâtta Sesin Hükümlere Etkisi

Allah Teala insanların hak ve hukuklarını, toplumun huzur, barış ve istikrarını sağlamak için belirli müeyyideler tayin etmiştir. Bunların sağlanması için ve hakkaniyetli bir şekilde ifa edilmesi için bazı etkenlerin varlığı bilinen bir husustur.³⁷⁵ İşte bu etkenlerden biri de araştırmamıza konu olan sestir. Sesin İslâm ceza hukukundaki etkisi aşağıda da işleneceği üzere önemli bir faktördür. Çünkü bazı durumlarda cezasının tatbik edilmesi için elzem, yani sesin işitilip işitilmemesi durumuna bakılarak ceza tatbik edilir veya edilmez bazı durumlarda da ses diyetin ödenip ödenmemesi durumunda belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4.1. Âmânın Şehâdeti/ Tanıklığı

Alimler, şahitlik yapacak olan kişinin sahip olması gereken bazı unsurların olmasını şart koşarlar. Bu şartlardan biri de kişinin olayı bizzat gözleriyle görmesidir. Gözü gören bir kişi hakkında böyle bir şartın geçerli olmasında ulema arasında herhangi bir hilaf yoktur. Asıl ihtilafa konu olan ise şahitlikte bulunacak olan kişinin âmâ olmasıdır. Âmâ olan kişinin sadece duymakla, duyduğu sese dayanarak kişinin

³⁷² Serahşî, *el-Mebsûât*, 11/17; Zuhaylî, *el-Mutemed*, 3/686-688.

³⁷³ Buhârî, “Lukata”, 7.

³⁷⁴ el-Hin, vd., *el-Fıkhu'l-menhecî*, 3/260; Köse, “Lukata”, 27/224.

³⁷⁵ Çolak, *İslâm Ceza Hukuku*, 13-14.

aleyhinde veya lehinde şahitlik yapması konusunda mezhepler ihtilaf etmişler. Hanefîler ve Şâfiîler, kör olan kişinin şahitliğini kabul etmezler. Şahit olacak olan kişinin olayı bizzat görmesi ve mahkemede de anlatması gerekir. Kör olan kişi ise görmediği için şahitliği kabul edilemez. Çünkü kör olan bir kişinin insanları ancak seslerindeki farklılıklardan tanıyabilir. Bu tanıma da şüphe içermektedir. Çünkü çoğu zaman sesler birbirine benzemektedir. Bundan dolayı şüphe içeren bir durum üzerine de hüküm bina edilemez ve böyle bir şahitlik kabul edilmez.³⁷⁶

Mâlikîler, Hanbelîler ve Ebû Yusuf kör olan bir kişinin şahitliğini, şayet sesi tanıdığına dair eminse kabul ederler. İşitmek de kendisiyle bilginin kesinliğini ifade eden diğer özellikler arasındadır. Şâfiî mezhebinde bir görüşe göre de âmâ olanın şahitliği geçerlidir. Zira suçlu ve hâkim arasında tercümanlık yapan kişinin sözleri olayı görenin sözleriymiş gibi nasıl itimat ediliyorsa, âmâ olan kişiye de öylece itimat edilir. Çünkü tercüman olan kişide duyduğunu aktarmaktadır.³⁷⁷

Hız. Ali'nin (r.a.) yanında bir kör tanıklık etmiştir. Fakat aleyhine tanıklık edilenin kız kardeşi; tanığın kör olduğunu söyleyince Hız. Ali (r.a.) onun tanıklığını kabul etmedi. Mâlikîler körün tanıklığını kabul ederler. Çünkü velâyet ve ehliyet açısından bir eksiği yoktur. Hanefîlere göre ise kimin haklı ve haksız olduğunu belirlemek gerekir. Bunu belirleyen temel şeyde gözdür ve göz körde gerçekten yoktur. Çünkü kör, insanları görme eylemi ile değil ancak seslerinden ve ses tonlarından tanır ve ayırır. Dolayısıyla kör olanın şahitliğinde şüphe vardır. Bu şüphe de körün şahitliğine engel olur. Çünkü lehine ve aleyhine şahitlik edenleri göstermesi gerekir bunu da ancak şüpheli delillerden sayılan ses ile yapmak mümkün olur. Züfer (r.a.) ise şöyle demiştir: Körün tanıklığı sadece görmeye dayalı konularda geçersizdir. İşitmeye dayalı konularda ise körün şahitliği kabul edilir.³⁷⁸

İmam Serahsî ise konuyu şöyle izah etmektedir: Bir kimse had cezalarında şahitliğini yerine getirmeden önce veya yerine getirdikten sonra, hüküm geçerlilik kazanmadan önce şayet kör olmuşsa, bu kimsenin tanıklığıyla hüküm verilmez çünkü

³⁷⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l- İslamî*, 8/6037.

³⁷⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l- İslamî*, 8/6037.

³⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsûţ*, 16/129; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/ 170.

had cezaları şüpheyle düşmektedir. Hadler başkasının yerine geçen şeye (görmek yerine geçen sese) dayanarak uygulanmaz. Mali konular ise böyle değildir.³⁷⁹

Bir diğer husus ise şarkı mübtelâsı olan ve cenaze peşinde uygun olmayacak şekilde ağıt yakan bağırp çağırın kadının da şahitliği kabul edilmez. Çünkü bu fasıklık türünden olan davranışlar üzerinde ısrar etmektir. Bu yalandan ve kesin net olmayan şeyleri söylemekten de uzak durmazlar.³⁸⁰

4.4.2. Edebü'l Kâdî

Hz. Ömer (r.a.) Ebu Musa el-Eşâri'ye (r.a.) yazmış olduğu bir mektubunda Edebu'l-Kâdî hakkında şöyle buyurmaktadır: “*Hiddetlenmekten ve sesini yükseltmekten sakın.*” Çünkü bu iki hareket kızgınlığın alametidir. Hâkimin bu şekilde taraflara davranması, bağırması yasaklanmıştır. Hâkiminde bu ortamda doğru karar vermesi zorlaşır, zira hâkim tarafların sözlerini anlamayabilir.³⁸¹

Hâkimin, tarafların ikisine değil de sadece birine karşı sesini yükseltmesi de doğru bir davranış olmaz. Çünkü mahkeme süresince hâkim her iki tarafa adaletli davranmakla mesuldür. Hâkimin taraflardan birine sesini yükseltmesi, tarafı töhmet altında bırakmaya sebep olur. Bu hareketler, tarafların kalbini kırar ve delillerini rahatlıkla sunmalarına engel olur.³⁸²

Yukarıda ifade edildiği üzere, kadılık gibi ulvi bir görev icrası esnasında ses tonu, olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

4.4.3. Kasâme

Kasâme: “*Fâili meçhul olan ve üzerinde katl eseri bulunan bir maktulün bulunduğu mahal ahalisinden seçilen elli kişinin, onu öldürmediklerine, öldürenin kim olduğunu bilmediklerine yemin etmeleridir.*”³⁸³

Ölenin kanının heder olmaması için ve o mahalde oturan ahalisinin dikkatsizliklerine ve alâkasız olmalarına bir nevi ceza olsun diye diyet ile hükmolunur.

³⁷⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 16/130.

³⁸⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 16/132.

³⁸¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 16/64-66.

³⁸² Serahsî, *el-Mebsût*, 16/77.

³⁸³ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 293.

Kasâme'nin gerçekleşmesi için belli şartların bulunması gerekir tanımda da geçtiği üzere, kasâmenin geçerli olması için cesedin bulunduğu yer, mahal yerleşik yeri olması gerekir. Mesela çölde bulunan ceset için ve yerleşim yerlerine uzak olan nehirlerde bulunan cesetler için kasâme söz konusu olamaz.³⁸⁴

Uzaklık için kullanılan ölçü, cesedin bulunduğu yerden bağırان birinin sesinin duyulmasıdır. Oraya en yakın olan köy ve arazi sahipleri kasâme ve diyetle sorumlu tutulur. Örneğin bir ceset, bir nehrin kıyısından bulunursa oraya yakın köy ve arazi sahipleri o cesetten sorumlu tutulur. Çünkü oraya yakın olanların oraları gözetim altında tutmaları gerekmektedir. Nehrin kıyısından bulunan bir kişi bağırdığı zaman sesi duyulacak kadar yakında olanların, o bulunan cesetten sorumlu tutulur. Ancak sesi duymayanlar için herhangi bir sorumluluk yoktur. Aynı durum çölde bulunan ceset için de geçerlidir. Şayet cesedin bulunduğu yerden, sesi gür olan birisi bağırdığı zaman sesi duyacak kadar yakında bir köy veya arazi varsa o yerleşim yerinde oturan halk, bulunan cesetten sorumlu tutulur. Çünkü bulunduğu yerlerdeki arazilerin tamamı mülk edinmiş, halkının izni olmadan kimse gelip bine yapamaz ve hayvan otlatamaz. Bundan dolayı oranın halkı bulunan cesetten de sorumlu tutulurlar, oraları gözetmeleri gerekmektedir.³⁸⁵

Şayet ceset iki yerleşim yeri arasında bulunursa ve ses de her iki yerleşim yerine ulaşırsa o zaman her iki yerleşim yeri de kasâme ve diyetle sorumlu tutulur. Şayet cesedin bulunduğu yerden gür sesli birinin bağırması sonucunda ses herhangi bir yerleşim yerine ulaşmazsa, o zaman diyeti devlet beytûlmâl'dan maktulün velilerine öder.³⁸⁶

İslâm dini, insanların haklarını korumak ve toplumun huzur ve istikrarını sağlamak için koymuş olduğu bir müeyyide de kasâmedir. Bunun kimler için ve hangi durum ve mesafede geçerli olacağını belirlemek için ölçüler koymuştur. Bu ölçülerden biri de yukarda geçtiği üzere sestir. Kasâme gibi ağır bir müeyyidenin geçerli ve gerçekleşmesi için sesin duyulup duyulmaması büyük önem arz etmektedir. Faili

³⁸⁴ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 26/118; Mevşîlî, *el-İḥtiyâr*, 5/57.

³⁸⁵ Mevşîlî, *el-İḥtiyâr*, 5/57.

³⁸⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 7/5816.

meçhulün bulunduğu yerden şayet ses yerleşim yerlerinden duyuluyorsa bu durumda geçerlidir. Duyulmaması durumunda da sorumluluğın yoktur.

SONUÇ

Varlıkları birbirinden ayıran ve onların tanınmalarını sağlayan unsurların başında hiç şüphesiz renk, koku, tat ve ses gelir. Bu unsurlar her ne kadar somut birer varlık olmasalar bile var olanları tanıtmaya ve tanımlamaya yarayan etkenlerdir. Toplumlar yaşamış olduğu konjonktürde renklere farklı anlamlar yüklemişlerdir. Öteden beri renklere farklı anlamlar da verilmiştir. Birtakım renkler diğerlerinden daha kolay bir şekilde fark edilebilmektedir. Bazı renkler de olumlu veya olumsuz yönde insanı daha çok etkileyebilmektedir. Aynı durum koku, tat ve sesler içinde söz konusu olabilir. İnsan, tabiatı gereği bazı kokulardan hoşlanıp bunları kullanırken bazı kokulardan da nefret eder. Bazı şeylerin tatlarını severken bazılarını sevmez. Kimi sesleri duymaktan ve dinlemekten hoşlanırken bazılarını da dinlemekten kaçınır. İnsanlar hayvanların seslerine farklı anlamlar yüklemişler. Örneğin bazı hayvanların seslerinin uğursuzluk getireceğine de inanmışlardır. Tüm bu unsurlar insandan insana değişiklik gösteren öznel şeylerdir. Bu çalışma, insan hayatında etkin role sahip olan söz konusu unsurların, şeri hükümleri de etkilediğini saptamıştır.

Çalışmamızda söz konusu unsurların klasik fıkıh kitaplarında müstakil birer başlık değil de muhtelif babların satır aralarında işlendiği gözlenmiştir. Elde ettiğimiz bulgular sonucunda bu unsurların şeri hükümlere olumlu ve olumsuz etkilerinin var olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu unsurların insanın yapmakla mükellef olduğu ibadetlerde etkisinin olduğu aşıkardır. İbadetler için temizliğin şart olduğu malumdur. Temizliğin de ancak mutlak suyla mümkün olduğu bilinir. Ancak mutlak suyun içine bir şeyin düşmesi sonucunda bu suyun tabii hallerinden olan renk, koku ve tadından biri veya hepsinin değişmesiyle mukayyet su haline dönüşmüş olur. Görüldüğü üzere suyun tabii halleri olan renk, koku ve tadın değişikliğe uğraması ile mutlak olan su, mukayyet suya dönüşmüştür. Artık bu suyun, hükmî temizlikte kullanılmayacağına hükmedilmiştir.

İbadetlere etki eden bu temel unsurlardan bir diğeri ise kokudur. Koku eylemi farz olan ibadetlerde aktif bir role sahiptir. Normal şart ve durumlarda güzel kokunun kullanımı mübahtır. Hatta Efendimize (s.a.v.) dünyada sevdirelmiş olan üç şeyden biridir. Güzel koku sürmek Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından tavsiye edilmekle birlikte bazı durumlarda yasaklanmıştır. Örneğin hac ibadetini ifa etmek için ihrama

girmiş olan bir kişinin güzel koku sürmesi yasaklanmıştır. Şayet bir kişi ihramlıyken esans vb. güzel kokulardan kullanırsa kokulu olan sabunlarla yıkanırsa kendisine dem gerekir.

Allah'ın farz kıldığı temel ibadetlerden biri de oruçtur. Oruçlu olan bir kimsenin fecri sadıktan akşam ezanına kadar yeme-içme vb. eylemlerden uzak kalması gerekir. Şayet bunlardan birini yapması durumunda farz olan ibadet bozulur kendisine kefaret gerekli olur. Ancak kocası geçimsiz olan bir kadının oruçluken yemek yaptığı esnada boğazından aşağıya inmeyecek şekilde yemeğin tadına bakması durumunda kadının orucu bozulmaz.

İslâm dininin temel şîârları içerisinde en belirgin ve etkili olanlardan biri de hiç kuşkusuz ezandır. Ezan İslâm'ın en temel şîâridir, onunla İslâm beldeleri küfür beldelerinden ayrılır. Bunun yanında İslâm dininin rûknü olan, Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) kendisine gözümün nuru dediği namaz ve oruç ibadetlerinin vakitlerini bildirmektedir. Zira farz olan namazın ve orucun şartlarından biri de vakittir. Vaktin girip girmediği ezan ile bilinmektedir

Bu unsurların etki ettiği diğer şeri hükümler ise muâmelât alanındadır. Beşerî münasebetlerin başında gelen bey' konusu temel ihtiyaçları karşılamada büyük bir öneme sahiptir. Bu muamele yapıldığı esnada bazı durumlarda ortaya çıkan bir alâmet bey'in geçerli olup olmamasını, muhayyerlik hakkını doğurup doğurmamasını belirlemektedir. İşte bu alâmetlerden biride renktir. Bir kişi boyaması için bir kişiye bir elbise verse ve boyanacak rengi de söylese, elbiseyi boyayacak kişi farklı bir renkteki boyayı kullanması durumunda, boyacı elbise sahibine elbisenin boyasız halinde ki ücretini tazmin etmek durumundadır. Kumaş sahibi de bu elbiseyi ister bu haliyle kabul eder, isterse de elbisenin kıymetini tazmin eder.

Muâmelât alanına etki eden diğer unsurlar ise tat ve kokudur. İnsanların alım satımlarında aldanmaların önüne geçmek için verilen bir hak olarak muhayyerlik hakkı vardır. Bir kimse bal almak istediğinde şayet bal hazır olmazsa bunu görme muhayyerliğiyle satın alabilir. Görme muhayyerliği ise eşyanın mahiyetine göre değişiklik göstermektedir. Balın görme muhayyerliğinden kasıt ise onu tatmaktır. Onu tatmadan görme muhayyerliği yerine gelmiş olmaz, tattıktan sonra muhayyerlik hakkı sakıt olur. Artık onu alıp almamada serbest olur. Aynı muhayyerlik hakkı mahiyeti

kokusuyla anlaşılabilir esans gibi eşyalar içinde geçerlidir. Bu muhayyerlik haklarını sağlayan unsurların tat ve koku olduğu görülmektedir.

Mülk edinme yollardan biri de ölü araziyi ihya etmektir. Bir arazinin ölü arazi olup olmadığını belirleyen birçok etken vardır. Bunlardan biri de o arazinin yanında bulunan bir kimsenin bağırması sonucunda sesi yerleşim yerindeki insanlar tarafından duyuluyorsa bu arazi ölü arazi olarak tanımlanamaz. Duyulmuyorsa o zaman ölü arazi hükmünde sayılır ve mülk edinilip, ekilip biçilir.

Söz konusu unsurların etki ettiği diğer şeri hükümler ise ukûbât alanındaki hükümlerdir. Bu unsurların bazı durumlarda verilecek olan cezanın seyrini değiştirecek kadar etkili olduğunu görmekteyiz. Hz. Ömer döneminde yaşanan zina iftirasında olduğu gibi. Kadının atmış olduğu zina iftirasını çözmek için Hz. Ali'nin sıcak bir su isteyip meni olduğu iddia edilen ve elbisenin üzerinde bulunan şeyin üzerine dökmesiyle orada bulunan şeyin meni değil, yumurta akı olduğu ortaya çıkmıştır. Hz. Ali olayı keskin zekasıyla çözmesi üzerine zina cezası kazif cezasına dönüşmüştür. İşte bunu belirleyici kılan unsurun renk olduğunu görmekteyiz. Renk unsuruyla ilgili bir diğer husus ise bir kimsenin birinin yüzüne vurması sonucunda karşı tarafın yüzünde ve dişinde darp sonucu meydana gelecek renklere göre darp edilen kişi kendisini darp edene diyet davası açabilir. Darp edilen kişi bir yıl boyunca bekler, şayet yüzünde bir sararma, kızarma ve siyahlaşma olup bunun sonucunda diş düşerse, bu dişin tam diyeti tazmin edilir. Çünkü vurulan yerde başka bir durum söz konusu olmadığı müddetçe meydana gelecek herhangi bir durum söz konusu darpla ilişkilendirilir.

İnsan Allah'ın yasakladığı fiillerden birinin işlenmesi durumunda kendisine had gerekli olur. Bu suçun ispatını sağlayan alâmetlerin varlığı ise farklılık arz edebilir. Bu alâmetlerden biri de kokudur. Şarap içen bir kimsenin içip içmediğine delalet eden alâmetlerden biri de içilen şarabın kokusudur. Kokunun gelmesi durumunda kendisine had cezası verilir. Bunu belirleyici kılan alâmetin koku unsuru olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında bazı durumlarda şarap haddinin geçerliliğini sağlayan unsurların birden fazla olduğunu görmekteyiz. Bir kimse bile isteye şarabın karışmış olduğu suyu içerse kendisine had gerekli olup olmamasında belirleyici alâmetler vardır. Suyu karışmış olan şarabın tadı, kokusu ve rengi belirgin bir şekilde hissedilip görülüyorsa bu durumda içen kimseye had uygulanır. Fakat suyun miktarı şarabın miktarından

fazlaysa şarabın tadı, kokusu ve rengi yoksa bu durumda o su sadece pisliğin karışmış olduğu necis bir sudur. Ne var ki içilmesinden dolayı herhangi bir had gerekmez.

Ukûbât alanında etki eden bir diğer unsur ise sestir. Fâili meçhul olan bir cinayetin katili bilinmezse, ölen kişinin kanının heder olmaması için şeriat belli hükümler getirmiştir. Bu hükümlerden biri de fâili meçhul olan katili kimse görmemiş ve bilmiyorsa bulunduğu bölgedeki insanlar sorumlu tutulur. Buna da şeriatta kasâme denilmektedir. Kasâmenin geçerli olabilmesi için cesedin bulunduğu yerin yerleşim yeri olması gerekir. Şayet çöl, dağ, bayır gibi yerleşim yerlerinden uzak olan yerlerde bir ceset bulunursa, kasâmenin geçerli olup olmaması belli şart ve ölçülere bağlıdır. Bu şartlardan biri de cesedin bulunduğu yerden yüksek sesle bağırması sonucunda, oraya yakın olan yerleşim yerlerindeki insanlar sesi duyabilecek kadar yakın iseler sorumlu tutulur ve kasâme uygulanır. Sesin duyulmaması durumunda ise kasâme geçerlilik kazanacaktır. Bunu da belirleyici kılan alâmetin ses olduğunu görmekteyiz.

Görüldüğü üzere renk, koku, tat ve seslerin İslâm hukukundaki hükümlere etkileri aşikârdır. Bu etkiler kimi zaman aranan bir şartken, kimi zaman bir alâmet ve bazen de hükmün geçerli olup olmamasını belirleyen birer delil olurlar.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî - thk. Habîbürrahman el-A‘zamî. **el-Muşannef fî'l-ḥadîṣ**. 12 Cilt. Beyrut: Mektebetu Dâru'l-İslâm, 2. Basım, 1983.
- Acar, Büşra. **Konya İli Meram İlçesi Örneğinde Bir Koku Bahçesi Tasarımı**. Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. **el-Müsned**. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Ahmed eş-Şâvî, Ahmed b. Muhammed eş-Şâvî el-Mâlikî el-Ḥalvetî. **Bulḡatu's-Sâlik li Akrabi'l-Mesâlik**. 4 Cilt. Beyrut: y.y., 1409/1989.
- Aktan, Hamza. “**Kazf**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/148-149. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Ali el-Ḳârî, Ebû'l-Ḥasen Nûreddîn ‘Alî b. Sultân Muhammed. **Mirḳâtu'l-Mefâtîḥ Şerhu Mişkâti'l-Meşâbiḥ**. 9 Cilt. Beyrut; Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1422/2002.
- Ali Haydar, Hoca Eminefendizâde. **Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l- Ahkâm**. 4 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020.
- Aslan, Mehmet Selim. **İslâm Aile Hukuku**. Bursa: Emin Yayınları, 1. Baskı: Bursa 2015., 2015.
- Aslan, Mehmet Selim. “**İslam Hukukuna Göre İstihâle ve İstihlâkın Necis Katkı Maddesi İçeren Gıda, İlaç, Kozmetik ve Temizlik Malzemelerinin Hükmüne Etkisi**”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* IX/43 (2016). <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=eng&midno=89300625&MakaleAdi2=islam+hukuku>
- Aslan, Mehmet Selim. **Sürekli Akitlere Etkisi Açısından İslâm Borçlar Hukukunda Özur**. Bursa: Emin Yayınları, 2018.
- Atar, Fahrettin. “**Nikâh**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Aydın, Mehmet Âkif - Hamîdullah, Muhammed. “**Köle**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/237-246. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Baktır, Mustafa. “**Deri**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/175-176. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bedruddîn el-‘Aynî, Ebû Muhammed Maḥmûd b. Aḥmed. **el-Binâye şerhu'l-Hidâye**. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1420/2000.
- Berki, Ali Himmet. **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)**. İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1979.
- Beyhaḳî, Ebû Bekr Aḥmed b. el-Ḥüseyn b. ‘Alî el-Ḥüsrevcirdî el-. **es-Sunenu'l-Kubrâ**. thk. Muhammed ‘Abdulḳâdir ‘Aṭâ. 3 Cilt. Beyrut: y.y., 1424.
- Bilim. “**Sesin Bilimsel Tanımı Nedir?**” Erişim 05 Temmuz 2024. <https://tr.411answers.com/a/sesin-bilimsel-tanimi-nedir.html>

- Boynukalın, Ertuğrul. **“Yemin”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/417-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Bozkurt, Nebi. **“Koku”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/150-151. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bozkurt, Nebi. **“Meclis”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/241-242. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. **el-Câmi ‘u’s-şahîh**. nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Şalâhuddîn b. Hasen el-Hanbelî el-. **Şerhu Muntehe’l-İrâdât = Dağâîku Uli’n-Nehy li Şerhi’l-Muntehâ**. 3 Cilt. b.y.: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1414/1993.
- Cevziyye, İbn Kayyım el-. **eş-Turuku’l-hükmiyye fi’s-siyâseti’s-ser’iyye**. 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l Hazm, 4. Basım., 1440.
- Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed el-. **el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a**. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003.
- Çağrııcı, Mustafa. **“Zevk”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/308-310. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Çeker, Orhan. **Fıkıh Dersleri - 1**. Konya: Tekin Kitabevi, 9. Basım, 2016.
- Çeker, Orhan. **İslam Hukukunda Akitler**. Konya: Tekin Kitabevi, 2. Basım, 2019.
- Çiçek, Yakup. **“Fecir”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/286-287. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Çolak, Abdullah. **İslâm Ceza Hukuku**. İstanbul: Hikmetevi yayınları, 2020.
- Dârekuṭnî, Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Ömer b. Ahmed ed-. **Sünenü’l-Dârekuṭnî**. 5 Cilt. Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1424/2004.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. **“Niyet”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/169-172. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Düsûkî, Muhammed. **el-Ahvâlü’s-şahsiyye fi’l-mezhebi’s-Şâfi’î**. Kahire: Dâru’s-Selâm, 1. Basım, 2011.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş’aş es-Sicistânî. **Sünenü Ebî Dâvûd**. thk. Muhammed Muhyiddîn ‘Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Aşriyye, ts.
- Erdoğan, Mehmet. **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Ensar, 3. basım., 2010.
- Gazzâlî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-. **el-Vasîṭ fi’l-Mezheb**. thk. Ahmed Maḥmûd İbrahîm, Muhammed Muhammed Tâmr. 7 Cilt. Kahire: Dâru’s-Selâm, 1417.
- Günay, Hacı Mehmet. **“Nifas”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/79-81. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Günay, Hacı Mehmet. **“Su”**. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/432-437. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

- Gündüzöz, Soner. “**Renk**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/571-572. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Hafîf, Ali el- çev. Rahmî Yaran. *İslâm Hukukuna Göre Hukukî İşlemler Ve Hükümleri*. Ankara: TDV Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Hallâf, Abdülvehhâb. *İlmü uşûli’l-fıkḥ*. Kahire: Daru’l el-Hadis, 2002.
- Hammâd, Nezîh. *el-Mevâddu’l-muharrame ve’n-necîse fi’l-ğizâ ve’d-devâ beyne’n-nazariyye ve’t-tatbîk*. Dımaşk: Dârü’l-kalem, 2004.
- Haṭîb eş-Şîrbînî, Şems ed-Dîn Muḥammed b. Aḥmed eş-Şâfi’î el-. *Muğnî’l-Muḥtâc ilâ Ma’rifeti Me’ânî Elfâzi’l-Minhâc*. 6 Cilt. b.y.: Dârü’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1415/1994.
- Hayreddin Karaman vd.,. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. 5 Cilt, ts.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü’l-‘Abbâs Şihâbüddîn Aḥmed b. Muḥammed b. Muḥammed. *el-Minhâcu’l-Kavîm Şerḥu’l-Muḥaddimetü’l-Ḥaḍramiyye*. b.y.: y.y., 1420/2000.
- İbn Kudâme, Ebü Muḥammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Aḥmed b. Muḥammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğnî*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü Kahire, 1.Basım., 1968.
- İbn Mâce, Ebü ‘Abdullâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Muḥammed Fuâd ‘Abdulbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dârü ‘İhyâ’i’l-Kutubi’l-‘Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Ebü’l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. ‘Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî’î. *Lisân’l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dârü Şâdir, 1414/1993.
- İbn Nuceym, Zeynuddîn b. İbrahîm b. Muḥammed el-Mısrî. *el-Baḥru’r-râîḳ şerḥu Kenzi’d-daḳâîḳ*. 8 Cilt. b.y.: Dârü’l-Kitâbi’l-İslâmî, 2. Basım, ts.
- İbn Ruşd, Ebu’l-Velîd Muḥammed b. Aḥmed b. Muḥammed b. Aḥmed b. Ruşd el-Ḳurtubî. *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-muḳteşid*. 4 Cilt. Kahire: Daru’l el-Hadis, 2004.
- İbn Ruşd el-Cedd, Ebu’l-Velîd Muḥammed b. Aḥmed b. Ruşd el-Ḳurtubî. *el-Beyân ve’t-Taḥşîl ve’s-Şerḥ ve’t-Tevcîḥ ve’t-T’alîl li’Mesâilî’l-Musteḥṣace*. thk. Dr. Muḥammed Ḥaccî ve Âḥarûn. 2 Cilt. Beyrut; Lübnan: Dârü’l-Ġarbi’l-İslâmî, 1408/1988.
- İbn ‘Âbidîn, Muḥammed Emîn b. ‘Omer b. ‘Abdil‘azîz el-Ḥuseynî ed-Dımeşķî. *Reddu’l-muḥtâr ‘alâ’d-Durri’l-muḥtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fıkr, 2. Basım, 1412/1992.
- İmam Mâlik, Ebü Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvaḍḍa*. nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf. Kahire: y.y., 1382/1962.
- Kallek, Cengiz. “**Cübbe**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/103. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

- Kandemir, Süheyla - Muluk, Nuray Bayar. “**Koku fizyolojisi ve koku testleri: Derleme**”. *Turkish Journal of Clinics and Laboratory* 7/2 (29 Ekim 2016), 48-53. <https://doi.org/10.18663/tjcl.54874>
- Kara, Devabil. “**Görme Biçimleri**”. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2020.
- Ḳarâfî, Ebu'l-‘Abbâs Aḥmed b. İdrîs el-. **ez-Zahîre**. thk. Muḥammed Ḥaccî. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1994.
- Karaman, Hayreddin. **Kur'an yolu: Türkçe meâl ve tefsir**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. baskı., 2007.
- Karaman, Hayrettin vd. **Kur'an Yolu Meâli**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım., 2014.
- Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. **Bedâ'i'u's-Şanâ'i' Fî Tertîbi's-Şerâ'i**. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l Kutubul İlmiyye, 3.Basım., 1986.
- Keskin, Mehmet. **Şâfiî Fıhkı**. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Korkmaz, Tuba Hacer. “**Renk ve Fıkhî Hükümlere Tesiri**”. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 301-314.
- Köse, Saffet. “**Lukata**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/223-225. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Merdâvî, Ebu'l-Ḥasen ‘Alâ’uddîn ‘Alî b. Suleymân ed-Dimeşkî el-Ḥanbelî el-. **el-İnşâf fî Ma'rifeti'r-Râciḥ mine'l-Ḥilâf**. 12 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi't-Turâşi'l-‘Arabî, 2. Basım, ts.
- Mergînânî, Ebu'l-Ḥasen ‘Alî b. Ebûbekr el-Ferġânî el-. **el-Hidâye fî şerḥi Bidâyeti'l-mubtedî**. thk. Ṭallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâşi'l-‘Arabî, ts.
- Mevşilî, Ebu'l-Faḍl ‘Abdullâh b. Maḥmûd el-Ḥanefî el-. **el-İḥtiyâr li-ta'lîli'l-Muḥtâr**. thk. ‘Abdullaṭîf Muḥammed ‘Abdurrahmân. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426.
- Meydanî, Abdulganîb. Talib el-. **el-Lübâb fî şerḥi'l-Kitâb**. 2 Cilt. İstanbul: Şifa Yayınları, ts.
- Meydânî, ‘Abdülġanî b. Ṭâlib b. Ḥammâde b. İbrâhîm el-Ġuneymî ed-Dımaşkî el-. **el-Lübâb fî şerḥi'l-Kitâb**. thk. Muḥammed Muḥyîddîn ‘Abdulḥamîd. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-İlmiyye, 1429.
- Muhammedî, Ali Muhyeddîn el-Karadâġî ve el-, Ali Yusuf. **Fıkhü'l-kadâya et-tbbiyye el mu'âsıra**. Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-İslamiyye, 2011.
- Mustafa el-Hind vd. **el Fıkhü'l-menhecî alâ mezheb'il İmam eş-Şafî**. 3 Cilt. Dımaşk: Dârü'l Kalem, 14. Basım, 2013.
- Mübârekpûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-. **Tuḥfetü'l-aḥvezî şerḥu Câmi'i't-Tirmizî**. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l İlmiyye, 1967.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. **el-Câmi'u's-şahîḥ**. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.

- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-. **el-Mecmu‘ Şerhu’l-Muhezzeb**. b.y.: y.y., ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-. **Ravdatu’t-Tâlibîn ve ‘Umdetu’l-Muftîn**. thk. Zuheyr eş-Şâviş. 12 Cilt. Beyrut; Dimaşk; Amman: el-Mektebu’l-İslâmî, 1412.
- Nevevî, Muhyî ed-din Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî. **el-Minhâc li-Şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc**, 1800.
- NNV, Ne Nedir Vikipedi. “**Ses Nedir? Sesin Oluşumu ve Kullanım Teknikleri Nelerdir?**” Erişim 05 Temmuz 2024. <https://www.nenedirvikipedi.com/fizik/ses-nedir-sesin-olusumu-yayilmasi-ve-kullanim-teknikleri-22575.html>
- Öğüt, Salim. “**Fidye**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/55-57. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Öğüt, Salim. “**Hac**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/389-397. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Öğüt, Salim. “**İhram**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/539-542. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özcan, Seçil Aras. **Renk Üzerine Yapılan Bilimsel Araştırmaların Resim Sanatına Etkisinin Yapıtlar Üzerinden Analizi**. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Özen, Şükrü. “**Tütün**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/5-9. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü’l-’Eimme es-. **el-Mebsûf**. thk. Halîl Muhyiddîn el-Meyyis. 30 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr li’t-Tabâ’ati ve’n-Neşri ve’t-Tevzî’i, 1421.
- Sindî, Ebû’l-Hasan Muhammed b. ‘Abdi’l-Hâdî et-Tatvî Nûru’d-Dîn es-. **el-Hâşiye ‘alâ Süneni’n-Nesâ’î (Sunen’le beraber)**. 8 Cilt. Halep: Mektebetu’l-Maṭbû’âtî’l-İslâmiyye, 1406/1986.
- Şâfiî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. ‘Abbâs eş-. **el-Umm**. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1410/1990.
- Şener, Mehmet. “**Cami**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/91-92. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Şener, Mehmet. “**Cenaze**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/354-357. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Şener, Mehmet. “**Kabir**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/35-37. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrâhîm b. ‘Alî eş-. **el-Muhezzeb fî Fıkhi’l-İmâm eş-Şâfi’î**. 3 Cilt. b.y.: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, ts.
- Tirmizî, Ebû ‘İsâ Muhammed b. ‘İsâ et-. **es-Sunen**. thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998.

- Uzman Doktor. “**Tat Alamama Nedenleri ve Tedavisi Nelerdir?**” Erişim 05 Temmuz 2024. <https://www.uzmandoktor.net/tat-alamama>
- Yalçın, İsmail. “**Sürme**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/169-170. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “**Hamam**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/433-434. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Yavuz, Yunus Vehbi. “**Hayız**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/51-53. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Zuhaylî, Muhammed. *el-Mutemed fi'l fikhil Şafî*. 5 Cilt. Dımaşk: Dârü'l Kalem, 7. Basım, ts.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslamî ve ediletuha*. 10 Cilt. Suriye, Şam: Darü'l-Fikri'l-Muasır, ts.
- ‘Abdulbâkî ez-Zurkânî, Ebû Muhammed ‘Abdulbâkî b. Yûsuf b. Aḥmed ez-Zürkânî el-Vefâ’î. *Şerḥü’z-Zurkânî ‘alâ Muḥtaşari Ḥafîl*. thk. ‘Abdusselâm Muḥammed Emîn. 8 Cilt. Beyrut: y.y., 1422.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler Soyadı, Adı : LEYMUN, Eyyüp
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri :
Telefon :
E-mail :
ORCID :

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Lisans

Van/Yüzüncü Yıl Üniversitesi

20.06.2019

İlahiyat Fakültesi

Yüksek Lisans

Van/Yüzüncü Yıl Üniversitesi

2024

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2016-2018

Giresun/Doğankent

İmam Hatip

2019-2020

Van/Muradiye

İmam Hatip

2020- 2023

Van/Gevaş

İmam Hatip

2023-

Diyarbakır Dini Yüksek

Kursiyer

İhtisas Eğitim Merkezi

Yabancı Dil

Arapça

Yayınlar

Hobiler

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Eyyüp LEYMUN
Öğrenci No	21920003010
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Programı	İslam Hukuku Bilim Dalı
Statüsü	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	FIKIHTA RENK, KOKU, TAT VE SESLERİN HÜKÜMLERE ETKİSİ

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri*	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	119
İntihal Tespit Programı	Turnitin
Benzerlik Oranı (%)	% 8
Tarih	31.05. 2024

* Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	Doç. Dr. Mustafa Harun KIYILIK	Eyyüp LEYMUN
İmza		
		Tarih 31.05.2024